WEDRODZIA

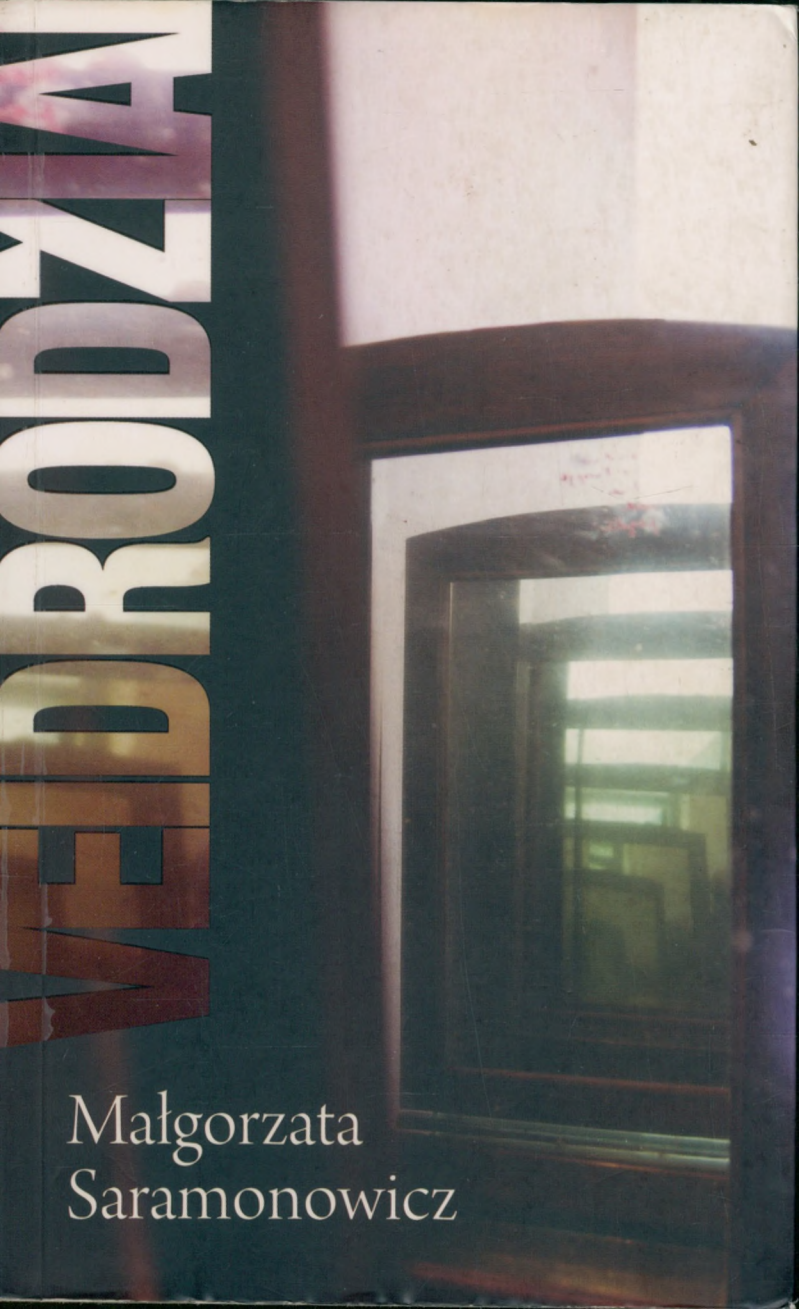

Małgorzata Saramonowicz

Małgorzata Saramonowicz

Veidrodžiai

Romanas

Iš lenkų kalbos vertė
Rytė Janauskaitė

GIMTASIS ŽODIS

Vilnius, 2010

UDK 884-3
Sa201

Versta iš:
Małgorzata Saramonowicz
Lustra
Warszawa, W.A.B., 1999

© Małgorzata Saramonowicz, 1999
© Vertimas į lietuvių kalbą, Rytė Janauskaitė, 2010
© „Gimtasis žodis", 2010

ISBN 978-9955-16-304-6

Manos žiemos kančių kiekvieną juodą naktį
Meldžiu dangaus ramybės – te sapnų neardo.
Bijau gūdžios, žiaurios nakties net tarti vardą –
Ji verčia aimanuoti ir jėgų netekti.

Skubat, šešėliai, vos pragaro daros vartai,
Švino grandinėm užspaustas akis atverti –
Lovoj man kaustote kaulus ir vėlei laužot.

Kur tu, mirtie maloninga, ramybės uoste,
Laukiu – ateiki svečiuosna manęs paguosti,
Amžiams palaidot kančias ir bevertį laužą

„Baigties link“,
Pierre de Ronsard (1524–1585)

ANTRAS VEIKSMAS

1998-ųjų lapkričio 1-oji

Evos namai. 8.34 val.

– Kur mano juodi bateliai? Joana, ar nematei? Buvo čia. Šitoje spintelėje, – Eva trenkia durelėmis. Atidaro stalčius. Uždaro. Atidaro. Storas megztinis trukdo pasilenkti. Suplukusi sėdasi ant kėdės. – Juk niekur jų neperdėjau...

Su ant akių smunkančia kailine berete, sulinkusi, ji atrodo gailiai. Žino tai. Žino ir todėl į mane nežiūri. Jau seniai vengia savo atvaizdo. Savo-mano žvilgsnio. Neprieina. Neperbraukia per mane drebančia ranka. Nepasitaiso akinių. Nusigręžia ir panosėje murma. Negirdžiu ką.

– Tie smailais kulniukais? Nunešiau batsiuviui, – Joana atsistoja taip arti, kad aprasoju nuo jos alsavimo. – Bus kitą savaitę, – slapta dirsteli į mane. Pakanka vieno jos žvilgsnio, kad sukurtų man kitą veidą. Jauną ir gaivų. Dabar mano rudos akys ir trumpi šviesūs plaukai. Prikandu lūpas. Žaidžiu striukės užtrauktuku. Esu...

Esu veidrodis.

Veidrodis.

Esu vis ta pati įsirėžusi manyje siena. Įgrisęs vaizdas už lango. Stūksantis stalas. Kartais lėkštė,

stiklinė arbatos, laikraštis. Rečiau – gėlės vazoje.

Daugelį metų esu ir Eva. Vis labiau persišviečiančia jos oda. Nuvargusiomis akimis. Žilomis sruogomis, kurios anksčiau buvo stora rudų plaukų kasa...

Ir jau pusmetis, kai esu Joana. Visą laiką šypsanti ir tauškanti.

– Einam jau, netrukus prasidės baisi spūstis, – ragina Evą. Net kalbėdama apie kapines nenustoja šypsoti.

– Kaip tai... batsiuviui? – Eva įsmeigia žvilgsnį į Joaną.

– Taigi vidpadis visiškai atsiklijavo. Rytoj pasiteirausiu, gal jau pataisyti. Verčiau dabar eikim, tikrai, – mergina ima krepšį su kapinių žvakidėmis ir žengia durų link. Nepastebi suakmenėjusios iš siaubo Evos. Jos paniškai besiblaškančio žvilgsnio. Staiga ėmusių kretėti rankų.

Bet aš matau. Taip gerai ją pažįstu, kad nesunkiai atspindžiu sielvartingas jos mintis. Batsiuvui?.. Dabar jau žino... Dieve mano, jau žino... Jau iki to priėjo... Tokia vištelė...Tokia nežinia kas... O atrodė tokia naivi... Bet aš nenoriu!.. Neleisiu!..

1998-ųjų lapkričio 1-oji

Evos namai, 13.32 val.

Bjauri, pilka diena.

Vėjas plėšia duris. Jau visą valandą lietus barbena į langą. Monotoniškai ir vienodai.

Mėgstu klausytis lietaus.

1998-ųjų lapkričio 1-oji

Evos namai, 16.43 val.

Grįžo.

Eva kiaurai permirkusi. Dreba, kalena dantimis ir tipena manęs link. Matau, kaip lašai srūva jos veidu. Kaip markstosi, bandydama nors ką įžiūrėti. Pagaliau nusiima akinius ir pirštais valo aprasojusius stiklus.

– Na ir spūstis, – Joana nusimeta striukę ir trinasi sužvarbusias rankas. – Ir taip stebuklas, kad apibėgome net trejas kapines. Tiek kapų...

– Sulaukus mano amžiaus, artimuosius gali rasti tik kapinėse, – Eva pamažu iš savęs išspaudžia žodžius. Sunkiai alsuoja. – Kada nors pati įsitikinsi.

– Jeigu išgyvensiu, – Joana bando švelninti niūrią nuotaiką. Matau jos susirūpinusį veidą. Ir akis, kuriose dar nėra jokios nuojautos.

Ir Eva jas mato. Manyje. Gal todėl neatsako šypsena į šypseną. Tik įsmeigia į mane šaltą žvilgsnį. Sutelktą. Sustingusį. Beveik girdžiu jos mintį: „Jeigu išgyvensiu?“ Kaip ji tai suvokia? Mano, kad neverta?

Bet Joana nepastebi ją lydinčio žvilgsnio. Sustingusių stiklinių vyzdžių. Skuba. Susikaupusi rankioja drabužius, traukia pledą, džiovina plaukus. Ir tarška. Kad labiausiai mėgsta chrizantemas ir žvakeles stiklo gaubtuose. Kad kažkada gavo pylos, nes ant mylimos katės kapo nunešė sidabrinį mamos kryželį. Kad...

Vis dar lyja. Eva, atrodo, snaudžia. Susirietusi fotelyje, įsisupusi į pledą, sustingusi. Girdžiu jos švilpiantį alsavimą. Joana užtraukia naktines užuolaidas ir žengtelėjusi sustoja.

– Būčiau pamiršusi... – nedrąsiai prabyla. Atsigręžia ir susimąsčiusi trina sau kaktą. – ...O dar kapinėse norėjau paklausti. Tie du kapai

Povonzkų kapinėse... Irma... Ir Gabrielė, taip?.. Buvo daug senesnės už jus...

Eva bemat išsitiesia. Pirštais suspaudžia pledo kutus. Matau, kaip pabąla pirštų krumpliai.

– Na ir kas? – išsteni. – Buvo mano draugės. Draugai metų neskaičiuoja.

– Aišku, kokia esu kvaila, – Joana atrodo susidrovėjusi. – Ir mes taip pat, tiesa?

– Tiesa...

Joana, aiškiai patenkinta atsakymu, bando paglostyti Evai petį.

– Pastebėjau, kad žuvo tą pačią dieną, – liūdnai priduria. – Kas nutiko? Įvyko avarija?

– Užkaisk man arbatos, – silpnu balsu išlemena Eva. – Siaubingai sušalau. Šaldytuve yra aviečių sulčių. Ir tu gali... – dar jai kalbant Joana jau pluša virtuvėje.

Draugės? Ką nori apgauti? Juk prisimenu, ką apie jas šneka. Kai vis peržiūri tris prieškarinius nekrologus. Nė žodžio apie draugystę. Bet iš kur Joanai tai žinoti? Nutuokti? Nujausti? Ne. Nesugeba. Moka tik kaisti vandenį.

Eva palengva atsimerkia. Drebančia ranka bandoišlyginti pledą ant kelių. Su švilpesiu įkvepia oro.

– Tų batų, kuriuos nunešei batsiuviui, gali neatsiimti. Nusipirksiu kitus... – bando kalbėti ramiai, bet balsas virpa.

Joana ir taip negirdi. Kaip tik sušvilpia virdulys.

– Kitą savaitę galėtume išsiruošti į Brudną! – šūkteli anapus sienos. – Šią savaitę neįstengsiu! Turiu daugybę skolų!.. O ar žinote, kad ten guli mano prosenelis? Seniai jo niekas nelankė. Net neprisimenu, kur jo kapas. Gal kažkur kairėje nuo vartų, – priduria, įeidama kambarin su stikline rankoje. – O toji Zofija Gurska ar guli prie pagrindinės alėjos, ar gilumoje?

Eva tyli. Susikaupusi ima vaistus, atkemša buteliukus ir laukia. Kol Joana jai paduos cukrų. Kol nustos kalbėti.

– Palei alėją auga daugiausia kaštonų, – Joana stabteli šalia manęs. Keista. Jos akyse pastebėjau kažką... Kažką panašaus į... Liūdesį? – Šis veidrodis tikrai įstabus... – tyloje skęsta jos kuždesys.

Eva atsigręžia. Neturi ko pasakyti? Apie kaštonus? Apie mane? Apie Zofiją? Keista. Anksčiau tiek apie ją šnekėdavo. Kad buvo ypatinga. Išmintinga, kantri, supratinga...

Melavo. Zofija buvo kaip Irma. Kaip Gabrielė. Tiesiog sena.

– Gal įjungti televizorių? – Joana priploja prie manęs nosį. – Prasidės *Teleekspreso* žinios.

Eva delnais suspaudžia stiklinę. Bando neištaškyti.

– Eik jau, – nelauktai atsiliepia. – Eik...

1998-ųjų lapkričio 1-oji

Evos namai, 22.31 val.

Sėdi priešais mane.

Jau dvi valandas. Apsisupusi pledu. Susivėlusi.

Todėl sėdžiu ir aš.

Nusiimam akinius. Markstomės. Beprasmiškai. Mano puiki rega. Bet turiu daryti tai, ką ir ji.

O ji blausiame atspindyje bando atpažinti save. Tik ne tą sulysusiu veidu, žilais plaukais ir gyslų nuaustomis plaštakomis. Nusiima akinius, kad išvystų tankią rudą kasą, mokyklinę suknelę ir krepšelį su pirkiniais, kurį kas rytą statydavo ant Zofijos stalo...

Visada ateidavo pusę aštuonių. Trenkdavo durimis, už sienos imdavo nežmoniškai triukšmauti ir prisvilindavo pieną. Zofija vis priekaištaudavo:

– Kad bent nepiltų į sriubą tų šlykščių plėvelių... Kad pagaliau duotų man ramybę... Tiek netarškėtų... Kad...

Užsideda akinius. Bet žvilgsnis toks pat nesąmoningas kaip ir tada. Ima seną medicininį krepšį. Išsitraukia pašto ženklų albumą tamsiai raudonais viršeliais.

– Serija su Moscickio[1] atvaizdu... Gedulo leidinys po maršalo mirties... Lenkijos žvaigždė... – murma panosėje. Linguoja pirmyn atgal. Pirmyn atgal. Pakelia galvą ir įsižiūri į mane. Žvelgia ilgai. Taip ilgai, kad jos akys vėl nugrimzta praeitin. Nebemato pašto ženklų. Nei manęs. Nei savęs. Regi kitą veidrodį, kitą vietą. Ir staiga ji išgirsta svetimus galvoje aidinčius balsus:

– Patikinu tave, kad kančia ir net pats suvokimas, jog didėja negalia, yra pakankama priežastis geisti mirties. Ir net laukti trečiųjų asmenų pagalbos.

---

[1] Ignacas Moscickis (Ignacy Mościcki, 1867–1946) – Lenkijos MA narys, chemikas išradėjas. Lenkijos prezidentas (1926–1939). *(Čia ir toliau vertėjos past.)*

– Dėl Dievo, Viktorai, juk tada sąvoka „žmogžudys“ nustotų egzistuoti, nes kiekvienas žudikas galėtų pateisinti savo nusikaltimą.

– Nesąmonė. Neapsimesk, kad nematai skirtumo tarp paprastos žmogžudystės ir nukamuoto žmogaus kančių sutrumpinimo. Žmogaus, ir taip pasmerkto mirčiai, o ne atsitiktinio praeivio. O tu bandai prisidengti tokiais argumentais, nes pats nedrįsti pasakyti ligoniams tiesos. Suvedžioji juos. Apgaudinėji.

– Aš?! Apgaudinėju?! Suvedžioju! Ką?

– Ką? Apgaudinėjai Zofiją. O dabar net ir Gabrielę. Kalbini daryti operaciją. Kam? Kad prailgintų kančias?

1998-ųjų lapkričio 3-ioji

Evos namai, 7.10 val.

Raktas girgžteli spynoje. Joana grįžo iš parduotuvės. Trenks durimis? Ne. Šį kartą uždaro atsargiai. Užtat kaukši didžiuliais negrabiais batais. Apskritai keistai rengiasi. Kelnėmis ir ap-

temtomis palaidinukėmis. Kurios vos pridengia pilvą. Ir jos bjaurūs trumpi plaukai. Trumpi ir dažnai vis kitos spalvos. Pavyzdžiui, šiandien jie juodi. Bet, nepaisant to, yra miela. Tvarko, apiperka, ruošia pusryčius. Už kambarį. Sako, kad jai tai nuostabi išeitis. Jei ne Evos skelbimas, tektų gyventi apšniaukštame bendrabutyje. Tad šitaip geriau.

Žinoma, geriau.

Pagaliau galiu pasiklausyti apie ką kita, tik ne apie trisdešimt aštuntųjų Kalėdas, vaistinę, dėdę Stefaną ir jo keistuolius bičiulius. Arba apie pašto ženklus.

Dabar Joana atveria langą, kloja lovą. Kaip reta, nešneka apie gimtąjį kaimą, artėjančias sesers vestuves, kamščius mieste ar bėdas su anglų kalba. Nieko nešneka. Padeda ant stalo laikraščius ir dingsta virtuvėje. Iš vonios girdžiu duslų Evos balsą:

– Joana, ar nupirkai rupių miltų bandelių?

Mergina neatsako. Virdulys pernelyg garsiai švilpia.

Netikėtai Eva išdygsta priešais mane tarsi iš po žemių. Iš kur atsirado? Paprastai gerai numanau, kada atsiras. Pasibaisėtinai šiurena šlepetėmis. Bet

dabar tas virdulys... Matau drebančias rankas. Vargais negalais stato priešais mane indelį kremo. Nuo raukšlių – perskaitau, kol dar nenuplėšė etiketės.

Gėdinasi? Ko? Juk ne manęs. Man tai kasdienybė. Tad Joanos?

O Joana stovi tarpduryje ir viską mato.

– Ponia Eva, pusryčiai, – netrukus atsiliepia. – Paruošiau anksčiau, nes... Praktika. Ar prisimenat, sakiau, kad turiu praktiką. Šiek tiek baiminuosi... Niekada nesu buvusi vaikų namuose.

– Be reikalo, – sucypia Eva. Vėl įsidūrė, besdama smeigtuką į kuodą. – Tai nieko baisaus. Tokiuose namuose praleidau pirmuosius karo metus ir užtikrinu tave, kad... – pasisuka į stalą ir įsmeigia akis į padėklą. – Vėl nenupirkai rupių bandelių! O tiek kartų prašiau! Juk žinai, kad minkšti kvietiniai kepiniai man kenkia!

– Žinau. Bet šiuo metu jų dar nebuvo. O šiandien negalėjau laukti... – Joana nemėgsta vėluoti.

Bet Eva visiškai nesiklauso pasiaiškinimo. Trina smakrą, pasitaiso gerai užrištą chalatą. Nepastebi, kad Joana tikrai skuba. Nei to, kaip

greitomis stveria kuprinę, striukę ir jau rengiasi bėgti, tik stabteli ir suploja sau per kaktą.

– Dieve, kokia aš kvaiša! Visiškai pamiršau. Turiu batus. Vakar atsiėmiau. Vakare nenorėjau trukdyti, bet juk nevažinėsiu su jais per miestą, – Joana atsega kuprinę ir didžiuodamasi rodo Evai į popierių suvyniotus juodus batelius.

Eva sukrėsta net prisėda. Delnu užsidengia burną.

– Išmesk juos, – netrukus prašneka ir sunkiai nuryja seilę.

– Ką?

– Na, rodos, aiškiai kalbu! Išmesk!

– Bet kodėl? Puikiai pataisyti. Tik pažiūrėkit, atrodo kaip nauji. – Joana nesupranta, ką Eva turi galvoje. – Tai geriausias batsiuvys visoje Varšuvoje. Daro stebuklus...

– Išmesk! Tučtuojau išmesk! Kam apskritai juos atsiėmei? Sakiau tau, kad neatsiimtum, – Eva įšėlusi net trypia. Nebesuvaldo tirtančių rankų. Klaidžiojančio žvilgsnio. Paniškų minčių. O, ne, tu taip lengvai su manimi nesusidorosi... Nesulauksi... Dar pamatysi... Dar pajėgsiu apsiginti... Pajėgsiu...

1998-ųjų lapkričio 4-oji

Evos namai, 7.30 val.

Atsikėlė, apsirengė ir atsisėdo priešais įėjimą. Taip sėdi jau visą valandą. Žiūrėdama į duris. Įsitempusi. Susikaupusi įsiklauso į anapus sienos sklindančius garsus. Žingsnius, čiuženimą, durų trenksmą.

– Turiu bandelių, – iš virtuvės atskrenda linksmas Joanos balsas.

Eva dirsteli į laikrodį.

– Pusė aštuonių. Suspėjo, – murma ir atgręžia į mane suprakaitavusį veidą. Pyksta. Ant savęs. Ir ant manęs. Kad matau. Kad pastebiu jos drebulį. Jos baimę.

– Nežinau, kaip ištversiu tą praktiką. Tai kažkoks košmaras, – Joana įbėga į kambarį, stato padėklą ir prieina prie manęs. – Ir kam laikiau tą psichologiją? – pakreipia galvą. Nejučia glosto sau kaklą, krūtinę virš iškirptės. Akimirką įsižiūri į abipus lūpų nusidriekusias veik nematomas raukšleles. – Ar įsivaizduojate, ponia, vakar, užuot mokiusi, paleidau gerklę. Nė pati nežinau, ar turėčiau toliau... – staiga nutyla. Sulaiko kvapą. Kažką pamatė savo veide? Ne. Tik pastebėjo jai

už nugaros pasirodžiusią Evą. Ir kiekvieną judesį sekančias akis.

Staiga Joana dingsta. Atsiduria prie televizoriaus, įjungia ir nervingai keičia programas. Trakšt... *Du dešimtmečiai apipylė jaunesnį draugą benzinu ir padegė...* Trakšt... *Vis didėja uragano Vidurio Amerikoje aukų skaičius...* Trakšt... *Šaulio asmeniniams reikalams tai gali būti pokyčių metas. Kažkas nesugrįžtamai baigsis...* Trakšt...

Tuo pat metu Eva bando drebančia ranka paimti bandelę. Kartą. Kitą. Trečią. Pasisekė. Įleidžia pirštus į bandelę.

– Grįždama užsakyk man vaistų. Receptai guli po veidrodžiu. Tik eik į Pulavos gatvės 178 namą, o ne, kaip prieš tai, į penktąjį. Atsimink, į 178-ąjį. Užrašiau tau ant kampučio.

Joana išjungia televizorių.

– Į Pulavos? Juk tai kitame miesto gale, – nedrąsiai prieštarauja. – Gal užsakysiu apačioje? Šiandien pagamins...

– Apačioje?! Nori mane nunuodyti? – Eva netikėtai įšėlsta. – Juk ten nieko nesugeba pagaminti!

Matau, kaip Joana susiriečia. Nesirengia vaidytis. Neturi laiko. Paskubom užsimaukšlina kepuraitę.

– Ar apskritai tu supranti, ką šneki?! – Eva nepasiduoda. Suleidžia pirštus į bandelę ir drasko ją į kąsnelius. – Ar apie tai ką nors nutuoki? Ar žinai, kaip veikia amidų ir novakaino junginys arba digitalis? Ar žinai, kaip daromos žvakutės? Nes aš žinau! Išaugau vaistinėje, pamiršai?

Trinkteli durys.

Dabar Eva žiūri į mane ir gūžteli pečiais.

– Kas? Nagi kas?

Neatsakau.

– Negink jos, – pradeda sukiotis, o aš, nors visiškai nenoriu, turiu ją atkartoti. – Mano, kad esu kvaila... Kad nieko nežinau... Nes visą gyvenimą dirbau su kažkokiu prakeiktu draudimu... Kad esu užsispyrusi sena beprotė, nuodijanti jai gyvenimą... Taip mano... Bet ką ji apie mane žino?.. Tik tai, ką mato... Skurdų butą... Mažą televizorių, traškantį radiją, visur prikaišiotus laikraščių komplektus, kelias nuotraukas... Iš kur jai žinoti, kas buvau? Kuo turėjau būti? Galėjau...

Staiga atsistoja. Dusdama šlepsi prie lango. Vienu truktelėjimu atveria ir ant palangės išberia lėkštę trupinių.

1998-ųjų lapkričio 6-oji

Evos namai, 17.07 val.

Televizorius ūžia. Eva sėdi prie pat jo, bet nepritildo. Triukšmas jai nekliudo? Negirdi?

Trakšt... *Vienuolikmetė mergaitė žuvo, trys vaikai buvo nugabenti į ligoninę, dideliu greičiu važiuojančiam automobiliui kliudžius kelkraščiu einantį būrelį...* Trakšt... *Japonų mokslininkai tvirtina, kad 2005 metais bus išrastas dirbtinis kraujas, 2008 bus įmanoma išauginti žmogaus organus, 2011metais bus išrastas vaistas nuo Alzheimerio ligos, 2025 metais aštuoniasdešimtmečių skaičius padidės 300 procentų...*

Trakšt. Išjungė.

Nematančiu žvilgsniu klaidžioja po kambarį. Trumpam sustoja ties manimi. Bemat imu drebėti. Trinu smakrą. Pasitaisau akinius. Raukiu kaktą.

– Ponia Eva, atvežiau vaistų, – tarpdury stovi Joana, su pasididžiavimu purtydama polietileno maišelį. – Ačiū Dievui, anksčiau ištrūkau iš praktikos. Turiu daug ką įsikalti. Pirmadienį – ekonomikos kolokviumas, antradienį – raidos psicho-

logijos, o dar pažadėjau tėvams rytoj užšokti. Nė nežinau, kaip susidorosiu...

Eva švokšdama įkvepia oro. Iškvepia. Visiškai nusigręžia nuo Joanos ir atsargiai žvelgia į maišelio vidų. Matau, kaip skaičiuoja vaistų dėželes. Tikrina sąskaitą. Pulavos 178. Atitinka.

Dabar per prievartą sodina Joaną už stalo, o pati dingsta virtuvėje. Girdžiu puodų tarškėjimą ir šūksnį, kad šiandien būtinai reikia atsiimti skalbinius iš brūžkų, nes šeštadienį uždaryta.

Joana, aiškiai nepatenkinta, dirsteli į laikrodį. Ima nervingai keisti kanalus. Trakšt... *2006 metais sėkmingai gydysime ligonius, sergančius AIDS*... Vėl dirsteli į laikrodį. Trakšt... *2013 metais rasime būdų sustabdyti piktybinių auglių dauginimąsi, 2019 metais bus išrastos dirbtinės akys*... Savaime spusteli kitą mygtuką. Tyla.

Eva deda priešais ją pietus. Kukuliai ir guliašas.

Ant prastai išplautos lėkštės kraštų matyti praeitos dienos pietų likučiai. Joanos akyse pastebiu išgąstį. Pasakyti, kad nealkana?.. Kad laikausi dietos?.. Pabėgti?.. Tačiau ji nieko nesako ir ima šakutę. Per jėgą ryja riebų mėsos kąsnį.

Matau, kaip šis plečiasi burnoje. Tada kitą. Ir dar vieną...

Eva stebi kiekvieną jos judesį. Pamažu perkelia žvilgsnį nuo kukulių į dėmėtą staltiesę. Nuo staltiesės – į savo rankas, įsitvėrusias kėdės šono. Tada – į mane. Atspindžiu jos šiurpias mintis. Šlykštisi... nenori, bet tai galingiau už ją... Šlykštisi... Mano rankų... Dėmių... Valgio... Visa ko...

Greitai atitraukia plaštakas ir slepia už nugaros. Aplaižo suskerdėjusias lūpas. Pasilenkia virš Joanos, bandydama ištempti lūpas ir šyptelėti.

– Pridėti dar? Matau, kad tau skanu... – išspaudžia iš savęs gergždžiantį balsą.

Joana žaibiškai uždengia lėkštę ranka.

1998-ųjų lapkričio 7-oji

Evos namai, 23.55 val.

Turėjo miegoti, bet tik persirengė. Sustingo lovoje vienais naktiniais marškiniais. Dabar dreba iš šalčio. Bet neužsikloja antklode. Nesiekia cha-

lato. Sėdi. Suakmenėjo. Jos nėra. Nusiėmė akinius ir žiūri į mane. Didžiuliai nejudantys vyzdžiai įkritę vidun... Ūmai tempia mane į praeitį.

– Ponia Irma, gal kitą kartą ištrinsiu jums nugarą... – staiga išgirstu mergautinį jos balsą. Merkia akis, ir žinau, kad spokso į seną plinkančią moterį.

1998-ųjų lapkričio 8-oji

Evos namai, 2.08 val.

– Aš nenoriu... Nenoriu... – staiga išgirstu jos murmesį.

Net nežinau, kada ji pabudo. Sunkiai gaudo orą. Šlama iškrakmolyta patalyne. Uždega lemputę. Iš tamsos išnyra sustingęs jos veidas ir stiklinės akys.

Užsideda akinius ir įsmeigia žvilgsnį į sieną, skiriančią jos kambarį nuo Joanos kambario.

Įsiklauso.

Tyla.

1998-ųjų lapkričio 8-oji

Evos namai, 11.04 val.

Pagaliau virptelėjo. Pakelia galvą ir žiūri į langą.

– Lietus, – su palengvėjimu atsikvepia. – Lietus.

Atsisėda ir trina rankas. Užsideda akinius. Pažvelgs į mane? Ne. Tučtuojau nusisuka.

– Ponia Eva, kas atsitiko? Ar gerai jaučiatės? – iš už durų mus pasiekia sunerimęs Joanos balsas. Eva pašoka. Vienu mostu į stalčių sužeria naktį pabirusias tabletes. Užsivelka chalatą, palygina plaukus.

– Viskas gerai, – kosi, slėpdama veidą tarp delnų. – Pamigau, – iššaukiamai žiūri į mane. Nebijau... Visada galiu ją išvaryti... Tikriausiai daug kas atsirastų į jos vietą... Tikriausiai...

Jau nė nežinau, ar tai ji mane įtikinėja, ar aš ją.

– Neturiu ko bijoti... Juk nesu dar tokia sena... Niekas manęs nekankina... – netvirtai murmame durų link. – Širdies man neskauda... Nei kepenų... Gerai atrodau... – paniškai ieško manyje patvirtinimo.

– Ooo, pavyzdžiui, dantys... Vis dar turiu savo dantis... – kreivai šiepiamės.

– Žinai? – atsigręžia su pusryčiais įeinančios merginos pusėn. – Niekada neteko eiti pas dantistą.

Joana įdėmiai ją stebi.

– Jei prastai jaučiatės, galime važiuoti į Brudną kitąkart.

– Visai ne... Puikiai jaučiuosi, – Evos rankos ima trūkčioti. – Tik lyja.

Joana staiga nuleidžia galvą.

– Kaip tik liovėsi, – vos girdžiu jos kuždesį.

1998-ųjų lapkričio 12-oji

Evos namai, 19.44 val.

Vakar visą dieną buvo viena. Joana išvažiavusi pas tėvus. Tad stirksojo prie televizoriaus, nors nieko įdomaus nerodė. Iškilmės, maršai, koncertai, seni filmai. Vakare vėl apžiūrinėjo pašto ženklus. Nepriklausomybės atgavimo dvidešimtmetis. Pilkšvai mėlyna serija, išleista dvidešimt penktosioms laisvės žygio metinėms.

Ir vėl negalėjo užmigti. Vartaliojosi. Klausėsi lietaus už lango. Tvarkė antklodę. Užsiklodavo. Atsiklodavo. Iš paties ryto paskambino daktarui Chmielevskiui.

Dabar sėdi ir rankoje maigo elektrokardiogramą. Dėlioja receptus. Vienas, du, penki. Sugniaužia kaulėtą plaštaką ant stalo paviršiaus. Šitiek visko?.. Kam?.. Vėl propanalolis?.. Parkopanas?.. Ir notropilas?.. Irgi mat!.. Šundaktaris!.. Juk viską puikiai suvokiu... Prisimenu... administracijos kasa dirba antradieniais ir penktadieniais, pensiją atneša rytais, o registruotus laiškus po pietų... prisimenu... Pavyzdžiui. Trisdešimt aštuntųjų Kalėdas...

Šypso ir užsimerkia. Su dėde gavome tokius pačius rinkinius laiškams... O dėdė dar ir radiją... *Telefunkeną*... Nustatinėjo jį gal visas penkiolika minučių... *Varšuvoje užregistruoti trys raupsų atvejai*... Trakšt...

Gana. Tegul liaujasi. Dabar devyniasdešimt aštuntieji. *Telefunkeno* radijo neliko nė pėdsakų. Turime televizorių. *Toliau vyksta derybos Kosove... Numatyta rūpybos reforma gali strigti...*

Žinios?.. Jau taip vėlu?.. Krenkši. Jos mintys vargiai palieka praeitį. Kur Joana?.. Kas šian-

dien?.. Ketvirtadienis?.. Ketvirtadieniais grįžta penktą...

Pasigirsta durų trenksmas.

– Ką pasakė daktaras? – Joana įpuola į kambarį ir iš karto siekia receptų. Eva paskubom atsišlieja. Rūpestingai sulanksto receptus kartu su tyrimų duomenimis. Slepia kišenėje.

– Norėčiau, kad grįžtumei anksčiau, – šaltai atrėžia. – Vėliausiai šeštą. Nebent turėtum paskaitų...

Jai už nugaros matau nustebusį Joanos žvilgsnį. Mergaitė prieina prie manęs. Arti. Taip arti, kad susiliejame į viena. Pavalome nusitepusius lūpų dažus, pataisome užsilenkusią apykaklę. Nustebę triname raukšlelę ant kaktos. Kartą ir dar kartą. Kartą ir dar kartą.

Nedingsta.

1998-ųjų lapkričio 16-oji

Evos namai, 11.36 val.

Rengiasi. Pagaliau. Bijojau, kad vėl visą dieną praleis su chalatu. Dabar sėdasi į fotelį, visai šalia

manęs. Taip arti, kad galiu pažinti knygą, kurią laiko ant kelių. Žinau ją. Prisimenu. Tai buvo viena mėgstamų Zofijos knygų. *Nurodymai amžiui, kai pasensiu.*

Tyla.

Iš visų jėgų spaudžia pirštais fotelio atkaltę. Didžiulėmis pastangomis sulaiko drebulį. Neatverčia knygos. Neskaito. Nėra reikalo.

Prisimena kiekvieną sakinį. Aš irgi.

Neprarasti deramos išvaizdos nei švaros, kad nepasidarytum atstumiantis.

Neieškoti jaunų žmonių draugystės, nebent jie patys to norėtų.

Nebūti niūriam ar aikštingam, nei įtariam.

Neniekinti dabarties, šiuolaikinio požiūrio į pasaulį, mąstymo būdo, madų, žmonių, karų.

Nebūti pernelyg griežtam jaunimui ir palikti daug laisvės jų kvailiojimams bei silpnybėms.

Nepasakoti vis tų pačių istorijų tiems patiems žmonėms.

Daug nešnekėti, ypač apie save.

Nebūti užsispyrusiam ir įsikibus nesilaikyti savo pažiūrų.

Zofija visada stebėdavosi, kad Sviftas[1] tai parašė, būdamas vos dvidešimt šešerių metų.

---

[1] Džonatanas Sviftas (Jonathan Swift, 1667–1745) – airių rašytojas satyrikas.

1998-ųjų lapkričio 18-oji

Evos namai, 18.50 val.

Jau savaitę jiedvi beveik nesišneka. Joana grįžta apie šeštą, bet neužeina pas mus. Nepasakoja, kaip praleido dieną. Nieko nesako. Eva vakarais stoviniuoja prie lango, apsisiautusi pledu, sustirusi. Tada įsiklauso, kaip virtuvėje mergina plauna ir tarškina indus.

Šiandien tas pats.

Joana išjungia virdulį. Netrukus pasibels ir įeis su vakariene.

Yra. Ant stalo stato padėklą. Nusigręžia nuo kojas merkiančios Evos ir nejučia pirštais suspaudžia arbatinį šaukštelį. Pamažu žengia durų link, bet ją sulaiko nedrąsūs žodžiai:

– Ar yra ko nors įdomaus teatruose?

Pemza rankoje sustingsta, ir Eva laukia atsakymo.

– O gal kino teatruose? – priduria ir nelaukdama pasilenkia virš dubens. – Kadaise aš dažnai vaikščiodavau į kiną. *Holivudas, Vietinis, Jūratė*... Prisimenu... Trisdešimt devintaisiais *Rome* rodė *Lordą Džefą*...

Ūmai nutyla. Vėl įnirtingai trina padus. Panardina ir trina, panardina ir trina, panardina...

Tai daro kasdien. Iš pradžių mirko, tada imasi šepetėlio ir pemzos, galiausiai – kremo. Kasdien.

Joanos veide atsiranda vos pastebima šypsena.

– Kinuose? Visada būna kas nors įdomaus...

Eva lengviau atsikvepia ir, nenurungta santūraus atsakymo, stengiasi palaikyti pokalbį. Bet jos balsas skamba keistai. Nenatūraliai. Malickos[1] apdarai, Žabčynskio[2] grožis, *Koliziejaus* interjeras... Pagaliau nutyla. Siekia rankšluosčio. Suteliuškuotas vanduo išsilieja ant grindų.

Joana bemat nubėga į vonią. Grįžta rankose laikydama šluostę. Palengva lenkiasi. Kartu – aiškiai matau – nuryja didelį gurkšnį oro.

Susemia vandenį į dubenį, stengdamasi kuo ilgiau nekvėpuoti. Bet galiausiai parausta. Ir su kiekvienu judesiu vis spėriau, vis neatidžiau gręžia skudurą. Ištverti! Paskutinį kartą dar brūkštelėti... Dar...

Žaibiškai atsitiesia ir įtraukia oro. Patenkinta pakelia galvą ir susiduria su kiekvieną jos judesį sekančiu šaltu Evos žvilgsniu.

---

[1] Marija Malicka (1900–1992) – lenkų teatro ir kino aktorė.

[2] Aleksandras Žabčynskis (Aleksander Żabczyński, 1900–1958) – vienas populiariausių prieškario lenkų aktorių.

– Ar galėtum? – Eva paduoda Joanai žirklutes, rodydama suragėjusius kojų nagus. – Šiandien man taip dreba rankos.

1998-ųjų lapkričio 20-oji

Evos namai, 7.33 val.

Pirmą kartą po trijų savaičių išmiegojo visą naktį. Nesiklausydama. Nervingai nepabusdama. Nebudėdama. Nedejuodama.

Pabudo prieš valandėlę. Atsisėdo lovoje ir žiūri į mane. Tuščiame žvilgsnyje nematau jokios minties. Jokios nuojautos.

– Rupių bandelių nebuvo! – Joana šūkteli iš priemenės. – Nupirkau minkštų! Bet jei norite, galiu nueiti į turgų, – girdžiu, kaip šlama polietileno maišelis.

Eva markstosi, dedasi akinius.

– Ko čia lakstysi per tokį šaltį... – pagaliau sumurma. – Suvalgysiu ir tokias. Bet kitą kar... – nusigręžia, o balsas drauge su ja šiurena į vonią.

Nekenčiu, kai taip dingsta.

Laimė, ateina Joana. Ištraukia iš kuprinės laikraštį Evai ir pradeda dėlioti lėkštes.

– Sąlygos, darančios įtaką farmacinių priemonių veikimui... – kartoja panosėje. – A... cheminė sudėtis ir dozė... B... laipsnis... – nutraukia. – Laipsnis... Kas tame B, po galais? – burba nepatenkinta. Vėl ima kuprinę. Išsitraukia storą knygą. Su piešiniu ant viršelio. Neįžiūriu – kokiu.

Paskubom sklaido lapus ir po valandėlės kartoja toliau:

– Sąlygos, darančios įtaką farmacinių priemonių veikimui. A... cheminė sudėtis ir dozė... B... priemonės toleravimo laipsnis... C... vartojančio asmens požiūris... D... minimo vartotojo individualios savybės... E... eeee... – užsikerta. Kad viską velniai rautų, net per pusmetį šito neiškalsiu! Jei nesuvirškinsiu, stipendijai galas!

Dar kartą sklaido lapus. Vėl mane pasiekia mechaninis kalimas.

– Haliucinogeninės, nuskausminamosios ir priemonės miegui... Veikia bendrą nervų sistemą... Perdozavimas gali pažeisti pusiausvyrą, sukelti traukulius, sąmonės praradimą, mieguistumą ir net... bla... bla... bla... – ji iškiša liežuvį

iki pat smakro. Prieina prie manęs. Ir dabar jau drauge pučiame lūpas. Pirštais ištempiame burną, keistai šypsome. Šiepiame dantis.

– Ar atsiėmei vaistus? – Eva sekundę iškiša galvą iš vonios.

Joana išsprogina akis ir žnybia sau į skruostus.

– Atvešiu rytoj! Kartu su pinigais už butą! – šūkteli durų pusėn, timptelėdama save už ausų.

– Su pinigais gali neskubėti, – tarpdury išdygsta Eva. Valandėlę atsipučia. – Nutariau sumažinti tau mokestį. Tiesą pasakius, apskritai neimti iš tavęs pinigų. Tiek man padedi...

– Apskritai? – Joana bemat surimtėja ir sunerimusi žvelgia į Evą. – Apie tai nė negalvokit. Žinau, kiek kainuoja vaistai. O daktaras Chmielevskis irgi nepigiai ima. Ne! Jokiu būdu negaliu su tuo sutikti! Negali būti nė kalbos!

– Bet tavęs laukia sesers vestuvės. Ir šventės. Ir nebedirbi, – Eva bando atmesti Joanos argumentus. – O be to... Mes bičiuliaujamės... – netvirtai priduria.

– Būtent, – Joana apsikabina Evą ir švelniai stumteli stalo link. – Jūsų arbata atšals. Negaliu leisti, kad mano draugė gertų šaltą. O apie pinigus prašom nė negalvoti!

Eva pamažu apima pirštais stiklinę. Palenkia galvą. Bet jos žvilgsnis sukelia manyje raminamą mintį. Viskas gerai. Gerai. Nebuvo ko baimintis.

1998-ųjų lapkričio 24-oji

Evos namai, 12.38 val.

Trakšt... *Šunys sukandžiojo vaiką...* Trakšt... *Netekę vilties santechnikai užsisklendė administracijos patalpose ir pradėjo bado streiką...* Trakšt... *Spaudos leidėjų draugijos apdovanojimą šiais metais gavo Bogdanas Tomčykas už straipsnių ciklą apie privatų Pruškovo mafijos narių gyvenimą...*

Televizorius burzgia visą rytą. Eva jo neišjungia, net kai eina į vonią. Bijo tylos?

Nežinau. Nežinau, ką galvoja. Pastaruoju metu retai į mane žiūri. O vakarais sėdi su Joana virtuvėje. Kikena. Plepa. Apie ką? Negirdžiu.

Tada grįžta ir bemat eina gulti. Neskaito. Neapžiūrinėja pašto ženklų.

Nei nekrologų.

1998-ųjų lapkričio 27-oji

Evos namai, 11.00 val.

Tarsi viskas stojosi į savo vietas. Diena iš dienos. Rytas po ryto. Durų trenksmas. Rupios bandelės, kiaušiniai, arbatos stiklinės. Joanos tauškėjimas. Evos aimanavimai. Šlepečių šiurenimas. Kuisimas.

Viskas kartojama.

Kam? Kad ko nors nepražiopsotum? Nepamirštum?

Bet aš neįstengiu pamiršti. Turiu viską prisiminti. Kiekvieną šypseną. Kiekvieną brūkštelėjimą tušu per blakstienas. Kiekvieną suknelę. Šukuoseną. Laikraštį, kurį rytą skaitė. Kiekvieną į albumą įdėtą pašto ženklą.

Visa tai manyje glūdi. Diena, kai nusprendė išeiti į pensiją. Ir kada metė rūkyti. Tai buvo aštuoniasdešimt septintųjų gruodį po pokalbio su daktaru Chmielevskiu. Nors ne. Aštuoniasdešimt aštuntųjų pradžioje. Sausį. Arba vasarį.

Nesvarbu. Kartais painioju datas. Vaizdų niekada.

Ir garsų. Prisimenu juos kuo tiksliausiai. Ypač *Septynias raudonas rožes*, kurioms skambant mėgo

šokti. Tamsiai raudona suknele, su satino pirštinėmis. Ilgomis ir juodomis.

Tokiomis pačiomis, kokias turėjo Zofija.

1998-ųjų lapkričio 29-oji

Evos namai, 7.31 val.

Pasidarė tokia beformė. Apvali. Ir vis kūprinasi. Net dabar, šukuodamasi plaukus, nepajėgia atsitiesti. Stovi priešais mane, persikreipusi, sulinkusi, ir drebančiomis rankomis sklaido plonas sruogas. Užšukuoja jas taip, kad pridengtų plikės plotelius. Tačiau oda vis tiek prasišviečia. Tad žvelgia į mane šaltai. Bet argi tai mano kaltė?

– Ar nupirkai laikraštį? – pasisuka virtuvės pusėn.

– Yra kuprinėje! Ant fotelio! – Joana šūkteli anapus durų.

Ištiesia ranką. Pirštais stveria diržą, bet tirtančios plaštakos nepajėgia nulaikyti svorio. Kuprinė išsprūsta, ir jos turinys pabyra ant grindų. Matau

sąsiuvinius, geltonas šukas, piniginę, šokolado gabalėlį, atsuktuvą...

Pasilenkia ir sustingsta. Iš pabirusių daiktų pakelia tik knygą. Sunkiai. Knyga stora. Ant viršelio piešinys. Neįžiūriu, kas jame.

Durys girgžteli.

– Ponia Eva, pusryčiai... Ir vaistai...

Eva bemat slepia knygą sau už nugaros. Atleidimo prašantis žvilgsnis staigiai nuslysta į grindis.

– Nieko baisaus, – Joana pritupia ir ramiai ima rankioti daiktus. Užsega kuprinę ir apsidairo, ar kartais ko nepražiopsojo.

– Ar tau sakiau, kad dėdė Stefanas žuvo karo pradžioje? – Evos balsas toks neįtikėtinai stipus, kad mergina pakelia nuo grindų žvilgsnį. – Prie veidrodžio yra jo nuotrauka. Radau ją spintoje. Naktį.

Joana prieina prie manęs. Tuo pat metu – aiškiai tai matau – Eva kiša knygą po pagalve.

– Per bombardavimą, – murma. – Tada visą vaistinę sugriovė.

Pasitaiso šlepetes ir skubiai, kaip tik išgali, prisislenka prie Joanos.

– Tai tas vidurinis, su barzda. Išvaizdus, tiesa? – šypso. – O tas kairėje, su akiniais, – baks-

teli į nuotrauką, – jo artimiausias draugas, daktaras Butkievičius. Nuostabus žmogus...

– O trečias? – Joana liečia nuotrauką.

– Mane augino dėdė, – Eva tarsi nė negirdi klausimo, – po mamos mirties...

– Žinau, jūs pasakojot, – mergina nekantrauja. – Bet tas trečias... Kas jis? Atrodo, lyg būtų užsivilkęs jaunesniojo broliuko švarką.

– Jis neturėjo brolio, – Evai staiga praeina noras šnekėtis. – Jis... Jį nužudė...

1998-ųjų lapkričio 29-oji

Evos namai, 17.14 val.

Visą dieną apsimeta, kad ką nors veikia. Įjungia televizorių. Trakšt... *Branievo parapijos klebonas nori vietoj bažnyčios kaimynystėje esančio zoologijos sodo įkurti kryžiaus kelią. Tvirtina, kad pamaldų metu jam trukdo liūtų ir asilų riksmas...* Trakšt... *Lenkijoje nuo krūties vėžio kasmet miršta apie penkis tūkstančius moterų...* Trakšt... *Riešutėliai „Feliksas"!* Išjungia. Rausiasi stalčiuose. Pri-

sėda, varto laikraštį. Po valandėlės viską meta ir vėl imasi knygos.

Neatskleidžia jos, ir dabar aiškiai matau piešinį ant viršelio. Labai man patinka.

Nes tai veidrodis.

Su tamsiais plačiais rėmais. Atspindi senos moters veidą įkritusiais skruostais ir liesu kaklu. Moteris žaidžia rože ir laukia, kol tarnaitės supins jai plaukus. Jos akyse pastebiu ryžtą.

– Kaip Gabrielė, – kužda Eva. – Kaip Gabrielė.

1998-ųjų lapkričio 29-oji

Evos namai, 22.40 val.

Lyg vis dar jai būtų maža. Užsidega naktinį šviestuvą ir vėl traukia iš po pagalvės knygą. Vėl skaito.

– Ponia Eva, jūs nemiegate? Blogai jaučiatės? Gal ko atnešti? – iš anapus durų sklinda sunerimęs balsas.

Krūpteli. Paskubom antklode uždengia knygą.

– Skaitau laikraštį. Labai įdomūs straipsniai. Apie žvėrelius... – stengiasi kalbėti ramiai, kad Joana nepajustų nerimo. Panikos.

Bet jos-mano mintys blaškosi kaip pamišusios. Ko čia vis kiša nosį? Ko klausinėja? Tikrina, ką darau? Tikriausiai mane kontroliuoja.

Ir kam jai ta knyga?

1998-ųjų lapkričio 30-oji

Evos namai, 7.40 val.

Iš pradžių girdžiu beldimą. Tada atveriamos durys. Įeina Joana.

Eva tik po valandėlės bando atsisėsti. Ropščiasi iš po storos antklodės ir pledo. Markstosi. Dar neatsipeikėjusi žiūri į merginą. Vos atsigauna. Staiga... Ūmai nusipurto miego likučius. Susiriečia. Jos plaukai! Jos plaukai rudi! Rudi!

– Ar nematėte tokios storos prieškarinės knygos? – Joana perrausia kuprinę. – Ant viršelio buvo piešinys. Su veidrodžiu, – dirsteli po foteliu. – Šiandien turėjau grąžinti. Agata mane

užmuš, – dar kartą dirsteli po foteliu. Ieško laikraščių šūsnyje. Mechaniškai pakiša Evai lėkštelę su vaistais. – Daktaras sakė, kad turite juos gerti tuojau po pusryčių.

Nustumia lėkštelę ir pirštais suspaudžia arbatos stiklinę. Staiga įsitempia. Suklūsta. Nenuleidžia žvilgsnio nuo Joanos. Pro stiklinę stebi, kaip mergina dar kartą rausiasi kuprinėje.

– O po eglute mamai padėsiu lygintuvą. O tėvui – megztinį. Prireiks tokiu oru. Blogiausia – sesers vestuvės. Nežinau, ar jai labiau norėtųsi antklodės, ar pietų servizo. O jums turiu kažką ypatinga, – Joana šypteli ir priduria: – Aaa, mirtinai būčiau užmiršusi. Naktį vonioje mačiau žiurkę...

Pamažu perkelia žvilgsnį nuo Joanos į mane. Į Joaną. Į mane. Matau, kaip jos išblukusios akys ima blizgėti. Jose paniška mintis, kuri susilieja su mano paniška mintimi. Žiurkę?! Žiurkės nuodijamos arseniku! O arsenikas lengvai tirpsta sriuboje. Arba...

Iš rankų išsprūsta stiklinė. Nekreipia dėmesio į stiklo šukes ir aplietas grindis. Nervingai, konvulsyviai mirksi. O aš virstu jos stikliniu žvilgsniu. Nupilkusiu veidu. Švilpiančiu alsavimu. Pakvai-

šusia mintimi. Kokia aš kvaila... Pamiršau apie batus... Apie guliašą... Užmigdė mano budrumą... Tais savo plepalais... Praktika... sesers vestuvės... Filmai... Tarškalynė... Manei, kad nepastebėsiu?.. Kad nesusiorientuosiu?.. Nesulauksi... Matau... viską... Kaip žiūri... Kaip gudrauji... Ta knyga tau nepadės... Ne...

Staiga liaujasi. Susvyruoja ir krenta ant lovos.

Persigandusi Joana bemat pripuola, bet Eva nustumia ją iš visos jėgos. Vėmalų čiurkšlė apipila pagalvę. Antklodę. Grindis.

Sukrėsta traukulių stengiasi iš paskutiniųjų neprarasti sąmonės. Kontroliuoti. Stebėti, ką daro anoji...

1998-ųjų lapkričio 30-oji

Evos namai, 17.27 val.

– Širdžiai – tris kartus per dieną. Nuo Parkinsono ligos – vakare ir ryte. Stiprinamuosius – ryte. O miegui ir raminamuosius – vėlai vakare, – daktaras Chmielevskis murma, ant receptų keverzo-

damas įrašus. Joana susinervinusi. Rankos dreba. Vis dirsčioja į Evą. Mostu prašo daktaro, kad tas kalbėtų tyliau. Kad jos nepažadintų.

Eva nekruta. Perrengta ir nuprausta atrodo žymiai geriau. Ramiau.

– Slaugyti tokį sunkų ligonį – nenusakomas vargas, – Chmielevskis užjaučiamai žvelgia į Joaną. Į jos prasiskėtusią palaidinukę. Ankštas, aptempiančias klubus kelnes. – Žinau, kad jums nepaprastai rūpi ponia, bet čia simpatija niekuo nepadės. Senatvė turi savo spąstus. Nuoširdžiai raginu paskambinti į Lenkijos rūpybos centrą. Arba į visuomeninę globos organizaciją. Jos tam ir yra, kad rūpintųsi vienišais. Ir tikrai turi puikių slaugių...

Joana purto galvą.

– Ne. Negalėčiau, – pataiso Evai antklodę. Įsiklauso į trūkčiojantį alsavimą.

– Jei tik kas nutiktų, prašom nedelsdama skambinti. Blogiausiu atveju išrūpinsiu ligoninėje vietą. Vis bus jums šiek tiek poilsio. Tikriausiai pačiai nepakenktų tuščias butukas kuriam metui... – Chmielevskis šypteli, dėdamasis į portfelį stetoskopą ir kraujospūdžio matavimo aparatą. Nepastebi, kad ta užuomina jai sukelia

pasišlykštėjimą. Patenkintas savimi jis išeina į prieangį. Ten Joanai duoda paskutinius patarimus. Dėl kažko įtikinėja. Įkalbinėja.

Dėl ko?

Bandau išgirsti.

1998-ųjų lapkričio 30-oji

Evos namai, 18.13 val.

Tylus beldimas.

– Ar ponia miega? – Joana atsargiai praveria duris. – Atnešiau vaistus... – dėliodama buteliukus ant stalo stengiasi nešiurenti maišeliu. Ant pirštų galų prieina prie lovos. Sunerimusi žvelgia į nejudančią Evą. Žinau, kas ją taip jaudina. Permatomas veidas, mėlynos lūpos ir užmerkti vokai be blakstienų.

– Važiavai taksiu? – netikėtas klausimas priverčia Joaną net pašokti.

– Taksiu? Kam? – žvelgia į mane apstulbusi.

– Per valandą suspėjai grįžti iš Pulavos? – išsteni Eva.

– Iš Pulavos? Visiškai ne. Buvau apačioje. Nenorėjau ilgam jūsų palikti vienos.

– Aha... – Evos veide atsiranda keista išraiška. – Apačioje, sakai... Apačioje...

– Bet, ponia Eva, patikrinau kiekvieną galiojimo datą. Viskas gerai, – netvirtai aiškinasi.

– Patikrino... – Eva prunkšteli ir įsmeigia į mane pašaipų žvilgsnį. – Negirdėta! – pralemena. – Sako, kad patikrino... – nutyla ir bejėgiškai krenta ant pagalvės. Dabar tuščiu žvilgsniu įsisiurbia į Joaną.

Persigandusi mergaitė bando sprukti.

– Eisiu jau... – netvirtai pradeda. Pakelia galvą, žiūri į mane. Ir išvysta savo visiškai svetimą veidą. Raukšlėtą. Nuvargusį. Išdžiūvusį. Atšoka. Iš visų jėgų užsimerkia, apsisuka ant kulnų ir išbėga.

Tada Eva ropščiasi iš lovos. Basos jos kojos paliečia grindis. Neįsispiria į šlepetes ir kuo skubiau, kaip tik gali, šlepsi prie durų. Įsiklauso. Ir daro tai, ko niekada anksčiau nedarė. Pasuka raktą spynoje.

1998-ųjų lapkričio 30-oji

Evos namai, 23.45 val.

Vis dar sėdi prie stalo. Susikūprinusi. Įsitempusi. Vienais naktiniais marškiniais. Dreba. Nežinau, kodėl neužsivelka chalato. Neužsimauna storų puskojinių. Gniaužia polietileno maišelį, į kurį sumetė Joanos atneštus vaistus. Laukia. Ir įsiklauso į tylą.

Jau dvidešimt minučių manęs nepasiekia joks garsas. Tad juo labiau jos.

Na, pagaliau krūptelėjo. Sunkiai juda ir žiūri į mane. Verčia mane tapti vaškiniu išvagotu veidu su lūpų kamputyje sudžiūvusių seilių likučiu. Mintimi, kurios nenoriu mąstyti. Kas tai bus?.. Barbituratai?.. O gal insulinas?.. Yra tiek būdų... Morfijus... Didinantys kraujospūdį... Digitalis... Nembutalis...

Žinau, kad ligi ryto nebenurims. Kas minutę šliauš prie durų ir tikrins, ar gerai užrakintos. Taip kaip dabar. Viena ranka atsargiai judina rankeną, o kita vis dar gniaužia polietileno maišelį. Girdžiu, kaip šnopščia iš nuovargio. Susvyruoja ir nevikriai tipena prie lovos. Priklaupia. Didžiulių pastangų dėka pakelia lovos viršų. Paskubom kiša

maišelį su vaistais į patalynės dėžę ir atitraukia rankas. Lova su trenksmu krenta.

Dabar kretančia ranka siekia stalčiuko po manimi. Brazdina užsikertančią spynelę. Sunkiai nuramina plaštakas ir pamažu atsuka pirmą buteliuką. Prakaito lašai tyška ant pabirusių tablečių. Iškiša liežuvį ir paliečia juo kiekvieną vaistą. Pauosto. Ant kiekvieno jų nagu įbrėžia nelygų brūkšnelį.

Valandėlę pailsi ir ima kitą buteliuką. Vėl tas pat. Apuosto. Paliečia liežuviu. Įbrėžia brūkšnelį.

Patikrintas tabletes suberia į buteliukus, kuriuos pažymi flomasteriu.

1998-ųjų gruodžio 1-oji

Evos namai, 2.15 val.

– Neleisiu jai to! – pašoka ir delnu trenkia į pagalvę. Čiužena šlepetėmis ir netrukus priploja nosį prie manęs. Jaučiu jos šaltą drėgną odą. Ir persmelkiantį žvilgsnį. Maištaujantį. Piktą.

Provokuoja. Manai, kad viską žinai, jei viską matai?.. Laikai, kad turiu pasiduoti, taip?.. Arba pati tai padaryti?.. Kol dar nereikia maldauti pagalbos... Kol dar nesibaigiu kaip jos... Šlapiame patale... Laukdama... Kol kas nors užeis... Kol...

Drebame. Klysti... Klysti... Aš nesu Zofija... Įsidėmėk tai... Nesu ji!

Turėjau seniai tave sudaužyti!..

1998-ųjų gruodžio 2-oji

Evos namai, 7.51 val.

– Ponia Eva, taip nevalia. Turite ką nors suvalgyti, – jau kokias penkias minutes beldžiasi. Klibina rankeną. Bando.

Eva nusigręžia į sieną. Neketina pajudėti. Juoba atverti. Kiša galvą po pagalve. Ir dar užsitraukia ant savęs antklodę su pledu.

– Paliksiu padėklą prie durų, – Joana šaukia iš koridoriaus.

Eva išsirango iš patalų ir akimirką įsiklauso į tylą. Pagaliau atsisėda. Nugara į mane. Bet ir taip žinau, kad laukia, kol trinktelės durys.

Trinktelėjo.

Dabar vargais negalais keliasi iš lovos. Sulinkusi perpus kėblina per kambarį. Prie durų. Pamažu pasuka raktą. Ir dingsta.

Grįžta po kelių minučių. Su pakeliu sausainių ir kefyru. Greitai užsidaro ir lengviau atsikvepia. Iš nuovargio alsuodama krenta į fotelį. Chalato rankove šluostosi drėgną veidą ir ima pultą.

Trakšt... *Konge burtininkės iššauktas žaibas užmušė penkiolika svečių komandos futbolininkų. Visi šeimininkų žaidėjai liko gyvi...* Trakšt... *Suaugusio žmogaus smegenys gali atsistatyti. Mokslininkai įrodė, kad naujos nervų ląstelės atsiranda hipokampe – smegenų struktūroje, nuo kurios priklauso mokymasis ir atmintis. Atradimas gali palengvinti Parkinsono ir Alzheimerio ligos gydymą...*

1998-ųjų gruodžio 2-oji

Evos namai, 17.15 val.

Trakšt... *Novosibirske autobusų rykštė – plaukų vagys. Minioje nužiūri moteris ilgomis kasomis ir,*

naudodamiesi spūstimi, nupjauna plaukus skustuvu. Vėliau parduoda juos Vakarų kirpyklų salonams ilgiems perukams arba šinjonams... Trakšt. Baigiasi *Teleekspresas.*

Iš prieškambario staiga mus pasiekia Joanos balsas:

– Nežinau, ką valgo. To, ką jai palieku, net neliečia. Vaistus? Neturiu supratimo. Turbūt ne... Sako, kad gerai jaučiasi ir nori ramybės. Bet manau, kad turėtumėt atvykti...

Eva sustingsta. Bemat išjungia televizorių. Įsispiria į šlepetes ir kuo tyliau sliūkina prie durų. Prikiša ausį. Ištempia liesą kaklą. Stengiasi nekvėpuoti.

– Į ligoninę? Jau sakiau jums. Tik tada, jei nebus kitos išeities, – Joanos balsas persmelktas liūdesio. Girdžiu, kaip tarkšteli ragelis, padedamas ant telefono.

Eva žaibiškai atsitraukia. Girgžteli grindys.

– Ponia Eva! – Joana aiškiausiai išgirdo girgždesį. – Ar girdite mane? Rytoj užeis daktaras Chmielevskis. Turime nuspręsti, ką toliau...

Eva delnu prisidengia burną. Dabar matau tik akis. Jose – užsispyrimas.

Nusisuka ir spintelėje prie lango ima kažko ieškoti. Netrukus ištraukia mažą plastikinį buteliuką.

Mašinų alyva?

1998-ųjų gruodžio 2-oji

Evos namai, 20.12 val.

– Ponia Eva, jūs nemiegate? – nedrąsiai beldžia į duris. – Turiu išeiti. Pas Agatą. Konspektų. Tai truks kokią valandą. Jei kas atsitiktų, prašom nedelsiant skambinti daktarui Chmielevskiui. Pažadu po valandos grįžti. Ar girdite? Po valandos.

Girdi. Aišku, girdi. Juk sėdi prie pat durų. Pirštais spaudžia plastikinį buteliuką ir laukia.

Žinau, ką nori daryti. Ką tik mankštino kiekvieną judesį.

Joanai išėjus nucipens į jos kambarį ir įvarvins po keletą lašų alyvos į spyną ir vyrius. Patikrins, ar durys varstosi be girgždesio. Jei bus reikalinga, viską dar pakartos. Tada grįš pas mane ir lauks.

1998-ųjų gruodžio 3-ioji

Evos namai, 3.00 val.

Šviesa, sklindanti iš gatvės, tarpais praskiedžia tamsą. Silpnas šuoras žaibiškai praslenka. Dingsta. Blyksteli kitas. Praslenka. Dingsta.

Guli ant lovos su drabužiais. Budri. Įsitempusi. Įsmeigusi akis į atidengtą langą. Į naktį. Į sniegą, kuris kaip tik pradėjo snigti. Tyli. Ūmai atsisuka. Prieina prie manęs. Rausiasi stalčiuje, atidaro metalinę dėžutę. Nedvejoja. Staigiai atsuka buteliuką ir įsiurbia į švirkštą permatomo skysčio. Pažiūri į šviesą. Švirkšteli ir lengvai spusteli stūmoklį. Paruošta. Tik staiga jos plaštaka ima drebėti. Atideda švirkštą. Nurimsta. Persigalvojo?

Pakelia į mane akis, bet man dar nespėjus pagauti jos žvilgsnio, stveria mane ir velka žemyn.

Dingsta raukšlės. Dingsta stalas, lova ir atidengtas langas...

Dar girdžiu, kaip nusiauna šlepetes ir basa eina prie durų. Pasuka raktą.

Tamsa.

PIRMAS VEIKSMAS

1938-ųjų lapkričio 29-oji

Zofijos namai, 19.20 val.

Yra per žema, kad galėtų užnerti virvę ant sietyno. Prie žvakės šviesos vos ją įžiūriu. Kankinasi. Kelia virpančias rankas. Veltui. Turi rasti ką nors tinkamesnio nei taburetė. Ką nors aukštesnio. Kėdę? Ne, ji ne ką aukštesnė. Stalą! Stalas būtų kaip tik. Ir turėtų nepamiršti – taburetė svyruoja! Bet ji nesidairo! Neapgalvotai žengia, įsipainioja į naktinius marškinius ir... sunkiai susigrąžina pusiausvyrą.

Pernelyg skuba.

Pagaliau. Į kambario vidurį stumia ąžuolinį stalą. Ant jo stato taburetę. Tvirtina virvę. Riša kilpą. Dar kiek lukteri. Dvejoja. Persigalvos? Atsigręžia į knygas, į rašomąją mašinėlę, į senas nuotraukas. Prieina ir perbraukia per mane drebančiu karštu delnu.

– Sudie, – kužda. Man? Sau?

– Sudie, – atkartoju.

Bet ji neklauso. Atspindi manyje tik savo sutrauktus pečius. Dar matau, kaip prieina prie stalo. Užsiropščia ant savo piramidės. Nuspiria žvakę.

Tamsa.
Girdžiu virstančių baldų bildesį.
Tyla.

1938-ųjų lapkričio 29-oji

Vaistinė, 19.20 val.

– Už tavo ateitį! – Stefanas kelia tostą ir žiūri į dukterėčią. Jo balsas nemaloniai atsimuša nuo ką tik nudažytų vaistinės sienų, nuo juodų ir baltų grindų ir stiklinių spintelių. Evos akyse pastebiu liūdesį ir nusivylimą.

– Brangioji, tikriausiai jam kas nutiko, – netvirtai priduria Stefanas. – Daugiau negalime laukti. Žvakutės ištirps anksčiau, nei tu jas užpūsi, – droviai šypso. Trečią kartą pataiso užtrauktas portjeras. Pristumia fotelį arčiau lango ir atsargiai patraukia tortą prie stalo krašto.

Eva atsipeikėja. Linkteli galvą. Įkvepia, o tada pučia. Palengva. Vienodai. Žvakutės gęsta viena po kitos. Tryliktoji, keturioliktoji... Penkioliktoji...

Viskas.

Niekas nedainuoja „Ilgiausių metų“, neatkemša šampano. Niekas nesiveržia pasveikinti. Ant stalo – kaip visada per pastaruosius šešerius metus – padėti tik keturi indų rinkiniai. Evai, dėdei Stefanui ir dviem jo draugams – Janui Butkevičiui ir Viktorui Levitui.

Tik kad Viktoras šį kartą neatėjo.

Eva nervingu judesiu nuo veido nubraukia sruogą. Užmeta už nugaros storą kasą. Neišsiduoda, kaip labai jai skaudu. Juk tai jos šventė. Ypatinga diena, kurios taip laukė. Išmeldė dėdės, kad anksčiau baigtų vaistinės remontą ir užsakytų tortą pas Bliklį. Ir kad leistų jai išgerti vyno. Iš labo ryto atbėgdavo matuotis suknelių. Sakė, kad viršuje neturi tokio didelio veidrodžio.

Tokio didelio kaip aš.

Ta, kurią išsirinko, dera jai prie akių, šviesaus, švelnaus veido, rudų plaukų. Vaikiškos šypsenos. Pabrėžia kūno trapumą. Mėgstu atspindėti tą trapumą. Plonas rankas, pečius, pakreiptą galvutę. Tik tai galiu daryti. Žiūrėti. Atspindėti. Įsiminti.

Ir pasakoti. Apie tai, kas yra. Apie tai, kas buvo.

Kažkada Evos motina neleisdavo jai čia ateiti. Tik iš viršaus kartais mane pasiekdavo jos juokas. Prieš septynerius metus Eva nulipo į laboratoriją pirmą kartą. Atsisėdo ant kėdės prie pat palinkusio ties reaktyvais Stefano. Kantriai laukė, kol baigs sverti, maišyti ir grūsti vaistus. Jam baigus pasakė:

– Mirė mama.

Nuo to laiko ateina kasdien. Kasdien matau, kaip padeda Stefanui, atneša jam arbatos, primena apie pietus ir pataiso kreivai užsivilktą liemenę. Arba susidomėjusi klauso, ką šneka moterys, stovinčios eilėje. Kad išvaizdus, aukštas, laibas. Kad jo gražūs pilki plaukai ir tanki juoda barzda. Kad visada nepriekaištingai apsitaisęs ir žaviai mandagus. Ir kad taip retai atkreipia į jas dėmesį.

Tai tiesa. Stefanas jau seniai nepastebi moterų. Kažkada noriai jas kalbindavo, juokaudavo, skirdavo pasimatymus. Nustojo. Kai mirė jo sesuo. Tada pasitraukė iš instituto ir beveik metė tyrimus. Retai prie jų grįžta. Kiauras dienas tikrina sąskaitas, rašo užsakymus, aptarnauja klientus. Arba moko Evą. Kaip trinti tepinius, suritenti glicerino kamuoliukus, plikyti žoleles...

– Tikiu, kad tau pasiseks atrasti vaistą, padėsiantį neišgydomiems ligoniams, – Stefanas

prieina prie Evos ir įteikia jai dovaną. Dvi gražiai įrištas knygas. *Mokslas apie vaistų gamybą bei jų savybės* ir *Įveikusieji ligas*. Kaipmat atsitraukia, bet Eva vis tiek spėja pabučiuoti jam į skruostą. – Ačiū, dėdyte... Ačiū, – kuždа.

– Dabar mano eilė, – Butkievičius pastato taurelę ir užsisega nudėvėtą švarką. Pasitaiso visada nuslenkančius ant nosies galiuko nešvarius raginiais rėmeliais akinius. – Eva... – atsikrenkščia, ištraukdamas iš po kėdės kaspinu perrištą gydytojo krepšį – ... Su linkėjimais, kad gerai tarnautų, būsimai daktarei...

Eva švelniai paglosto odinį krepšio paviršių, paliečia užraktą ir tyliai atsidūsta sujaudinta. Nepastebi, kad Stefanas prunkšteli ir gūžteli pečiais. Butkievičius nervingai atsikosėja ir – laimingas, suteikęs jai džiaugsmo – tiesiog nugrimzta į fotelį.

Visada taip daro, kai sutrinka. Visas susigūžia, įsispraudžia į kertę arba slepiasi fotelyje. Tokį jį prisimenu, kai pirmą kartą atsistojo priešais mane. Tada jie buvo gimnazistai. Stefanas, Butkievičius ir Viktoras. Tas, kuris šiandien neatėjo. Trys draugai.

Stefanas jau tada buvo patrauklus ir įspūdingas, nepaisant jaunuoliškos išvaizdos. Užsi-

spyręs veržėsi į užsibrėžtą tikslą – studijas ir mokslinį darbą Farmacijos institute. Buvo liguistai ambicingas. Bet kuria kaina norėjo aplenkti tėvą. Ir jam beveik pasisekė.

Butkevičius buvo smulkaus negražaus veido ir baugščių akių. Tylus ir kuklus. Bet iš visų jų geriausias. Pirma – gimnazijoje, paskui – medicinos fakultete. Pranašavo jam didžiulę ateitį, o jis pasirinko paprastą ligoninę ir kuklią privačią praktiką. Atsisakė karjeros. Nesukūrė šeimos. Aiškinosi, kad jam trūksta drąsos ir pasitikėjimo savimi. Kad jaustųsi laimingas, jam pakako kortų ir mėgstamo Šekspyro. Perskaitė viską, matė kiekvieną pastatymą.

Užtat Viktoras buvo kampuotas, beformis, tarsi pernelyg didelis. Ir siaubingai išsiblaškęs. Mokykloje prastai mokėsi. Tik studijuodamas atrado savo pašaukimą. Teisminę mediciną. Jau seniai dirba teismo ekspertu. Be galo mėgsta tai, ką daro. Ir mėgsta apie tai pasakoti. O aš neišpasakytai mėgstu jo klausytis.

Deja, šiandien čia tik Stefanas ir Butkevičius. Abudu stebi Evą, kuri skausmingu veidu pjausto tortą, pilsto vyną. Stefanas bejėgiškai tyli. Butkevičius bando guosti ją komplimentais. Sako, kad jai labai tinka šita suknelė, kad...

Staiga jį nutraukia skambutis. Eva pašoka nuo stalo:

– Žinojau, kad nepamirš! – šaukia. – Žinojau!

Tiesiai priešais mane, tarpduryje, išdygsta galinga figūra. Viktoras. Kaip įprasta, ilgai šiurena kojomis ant demblio. Nusiima skrybėlę, nusišluosto pliką galvą ir prilaiko portjerą, kad galėtų įeiti dar kažkas. Kas? Nematau. Viktoras visiškai užstoja duris.

– Tikrai negalėjau anksčiau, – bučiuoja Evą ir pakelia ją aukštyn taip lengvai, kaip tada, kai ji buvo maža mergytė. – Komisaras paliudys...

Komisaras? Įdomu. Dabar matau, kad už Viktoro išlenda kažkoks nematytas žmogus. Aukštas elegantiškas blondinas šviesiai žaliomis akimis.

– Tikrai, – bando nusišypsoti. – Ponas Levitas tikrai turėjo būti.

Bet Eva neklauso. Prie krūtinės spaudžia Viktoro dovaną. Albumą tamsiai raudonais viršeliais. Džiaugsmingai tarška, kad tuojau įdės į jį tris ženklų serijas su Maršalu, kurias neseniai įsigijo. Viktoras švyti.

– Gal vis dėlto mus pristatytum? – šaltai įsiterpia Stefanas. Suirzęs gręžia Viktorą žvilgsniu.

Žinau, kad jį piktina Viktoro vėlavimas, bet drauge ir džiugina nepaprastas svečias.

– Tikrai, – Viktoras atsargiai patraukia į šalį Evą ir iškilmingai pradeda: – Stefanas Jostas, šeimininkas, vaistinės savininkas ir garsus farmacininkas... Daktaras Janas Butkievičius, vidaus ligų ir neurologijos specialistas... Ir žavioji šventės kaltininkė, mūsų Evutė...

Vyrai paspaudžia vienas kitam rankas. Eva linkteli.

– Eisiu atnešti dar vieną komplektą, – šnibžda dėdei ir išeina. Viktoras nulydi ją žvilgsniu. Tik po kurio laiko priduria:

– Ir nenumatytas svečias, komisaras Haberda.

Haberda?

Tai štai kaip jis atrodo? Tai apie jį Viktoras vis pasakoja, o Stefanas skaito laikraščiuose? Nustatė, kad tai tėvas nunuodijo vaikus taliu... Paskyrė papildomą skrodimą... Suėmė žudiką...

Stefanas pritraukia komisarui fotelį, įpila vyno. Bet svečias nesėda. Su taure rankoje vaikštinėja po vaistinę.

– Svarstau... Ar jūs vadovaujatės intuicija? – Stefano klausimas pristabdo komisarą prie pat manęs.

– Intuicija? Niekada. Tik faktai. Teisingai sudėlioti visada atves... – Staiga komisaras atsisuka į mane. – Nuostabus veidrodis! Tas rėmas tikrai nepaprastas...

Na pagaliau.

Maniau, kad jau niekada manęs nepastebės.

1938-ųjų lapkričio 29-oji

Laboratorija, 19.42 val.

– Tiesą pasakius, tik iš šios pusės jis nepaprastas. Venecijos stiklas. Prašom pažiūrėti – vaistinė matoma kaip ant delno, – Stefanas didžiuodamasis liečia mano permatomą paviršių. – Bet ką jums čia šneku... Tikriausiai policijoje naudojatės kažkuo tokiu kiekvieną dieną.

– Tokiu? Iš kur. Šis atrodo ypač senas, – komisaras priartina prie manęs veidą. Iš arti jo šviesiai žalios akys atrodo beveik permatomos. Kaip vitrina, skirianti vaistinę nuo gatvės. Kaip aš.

– Labai senas. Liko po ankstesniųjų namo šeimininkų, – Stefanas tikrina, ar negrįžta Eva,

ir pritildo balsą. – Kažkada čia buvo viešnamis, bet 1866-aisiais...

– 1866-aisiais? A, tai ta byla dėl trijų nužudytų jaunų moterų, kurių kūnus rado rūsyje, – komisaras antrina Stefanui. – Keista byla. Jei gerai prisimenu, žudikas taip ir nebuvo surastas.

– Matau, kad jūs puikiai orientuojatės. O aš buvau tikras, jog tai paslaptis, – Stefanas aiškiai nustebintas. – Kai mano senelis nupirko namą už grašius, liepė viską perstatyti, kad ištrintų prisiminimą apie tą šiurpų nusikaltimą. Viršuje įrengė butą, bet, kaip matome, prastą, nes svetainę mums atstoja vaistinė. Tik veidrodį paliko taip, kaip buvo...

– Įdomu, – Heberda atsargiai paliečia mane šaltais pirštais. – Vienintelis tų įvykių liudininkas. Jei mokėtų kalbėti...

Kalbėti?

Aš lygiai taip galėčiau pasakyti: jei mokėtum žiūrėti...

Meilė. Vienoje ir kitoje pusėje. Mirtis. Vienoje ir kitoje pusėje.

Siaubas.

– Ponas Levitas man pasakojo, kad jūs vienas auginate dukterėčią, – komisaras nusisuka nuo manęs ir staiga keičia temą.

– Ką gi... Neturėjau kitos išeities. Jos tėvas žuvo autoavarijoje dar jai negimus. O motina mirė nuo plaučių uždegimo, kai Evai buvo aštuoneri...

– Labai miela panytė. Mielu noru ilgiau pas jus pasisvečiuočiau, bet po valandos su ponu Levitu turime vėl būti prozektoriume...

Stefanas spokso į komisarą lyg nesuprasdamas. Po valandos? Bet juk gimtadienis... Prieina prie manęs ir dirsteli į vaistinę. Piktu žvilgsniu persmelkia Viktorą, mosikuojantį rankomis Butkevičiui prieš nosį.

1938-ųjų lapkričio 29-oji

Vaistinė, 19.47 val.

– Kuo tu nori mane įtikinti?! Susinervino, kad neatėjau laiku?! Nesąmonė! Blogai atrodo? Sutinku, bet tai todėl, kad persidirbusi. Nusi-

laksčiusi. O kieno dėka? Tavo! – Viktoras nervingai sukiojasi po patalpą. – Tai tu užkrovei jai ant galvos senų bobų globą! Kad bent vienos. Bet kodėl vienu metu trijų?

– Pati manęs paprašė. Pasakė, kad turi tokią užduotį draugovėje. Apsiimti globoti ligonius. Be to, ji nori studijuoti mediciną, – ne ypač tvirtai ginasi Butkievičius.

– Paprašė! Ji dar vaikas. Iš kur jai žinoti, kaip tai sunku? Iš kur galėjo žinoti, ką reiškia – žiūrėti į skausmą? Į merdėjimą. Esi gydytojas, turėjai ją perspėti. Apsaugoti. O tu pakišai jai nežmoniškai užsispyrusią ir kvailą Gabrielę, kurios jau trys mėnesiai negali prikalbinti operacijai, nors, kaip pats sakai, yra vilties! Ir dar Irmą, apie kurią visi plepa, kad... Na, pats žinai...

– Žmonės kiekvieną apkalba.

– Neprieštarauk, kad esi vienintelis vyras, kuriam kada nors yra leidusi save paliesti!

– Viktorai, prašyčiau...

– Ir dar ta Zofija... Aštuoniasdešimtmetė ponia profesorė. Žavinga, inteligentiška, sąmojinga. Faktas. Tik mirtinai serganti! Ar nesusimąstei, kas bus, kai ji mirs? Kas nutiks Evai? Juk ji Zofiją laiko veik motina...

1938-ųjų lapkričio 29-oji

Zofijos namai, 21.59 val.

Prisimenu, kaip įbėgdavo į kambarį. Tokia jaunutė. Tokia džiaugsminga. Sviesdavo ant stalo gėles ir dingdavo už spintos. Po valandėlės pasirodydavo šviesia suknele.

– Užsek, – šūktelėdavo, ir ūmai prie pat manęs atsirasdavo jo rankos.

Kada tai buvo? Seniai. Labai seniai.

Turėjo ilgus šviesiai pilkus plaukus. Tokius tankius ir sunkius, kad negalėdavo jų susukti į kuodą. Todėl nusprendė juos nukirpti.

– Mano metų nedera vaikščioti su kasomis, – aiškino Julianui. Bet jis vis kartojo, kad tai netiesa. Mylėjo jos kasas. Neįprastas suaugusios moters kasas. Mylėjo jos paskendusį mintyse veidą, siauras lūpas ir didžiules nustebusias akis.

Pagaliau ryžosi. Nusikirpo kasas, suvyniojo į drobę ir paslėpė stalčiuje. Tada jis jas išvogė. Niekada taip ir nenutuokė, kas joms nutiko. Tiesiog dingo.

Po dešimties metų dingo Julianas. Neperspėjęs. Neatsisveikinęs. Be žodžių. Niekada daugiau priešais mane nepasirodė.

– Zose, tai buvo nelaimingas atsitikimas, – aiškino Emilija, jos bičiulė. – Neturi savęs kaltinti. Negali.

Bet ji neklausė. Įniko į darbą. Vien į darbą. Vertimai, išvykos, simpoziumai, paskaitos, vertimai, išvykos, paskaitos... Prakaitavo ties knygomis. Iki vėlyvos nakties stukseno rašomąja mašinėle. Taisė mašinraščius. Mačiau, kaip sustingdavo, susimąsčiusi ties svetimu rankraščiu. Paliesdavo plaukus, lyg ko ieškodama. Kasų? Negalėjo rasti.

– Išeitum kur nors. Pasišnekėtum su žmonėmis, – sakydavo Emilija. – Negali gyventi lyg kalėjime.

– Galiu, – ramiai atsakydavo. – Čia man gera.

Nebuvo jai gera. Žinau. Gebu ją suprasti, tiek metų matęs. Stebėjęs. Atspindėdavęs vis labiau besiraukšlėjantį veidą, vis labiau kumpstantį kūną. Vis labiau nuvargusį žvilgsnį. Savyje užspęstą nesibaigiantį liūdesį. Vis apžiūrinėdavo senus albumus, senas nuotraukas. Vis žvelgdavo į tą virš lovos. Iš Sopoto. Perkratydavo stalčius. Vis kažko ieškojo.

Galiausiai visiškai užsidarė namuose. Išeidavo tik apsipirkti. Mažiau dirbo. Gulėdavo ant sofos

ir žiūrėdavo į mane. Nejudėdama. Taip, kaip ir manyje uždaryta jos praeitis. Laukė.

Plaukai iš pilkų beveik nepastebimai virto baltais. Dabar lengvai juos galėjai susukti į kuodą.

Kai ją ištiko pirmasis priepuolis, nustebo. Su kiekvienu priepuoliu būdavo vis blogiau. Kiekvieną kartą mane pasiekdavo jos rauda, prakeiksmai, meldimas mirties. Kaltino save ryžto stoka, silpnumu. Tuo, kad kenčia tai, ko inteligentiškas žmogus negali... Neturi...

1938-ųjų lapkričio 30-oji

Vaistinė, 6.56 val.

Netrukus ateis Stefanas. Įdomu, ar ir jį sužavės tas vaizdas? Pro portjeras prasiveržiančioje blausioje šviesoje manyje atsispindi torto likučiai, taurės, vyno buteliai, ant kėdės numestas Stefano švarkas. Žavinga netvarka.

Man tai – kažkada seniai čia vykusių žaidimų ir dūkimo priminimas. Tada bent kažkas šičia vykdavo. Šurmulys. Pokyčiai. Vis nauji žmonės. Ne

tokie paniurėliai ir liūdni kaip šitie, kurie dabar ateina vaistų. Visiškai kitokie. Nenuspėjami.

Jau čia. Stovi vaistinės viduryje. Stveriasi už galvos ir vaitoja. Nepatinka jam tai? Na, žinoma...

1938-ųjų lapkričio 30-oji

Zofijos namai, 7.00 val.

Tyla.

Netrukus patekės saulė. Pagaliau pamatysiu, kas nutiko. Atspindėsiu linguojančias ant stalo bejėges pėdas? Pasakė: sudie. Vadinas, nebepamatysiu, kaip palinksta ties knyga, kaip tarška mašinėle, kaip šukuojasi plaukus? Neišgirsiu jos atviravimų? Prisiminimų? Minčių?

Šviesa! Gerai, kad neuždengė langų. Nuverstas stalas, tamsi skylė lubose, sietyno šukės, įsmigusios į vašku aptaškytas grindis. Virvė raizgosi tarp sulaužytos kėdės atramos ir iš po staltiesės kyšančios nuogos kojos. Sutinusios. Nejudančios.

Ne! Vis dėlto judančios. Virptelėjo! Pėda virptelėjo!

Vėl nepasisekė.

Į nuversto stalo paviršių įsikibę pamėlę pirštai. Sunkiai kruta skaudamas kūnas. Zofija kelia sudaužytą galvą. Trina sprandą, sumuštą klubą. Atsuka apsunkusį nuo raukšlių veidą. Ašaromis paplūdusios akys žvelgia į mane. Atspaudžia manyje tokias pačias sielvartingas, ašarų sklidinas akis.

Dabar turiu jos seną, raukšlių slegiamą veidą. Kartoju tuos pačius žodžius. – Oi, kaip skauda... Kodėl nesugebu? Negaliu?.. Mano koja... Dieve, kaip skauda... Kodėl man taip nutinka? Kodėl?

1938-ųjų lapkričio 30-oji

Zofijos namai, 7.15 val.

Trina klubą ir petį. Matau, kaip stingsta jos ranka. Nepaisant to, bando kažką padaryti su skyle lubose, sulaužyta kėde, randu ant kaklo. Bando apsitvarkyti, kol ateis Eva. Sužeria po lova sietyno nuolaužas. Prie lango nustumia stalą ir

nusibaigusi krenta į fotelį. Pasitaiso plaukus, šalį, dirsteli į laikrodį. Sunkiai alsuoja. Ir aš sunkiai alsuoju. Matau, tampu, esu jos nesusivokiančiomis akimis, nupilkusia oda, prakaitu ant skruostų...

Mąsto ir aš mąstau: ateis... Laiku... Pusę aštuonių... Taip, kaip nurodė daktaras Butkevičius... Patenkinta savimi... Išsimiegojusi... Šypsanti... Su pilnu krepšeliu pirkinių... Tikriausiai įsivaizduoja, kad aš – jos motina... Taip stengiasi, kad ją pamilčiau... Vis ką nors tarška... Kad Kalėdoms pasnigtų... Kad pasisektų mokyklinis *Karaliaus Lyro* spektaklis... Kad dėdulė neturėtų tiek daug dirbti... Kad, kad... Kad žinotų, kaip mažai man tai rūpi... Jos gyvenimas... Bet kieno gyvenimas... Net mano... Ypač mano... Noriu tik... Pirkiniai... Vaistai ir pienas... Ir pakaks... Nieko daugiau... Bet ne... Ji ims klausinėti... Kaip jaučiuosi?.. Gal man ko nors?.. Norės užeiti po pietų... Skambinti... Gana!.. Man to gana!.. Kodėl nepasisekė?.. Kodėl?..

Girdžiu rakto girgždėjimą spynoje. Atėjo Eva.

– Ponia Zofija, gal atnešti jums kokių vaistų? Daktaras Butkevičius mielai išrašytų, – girdžiu, kaip brazda už sienos.

Pagaliau įeina į kambarį. Stovi viduryje su padėklu rankose ir nedrąsiai žvalgosi. Mato brėžius grindyse, sulaužytą kėdės atkaltę ir po lova nustumtas gaubto šukes. Ir juodą skylę lubose. Mato, bet nieko nesako. Neklausia... Stato padėklą su pusryčiais priešais sustingusią, sėdinčią Zofiją ir atsisuka į mane. Veltui laukiu jos nuostabos. Pasitaiso sijonuką, apsitempia palaidinukę, persimeta kasą už nugaros. Visiškai rami. Tarsi viską jau kažkada būtų mačiusi.

Atspindžiu ją, bet neįstengiu įsiskverbti. Niekada nežinau, ką mąsto, ką jaučia. Matau tik veidą, blyškią odą, rudus plaukus. Kartais man atrodo, kad jos mėlynos akys – susikaupusios ir įsimenančios – perspėja: nesi aš. Nesi mano veidas, mano oda, mano plaukai. Ir nebūsi.

– Kolchicino? O gal aspirino? – nusigręžia nuo Zofijos.

– Ne, Evute, ačiū. Dabar jau geriau jaučiuosi.

Žinau, kad meluoja. Ir žinau, kad norėtų pasakyti: – Eik jau. Palik mane. Nežiūrėk, kaip stengiuosi nuryti avižinę košę. Kurią dar ir prisvilinai...

– Galėčiau užbėgti dar šiandien, po pamokų... – Eva nenusileidžia. – Draugovininkė nukėlė sueigą. Galėčiau jums paskaityti arba...

Zofija nereaguoja. Užsimerkia, apsimeta mieganti. Tik išgirdusi uždaromų durų trenksmą pajuda iš fotelio. Nusitraukia šalį, nusišluosto kaklą ir godžiai puola valgyti košę. Piktai timpteli bejėgę ranką, išbarsto tabletes. Įsmeigia į mane liūdną žvilgsnį. Kol tampu toks kaip ji – žilas, raukšlėtas, apsunkęs. Seilė nuvarva man per smakrą, naktiniai marškiniai drėksta...

1938-ųjų gruodžio 9-oji

Vaistinė, 15.05 val.

Remontas baigtas prieš pat Evos gimtadienį, tačiau Stefanas neatidaro. Jau antra diena prakaituoja prie sąskaitų. Rūšiuoja, dėlioja, tikrina etiketes ir receptus. Perstatinėja buteliukus, stiklelius, flakonus. Pamiršo apie savo eksperimentus, apie duris klebenančius klientus, apie mane.

Man nuobodu.

Būti tik tuo, kas yra – nejudančiu prekystaliu, juodomis ir baltomis grindimis, jau daugelį valandų toje pačioje vietoje stovinčia stikline – to per maža. Mėgstu šurmulį. Mėgstu žmones. Vis naujus, vis kitus. Staiga atsirandančius ir taip pat staiga dingstančius. Panaikinimas ir atspindėjimas. Žavinga.

Kai man nuobodu taip kaip šiandien, susirandu savyje kurį nors iš šimto tūkstančių atvaizdų. Gali būti iš laboratorijos. Kunkuliuojančios retortos, spalvoti tirpiniai, tinktūros ir pilkų garų kamuoliai. Varlės traukuliai, kai Stefanas ją pjausto skalpeliu. Keista jo veido išraiška, kai bloknote užrašo naujus skaičius, raides, formules.

Gali būti iš vaistinės. Atvaizdai žmonių, nepatikliai stebinčių, kaip Stefanas seikėja vaistus. Arba tyliai šnibždančių:

– Prašom reformuojančių tablečių.

Ir susigėdę krenkščia, kai Stefanas garsiai pasitikslina:

– Vidurių išvalymui? Kiek miltelių?

Gerai, kad Eva išblizgino mane švaria flanelės šluoste. Malonu. Geriau matau. Ir vaistinę, ir laboratoriją. Ir Viktorą, kuris kaip tik įeina į vaistinę. Pliką, švariai nusiskutusį. Visada su tuo

pačiu kaklaryšiu ir pernelyg striuku – turint omenyje galingą jo kūną – švarkeliu.

– Tyčia užsisakau trumpesnėmis rankovėmis, kad būtų matyti, jog esu didelis ir stiprus, – neseniai juokėsi, kai Eva pristojo prie jo su klausimais, kodėl nekeičia siuvėjo. Po to aiškino Stefanui, kad kraują sunku nuo vilnos nuplauti. Ir dėl trumpesnių rankovių sutaupo skalbimui.

Deja, kaip tyčia, šiandien Viktoras nepajuda. Ir dar stovi nugara taip arti, kad žemas griaudžiantis jo balsas verčia mane virpėti. Yra sudirgęs. Pamiršo net mėgstamus pašto ženklus. Atverstas albumas guli tiesiai priešais mane. Atspindžiu dešimties grošų vertės *Sėjėją* ir spalvotas Moscickio, Pilsudskio, Sienkievičiaus galvutes. O, yra ir mėgstamiausias Viktoro ženklas. Net 1933-iųjų. Žvirko ir Vigura[1], Čelendžerio lenktynių nugalėtojai. Ovaliniame langelyje pilkšvai žalias lėktuvas, po juo pilotai ir užrašas: *Lenkijos paštas*. Gražus. Šiandien Viktoras apie jį nepasakoja. Nepasakoja ir apie savo darbą. Šiandien kalba apie politiką.

---

[1] Francišekas Žvirko (Franciszek Żwirko, 1895–1932) ir Stanislavas Vigura (Stanisław Wigura, 1901–1932) – garsūs lenkų pilotai, tarptautinių Iššūkio lenktynių nugalėtojai, žuvę skrydžio metu Čekoslovakijos teritorijoje, lėktuvo sparnui atsimušus į medį.

Stefanas tyli. Jam nerūpi nei prancūzų ir vokiečių derybos dėl Čekoslovakijos sienų saugumo, nei tai, kad Vokietija nutraukė sportinius ryšius su Olandija. Kai Viktoras nutyla ir nervingai kišenėse ieško portsigaro, Stefanas skuba paklausti apie sušalusią moterį, naktį rastą senamiestyje. Nematau to, bet žinau, kad Viktoras atkunta. Tuojau pamirš Ribentropą ir Paryžių.

– Atvažiavo šventėms pas sūnų, bet negalėjo rasti adreso. Buvo iš kaimo. Pajėgė tik nusigauti iki Freto vartų, – pradeda, išpūsdamas dūmą.

Stefanas šypso. Šukuoja tankius pilkus plaukus, glosto barzdą. Vis dirsčioja į mane, patenkintas triuku. O gal savo išvaizda? Savo penkiasdešimt ketveriais metais, kurių didžiąją dalį praleidome drauge vaistinėje, vyniodami vaistus ir atidavinėdami grąžą. Arba laboratorijoje – seikėdami ir maišydami mikstūras.

Tuo tarpu Viktoras karščiuojasi pasakodamas, kad sušalusiosios širdis buvo dešinėje pusėje.

– Pirmą kartą mačiau ką nors panašaus! – dunda. Nesuprantu jo. Kas čia nuostabaus?

– O *ABC* rašė, kad jauna moteris, Rudzka, kurią rado gatvėje, nusižudė dėl nėštumo, – Ste-

fanui aiškiai atrodo, kad ankstesnė tema išsemta. – Regis, išgėrė lizolio ir...

– Kvaili paistalai! – Viktoras bemat stveriasi naujos temos. – Tikrai, lūpos ir dantenos buvo pajuodusios, bet skrandžio gleivinėje nieko nerasta. Jokių pažeidimų ar trūkumų. Nei mirtinų pokyčių. Net lizolio kvapo...

Viktoras pritildo balsą:

– Esu tikras, kad kažkas ją apipylė po mirties. Norėjo pašalinti vaisių ir numarino chloroformu. Tada nutarta sudaryti įspūdį...

– Jei vartotų eterį... – Stefanas įsiterpia. – Deja, Varšuvos gydytojai vis dar mieliau naudojasi chloroformu. Nors jis tiekos mirčių priežastis...

Chloroformas. Prisimenu. Stovi apkaustytoje laboratorijos spintoje. Stefanas laiko jį skardiniuose buteliuose, šalia kitų pavojingų chemikalų.

1938-ųjų gruodžio 9-oji

Laboratorija, 15.07 val.

Eva atrakina šarvuotą spintą plaukų segtuku. Vadinas, turėtų būti penktadienis. Penktadieniais visada įsliūkina čia, išima kelias morfijaus ampules ir greitai slepia kišenėje. Tada priešais mane atsiverčia sąsiuvinį juodais viršeliais ir rašo: *Daktaro Butkievičiaus nurodymu.*

Pakelia galvą. Dirsteli į mane. Tikrina, kas dedasi vaistinėje. Stefanas ir Viktoras ginčijasi apie narkozės rūšis.

Nieko naujo. Jie visą laiką ginčijasi. Ar tai būtų Klaipėdos vokiečių vadeivos prakalba, ar digileno ir rusmenės junginio bazė, pokalbis visada virsta ginču. Čia visa laimė. Man tai papildoma pramoga. Evai irgi. Prisliūkina ir sustingsta prie mano permatomo paviršiaus. Tada stebime, kaip ginčijasi, apsižodžiuoja, rėkia.

Bet šį kartą ne. Šį kartą Eva skuba. Užrakina spintą. Šūkteli Stefanui, kad jau vėlu. Kad būtinai ką nors suvalgytų.

Ir dingsta.

1938-ųjų gruodžio 9-oji

Gabrielės namai, 16.35 val.

Rūpestingai nuvalo nuo veido žalsvą tepalą. Tada sunkiai atklijuoja sulipusius vokus ir žiūri į mane. Stebi vis labiau nusivildama. Primerktose akyse auga šėlas. Kaulėti pirštai vis stipriau spaudžia kvepalų flakoną. *Rosine.* Jos mėgstama markė. Prašau tavęs, nedaryk to, pagalvoju. Juk tai ne mano kaltė, kad po „stebuklingos" kaukės iš *Mary-Mayer* laboratorijos niekas nepasikeitė. Kad nedingo raukšlės nei maišai po akimis. Kad oda, nepaisant tikinimo, netapo skaisti ir blizganti, kad... Bet jos lūpas iškreivina nusivylimo grimasa. Pakelia ranką... Susilaikyk! Sustok! Tai ne mano kaltė! Aš tik atspindžiu, kas yra!

Oi. Nepataikė...

Ta Gabrielė – tikra idiotė. Dabar tikrai gailisi.

– Dieve, ką padariau, galėtų užgriūti septyneri metai nelaimių, – kūkčioja, prie pat manęs krisdama į fotelį. Glosto mane drebančia ranka. Bando viską užglaistyti. Prelatų kremas, jazminų muilas, pudra *Tatrų sniegas*, švirkštai... Pakelia flakoną. – Koks kvapas, – kužda. – *Rosine.* Mano mėgstama markė.

Kai įeina Eva, Gabrielė stovi prie praviro lango ir vėdinasi laikraščiu. Jau nusidažiusi, patenkinta. Visada mokėjo žaibiškai atsitokėti. Pakakdavo panardinti pirštus į kremą ar imti šukuotis plaukus. Pakakdavo žvilgtelėti į mane. Kartais tai trunka kelias sekundes, kartais – minutes. Tik sykį prireikė daugiau laiko.

Tada sėdėjo priešais mane tris valandas. Matavosi perlus, vėrinius ir auskarus. Grimavosi. Darė šukuoseną. Piešė antakius. Paskui atsistojo. Rami ir susitvardžiusi. Tokia kaip ligi tol. Ligi tos akimirkos, kai vyras pasakė, kad Poviliuko neįmanoma išgelbėti.

Vėliau buvo lengviau. Kai išėjo Kazimieras, pakako pusvalandžio. Užsitepti ir nusiplauti medetkų kaukę. Kartu numazgojo pyktį, kurio apimta plėšė jo marškinius, į židinį grūdo kostiumus, didino liepsną ir mosavo žarstekliu. Kai dingdavo kiti – inžinierius Čabanas, daktaras Račynskis, majoras Koneckis – pakakdavo vos kelių minučių. Brūkštelėti keliais pieštuko judesiais ar pakeisti auskarus.

Tik kartą, vienintelį kartą, ilgiau pudravo veidą. Kai Janas – antrasis jos sūnus – išvyko į Ameriką. Dvidešimt minučių. O veidas vis tiek likdavo drėgnas.

– Brangioji, primink man, kad turiu užsisakyti naują blakstienų tušą, šitas baisiai išsitepa, – ima tarškėti, kol Eva spės nusivilkti apsiaustą. – Ir geresnės raudės skruostams. Gal *Hamamelis*?

Prieina prie mergaitės ir pavydžiai žiūri į ją.

– Neturėtum tiek daug skaityti naktimis, akys darosi matinės, ir baigsi kaip tas kuprotas aklas Leopardis.

Atspindžiu Evos akis. Jos tikrai matinės. Bet tai kažkas daugiau nei nuovargis. Kur kas daugiau.

– Ar atnešei vaistų? Padėk ant tualetinio stalelio, – negrabūs pirštai braukia per mergaitės skruostą. – Gerai, kad bent tave turiu. Iš Butkevičiaus niekada nieko negaliu iškaulyti, – greitai slepia ampules į lakuotą dėžutę. – Mieloji, tas kremas apskritoje dėželėje nuostabus. Po jo žvilgsnis ima švytėti. Marmurinis. Idealus jaunai odai. Būtinai turi man padėti išsirinkti suknelę Kūčių vakarienei. Žinau, kad šventės dar toli, bet tai nebus taip paprasta. Pastaruoju metu šitaip sulysau. Pono Zanievskio masažo dėka. Dieviškai įdomus vyras. Man jį rekomendavo Ninutė. Stebukladarys...

Cipena po butą ir nesiliauja tarškėjusi.

– Turi nueiti su manimi pas Gutsteiną skrybėlės. O prieš tai – pirštinių. Tos šventės tiek kainuoja... Ar nepamiršai kremo? Marmurinis. O kvepalai tik gėlių kvapo, tavo amžiui labiausiai tinka. Ir pagaliau nustok avėti tuos siaubingus botus. Deformuoja padus. Jau vėlu? Žinau, žinau, brangioji. Ar ne tiesa, kad tie mezginiai prabloškiantys? Marmurinis kremas, nepamiršai?

Eva apskritai nežiūri į ją. Neklauso. Galvą priglaudė tiesiai priešais mane, ant tualetinio staliuko, kasa nusviro ant kėdės atkaltės. Miega? Pavydžiu jai. Kad gali miegoti. Neturi kaip aš žiūrėti, žiūrėti ir žiūrėti. Ir neturi kasdien klausytis vis tų pačių pasakojimų.

Gabrielė nesiliauja šnekėjus. Niekada nenuščiūva. Žinau, kodėl tai daro. Žodžių srautas leidžia užsimiršti.

Dabar pamiršo apie kaukę ir apie tai, ką neseniai darė. Ką norėjo daryti. Bet tai grįš. Kai pažvelgs į mane. Kai įsižiūrės į lendančią iš chalato suvytusią, žvynais pasidengusią odą ir rudų dėmių nusėtus pečius. Mėlynas gysleles ant beformių krūtų. Nuo lieso kaklo drimbančias odos klostes.

Bijo, tad vengia mano-savo žvilgsnio. Klausinėja, kas jai dera prie veido ir ar rausva tiks prie šukuosenos? Giriasi, kad siuvėja jai siuva kelnes, lygiai tokias, kokias dėvi Marlena Ditrich. Plepa apie trikotažines kelnaites, apie naują automobilį, kurį matė auto salone centrinėje gatvėje, apie svaiginamą amerikietišką savo sūnaus karjerą, apie gydytoją iš Paryžiaus, žinantį stebuklingų atjauninimo būdų. Ir apie tai, kad kiekvienas žmogus privalo ištverti iki tos akimirkos, kai amžinybė bus pasiekiama... Staiga nutyla. Sunkiai krenta ant sofos. Susirietusi į kamuoliuką, drebanti, aplipusi juodu sudrėkusiu šilku, beviltiškai nori kažką nuo savęs nustumti. Alsuoja.

Eva pašoka nuo kėdės. Sutrikusi, nustebusi dairosi. Nori kviesti tarnaitę Marysią, bet grįžta. Ieško dėželės su švirkštais. Žinau, kur ji. Tualeto stalelyje, antrame stalčiuke. Rado.

Vos tik injekcija pradeda veikti, kambaryje pasigirsta:

– Brangioji, nepamiršk kremo. Marmurinis...

Bet Evos jau nėra.

1938-ųjų gruodžio 12-oji

Vaistinė, 18.41 val.

Viktoras buvo teisus. Tai ne savižudybė. Tai buvo žmogžudystė.

Stefanas atideda į šalį *Slaptąjį detektyvą* ir eina atidaryti vaistinės. *Daktarui S. šalinant šešių mėnesių vaisių, užmarinta mirė dvidešimtmetė moteris, tai jis pateikė kaip savižudybę ir aukos kūną numetė Prondzynskio gatvėje. Vakar vakare gydytojas buvo rastas pasikoręs savo bute...* – skaitau.

Prasidėjo. Euchininas, salazopirinas, migreninas, tusolis, acetopirinas, augurinas, teforinas, digalenas. Šurmulys. Pagaliau kažkas vyksta. Nauji žmonės, nauji veidai. Stefanas lenkiasi ir atsitiesia. Matau jo nugarą juoda liemene. Ir kartais rankas. Atiduoda grąžą, vynioja. Eilė tirpsta, pagaliau lieka tik trys klientai. Ir tada įpuola visiškai suplukęs daktaras Butkievičius.

– Strichninas, ketverius metus pragulėjus po žeme! – šaukia nuo pat durų.

Žmonės sunerimę spokso į jį, o jis, atrodo, jų nė nepastebi.

– Viktoras genialus! Genialus! – purto nuo apsiausto sniegą. – Dabar tikriausiai Haberda privers

nuteisti tą moterį! Ryžosi ekshumacijai – ir žiūrėk – vėl jam pavyko! Įkalčius turi rankose! Ir kieno dėka? Mūsų Viktoro! – didžiuodamasis baigia tiradą ir šlapiais delnais remiasi į prekystalį. Stefanas atsargiai jį nustumia ir šypso čia pat stovinčiai merginai. – Miela panelė geidžia žiurkėms nuodų? Ar taip?

Butkievičius tik dabar pastebi laukiančius žmones. Nurausta.

– Tai ne juokai. Ne juokai. Lenkijoje nėra geresnio toksikologo. Nėra... – aiškina įtartinai žiūrintiems klientams ir bemat dingsta.

1938-ųjų gruodžio 12-oji

Laboratorija, 18.45 val.

Dabar jis kitoje mano pusėje. Sėdasi ir siekia Stefano palikto laikraščio... *Teisminės ekspertizės institute dr. Levito atliktas skrodimas patvirtino komisaro Haberdos prielaidą. Rudzkos savižudybė buvo surežisuota...* Baigia skaityti ir vienu judesiu nuo laikraščio nuplėšia skiautę. Rūpestingai sulanksto ir slepia kišenėje. Užsimerkia...

– Išsikraustei iš proto?! Turi man gąsdinti klientus?

Išvydęs įeinantį į laboratoriją Stefaną Butkievičius pašoka nuo kėdės.

– Tiesa, kad jis geriausias? Tokie rezultatai – po ketverių metų...

– Strichninas? Populiarūs nuodai. Nieko ypatinga. Tai tik reagentų grynumo klausimas. Neturėtum taip įsijausti, – Stefanas net nebando slėpti susierzinimo. – Pripažįstu, jis – geras specialistas, bet kad geriausias?

Sutrikęs Butkievičius kurį metą tyli. Vedžioja žvilgsnį per rudus buteliukus, stovinčius šarvuotos spintos lentynose.

– Jis gali viską atskleisti. Ką tik nori. Arseną, ciano kalį, gyvsidabrį, potašą, barbitūratus, atropiną, morfijų... Ką tik nori.

– Man juokinga, kaip tu juo tiki, – Stefanas barbena pirštais per stalą.

Butkievičius sudirgęs žvelgia į jį. Pagaliau mosteli ranka ir nė neatsisveikinęs išeina. Stefanas nulydi jį žvilgsniu. Tada prieina prie manęs ir per mano permatomą paviršių stebi vaistinę. Tuščia. Jokių klientų.

Lengviau atsikvepia. Gali ramiai išsitraukti stalčių, išsiimti reagentus, kolbas ir menzūras.

Dabar priešais mane jas sustato ir susikaupęs pasilenkia ties užrašais, pilnais sudėtingų chemijos formulių.

Vieliniame narvelyje, pridengtame laikraščiu, kažkas tyliai cypauja.

1938-ųjų gruodžio 19-oji

Zofijos namai, 7.30 val.

Dabar miega. Visą naktį nebuvo sumerkus akių. Kolchicinas nepadėjo. Įtrynimai nepadėjo. Prakeiksmai nepadėjo. Knygos taip pat. Užmigo vos prieš pusvalandį. Bet Eva nežino. Atėjo kaip visada laiku ir dabar rankioja išbarstytas tabletes, pataiso antklodę, pašluoja. Skuba. Bet randa laiko pastovėti prie jos, pasitvarkyti plaukus. Mėlynos akys žvelgia į mane. Perbraukia jas delnu, tada pamažu atitraukia ranką ir paliečia mane, tarsi norėtų patikrinti, kur yra mus skirianti riba.

Nusigręžia ir nuo grindų pakelia knygą. Atverčia ją ties puslapiu su užlenktu kampu ir skaito. Sustingsta. Dėmesingai žiūri į Zofiją. Skaito.

Vis vieną ir tą patį puslapį. Dirsčioja į mane.

Skaito.

Tik už sienos pasigirdęs kunkuliavimas priverčia pakelti galvą. Atsargiai padeda tomelį į vietą. Rūpestingai, taip, kaip gulėjo.

Tai Tomo Moro *Utopija.*

Žinau, kas ten parašyta. Gana dažnai Zofija skaitė man tą fragmentą.

Net nepagydomus ligonius bando guosti, būdami su jais, šnekėdamiesi ir visaip jiems pataikaudami. Tačiau, jei liga pasirodo esanti ne tik nepagydoma, bet, svarbiausia, sukelia ligoniui nuolatinių skausmų ir kančių, kunigai ir seniūnas įtikina ligonį, kad turėtų omenyje, jog negali įgyvendinti visų savo gyvenimo užduočių, kad ir sau, ir kitiems tapo našta, kad taip pergyvena savo pačių mirtį. Todėl turi – ilgiau nesigrumdamas su mirtimi –pats iš to skausmingo gyvenimo, kaip iš kalėjimo, išsivaduoti arba leisti kitiems nutraukti jo kančias.

Kas šitaip leidžia save įtikinti, gyvenimą baigia savanoriška mirtimi arba išsivaduoja pamišdami...

1938-ųjų gruodžio 19-oji

Vaistinė, 13.25val.

Varpelis prie durų įkyriai skamba. Kažkas sunkiai atitraukia nelengvą portjerą. Tai moteris, apsivilkusi kailiniais. Manyje atsispindi jaunas gražus veidas. Stefanas pakelia galvą virš stalčiaus su žindukais, nusilenkia ir pasitaiso liemenę.

– Kuo galėčiau pasitarnauti gerbiamai poniai? – girdžiu aksominį jo balsą.

Kitoje mano pusėje žuvytė baksnoja stiklinio indo sieneles. Neramiai sukiojasi. Prieš penkias minutes Stefanas įpylė jai į vandenį kažkokio skysčio ir grįžo į vaistinę. Bet pamiršo išjungti kaitintuvą.

Moteris užsikosėja, susiūbuoja. Staigiu judesiu užsidengia burną nosine, kuri bemat permirksta krauju. Ryškiai raudonu. Tokiu raudonu kaip jos lūpos, kaip jos nagai. Kaip žuvelė. Stefanas pribėga prie kosinčiosios, pasodina prie lango, įpila vandens. Jos prašymu atsisėda priešais. Nežinau, apie ką kalba. Negirdžiu. Tik matau, kaip Stefanas pešioja barzdą. Ryžtingai purto galvą. Pašoka. Vėl sėdasi. Sustingsta. Kaip žuvelė anapus manęs.

1938-ųjų gruodžio 19-oji

Irmos namai, 15.50 val.

Dar tik artinasi ketvirta valanda, o jau tamsu. Beje, man visada tamsu. Kiekvienu metu. Jau gerai nematau ir viskas atrodo taip pat be vaizdo, be spalvų, bjauriai. Ypač senoji. Jos beformis kūnas, stambūs akiniai, beveik plika galva. Ir kas penktadienį užeinančios draugės. Raukšlėtos, drebančios, išblukusiomis sukniomis, kandžių suėstais švarkais. Rūko, plepa, pučia į mane, purvina pirštais ir palieka lūpų dažų pėdsakus ant visada prastai išplautų stiklinių. Man vis atrodo, kad yra tokios kaip ir anksčiau.

Bet kažkada čia buvo kitaip. Kažkada čia gyveno Hana. Juokdavosi, dainuodavo. Anksti pašokdavo iš lovos, priartindavo prie manęs veidą, taip arti, kad aprasodavau nuo jos šilto kvėpavimo. Tada naktiniais marškiniais, kurių niekada nevilkėdavo, nušluostydavo nuo manęs bučinį. Tai būdavo malonu.

Tik Hana jau seniai išsikėlė. Prieš penkerius? Prieš aštuonerius metus? Neprisimenu. Nuo to laiko viskas tamsu ir šlykštu.

Viskas, išskyrus Evą. Tą smulkią rudaplaukę mergytę. Jos nuostabiai gražias mėlynas akis ir

antakius, želiančius į visas puses. Prieš tris mėnesius ją atvedė daktaras Butkievičius.

– Tai – Eva. Skautė, – iškilmingai pristatė. – Sutiko jums padėti, ponia Irma. Kuops, apipirks, aprūpins vaistais. Augina ją dėdė, mano bičiulis, jau jums esu sakęs. Jos tėvai... Pasaulis – teatras, o žmonės jame – aktoriai, vis ateinantys ir išeinantys... – Vos buvo girdėti, ką jis šnibžda.

Daktaras Butkievičius yra net mielas. Laibas, kiek pakumpęs ir tylus. Vienintelis vyriškis, pasirodantis priešais mane. Senoji leidžiasi jo liečiama, tiriama, klausoma. Net bando su juo kalbėtis. Kartais pati jį užkalbina. Bet jis vis kažkur skuba. Atspindžiu jo nerimą, kurio negali paslėpti po vokais. Ar suspėsiu?.. Ar gausiu bilietus į teatrą?.. O jei Viktoras vėl rėks ant manęs? O ar Eva?..

Eva ateina kas dvi savaitės. Man patinka, kai ji ateina. Visada tokia atsargi, delikati. Niekada pernelyg smarkiai nevalo. Jos dėka matau geriau. Aiškiau.

Kaip tik prieš valandėlę įbėgo. Pasirišo prijuostę, susisegė plaukus ir ėmėsi tvarkyti. Grindys, lova, langai. Greitai susidorojo. Dabar padeda į šalį šluostes ir nuvargusi prisėda ant kėdės kraštelio. Šypsosi man.

– Fu, baigiau... – atsidūsta.

Bet senoji nenusileidžia. Bemat išlenda iš prieškambario. Iš ten ją stebėjo. Stovėjo tamsoje, uždengta papiroso dūmo. Bet aš ir taip žinau, kad drebėjo, kad ritmiškai braukė sau per pilvą. Dabar batais kaukši iki pat lango, palikdama pėdsakus ant šlapių grindų. Sviedžia ant lovos šūsnį laikraščių. Prikrato pelenų. Storais pirštais išterlioja tobulą mano švarumą, mano akis.

– Va, čia, – bamba. – Čia dar yra ruožų, – prispaudžia prie manęs didžiulį kiaušą, apžėlusį trumpų geltonų plaukų kuokštais.

– Ruožų? – Eva nustebusi šnibžda. Senė apsimeta negirdinti. Žinau, kas jai rūpi. Nenori, kad Eva baigtų. Nenori, kad išeitų. Nori ją sulaikyti nors dešimčiai, nors penkiolikai minučių. Toji nesipriešina. Man tai – irgi dešimt, penkiolika minučių ilgiau. Ilgesnis malonumas. Žiūrėti, kaip prakaito lašai varva apnuogintu kaklu, kaip Eva liežuviu drėkina suskerdėjusias lūpas. Nubraukia nuo kaktos plaukus. Ji taip arti manęs. Jaučiu jos kūno šilumą. Matau, kaip užsitempia storas kojines, išlygina jas, nes susisuko ant sukaitusių kojų. Iš pradžių prisega prie juostos priekyje, o tada atsilenkia ir užsega užpakalines sagtis. Šluos-

tosi kaklą, sprandą, pečius. Pasitaiso palaidinukę, ant jos užsivelka trumputį megztuką. Matau, kaip sijonėlis kyla aukštyn, uždengia blauzdas, kelius, šlaunis, sėdynę. Trakšteli užtrauktukas. Baigta. Senoji nusiima akinius, alsuoja ir vėl nunyra į tamsą.

– Ir aš tau, brangioji... – liūdnai atsako, kai Eva išbėgdama linki jai laimingų Kūčių. Nereikalingi linkėjimai. Senei nerūpi Kūčios. Nei pyragai, nei švarūs langai, nei Bernelių mišios. Žinau, ko ilgisi. Žinau, ko geidžia. Apie ką mąsto: man nė kiek nerūpi kažkokios ten Gabrielės priepuoliai ar Zofijos artritas... Ligotos, niekam nereikalingos senės... Eva, Evute, nėra ko skubėti pas jas... Dar pabūk... Prašau tavęs. Man tik šešiasdešimt metų... Šešiasdešimt... Pasilik, meldžiu... Dar norėčiau... – taip tyliai kuždа, kad vos išgirstu, – Evute, prašau tavęs, nors kartą per savaitę. Gal ketvirtadieniais? – ištaria garsiau, bet Evos nebėr.

1938-ųjų gruodžio 19-oji

Laboratorija, 20.10 val.

Tamsa nusileido neperspėjusi. Uždengė svarstykles, menzūras ir kaitintuvą. Stefanas nustojo svarstyti, ar įpylė į vandenį per daug chloro, ar pernelyg užkaitino tirpalą. Jau seniai išėjo Butkevičius. Beje, šiandien nebuvo ypač šnekus. Užšoko valandėlei. Susidėjo į juodą krepšį tvarsčius, švirkštus ir naują dar prieš mėnesį užsakytą stetoskopą, pasiguodė Stefanui, kad buvo atšauktas spektaklis dėl aktoriaus ligos, ir išėjo. Ateis sekmadienį palošti kortomis. Kaip visada.

Tyla.

Nuobodulį pertraukia tik šuns staugimas.

•

1938-ųjų gruodžio 19-oji

Laboratorija, 20.28 val.

O, atėjo Eva. Užžiebia lempą, atstumia žuvį ir atskleidžia knygą. Osendov... – nespėju perskaityti.

Nė nekrusteli užsiskaičiusi. Tarp pirštų sukioja raudoną odinį skirtuką, padovanotą Viktoro. Skaito. Nematau ką. Man lieka tik ant stalo gulintis *ABC*. Su straipsniu, apie kurį Stefanas šįryt diskutavo su Viktoru. Su straipsniu, kurį moku atmintinai.

Paslaptinga studento mirtis –
Žmogžudystė ar savižudybė?

Gruodžio 20 dieną Bednarskio gatvės stotelėje buvo rastas Leono K., teisės fakulteto studento, lavonas. Jaunuolis jau keletą dienų nebuvo išėjęs iš namų. Vengė žmonių ir, kaip tvirtina šeimininkė, su niekuo nenorėjo kalbėtis. Tačiau komisaras Haberda įtaria, kad studentas buvo nunuodytas. Velionis buvo griežtais nuosprendžiais pagarsėjusio teisėjo sūnus. Teisėjas prisipažino, kad pastaruoju metu jam buvo grasinta.

1938-ųjų gruodžio 24-oji

Zofijos namai, 7.30 val.

Šiandien neatrodo gerai. Tad ir aš neatrodau gerai. Ranka bejėgiškai krenta ant antklodės. Akių

beveik nematyti sutinusiame veide. Guli sugniužd yta, sumaigyta, pasidavusi. Nepatenkinta stebi, kaip Eva į vazą merkia eglės šakeles, ant baltos staltiesės deda lėkštes. Karpis, pyragai, truputis kopūstų, aguonietis. Veikiausiai iškepė pati. Sako, kad specialiai vaikščiojo į prieššventinius kursus Miesto elektrinės salone. Bet Zofija net nepakelia galvos. Nežiūri į padengtą stalą, į džiaugsmingą mergaitės veidą.

– Elektrinis virdulys, – Eva išdidžiai paaiškina. – Gali stovėti prie lovos, kad visada būtų po ranka.

– Dėkoju. Esi man per gera. – Žinau, kad nesako to, ką jaučia. Ką iš tiesų jaučia: atėjo, kaip visada, laiku... Dalykiška... Kruopšti... Ir ta dovana... Taip stengiasi... Yra miela... Tikrai miela... Jei tik neprisvilintų pieno... Ir nepaliktų sriuboje tų šlykščių plėvelių... Nežinau, kaip jos dėdė tai ištveria?

Eva rodo, kaip veikia virdulys. Balta palaidinuke su aksomo juostele, tamsiai mėlynu sijonu, surištais plaukais atrodo gražiau nei visada. Matau, kaip ima lėkštelę su paplotėliu.

– Linkiu... – pradeda. Staiga sustingsta. Žiūri į geltoną balutę, plintančią po lova. Zofiją purto

drebulys. Susirietusi giliau įsirausia po antklode. Balutė pamažu plečiasi.

Mergaitė tik akimirką dvejoja. Ramiai atideda paplotėlį ir eina prie spintos švarių skalbinių, pledo ir naktinių marškinių. Padeda Zofijai atsargiai atsikelti. Nuo sutinusių kojų švelniai atklijuoja permirkusią paklodę. Atidengia pabrinkusias pėdas, kelius, nuplikusią gaktą...

Jaučiu augantį Zofijos pasipriešinimą. Pyktį dėl to šlykštaus žeminančio tikslingumo. Kai ieškoma klijuotės, švarios patalynės, pledo, atveriamas langas.

Dieve, net ir tai... Nevaldyti... Kūno... Gyvenimo... Lyg dar būtų maža?... Nenoriu... Ar ji turi į mane žiūrėti? Elektrinis virdulys... Gali stovėti prie lovos, kad būtų po ranka... Ir be to žinau, kad nebeturiu jėgų... Net nueiti į virtuvę ir užsiplikyti arbatos... Kuo virtau?.. Julianai!.. Argi čia tavoji Zofija?..

Eva pataiso pledą ir čiulba kaip niekur nieko. Apie kontrolinį darbą, šventinius pyragaičius, strichniną ir kažkokį studento nužudymą. Retkarčiais dirsteli į mane. Pasąmonėje randa savo jaunystę ir sveikatą. Įsitikina, kad pro lygią odą nepersišviečia senatvė. Kad niekas jos veide neprimena mirties.

Jei taip atidžiau pasižiūrėtų... Jei stabtelėtų... Išvystų, kaip vagojasi raukšlės. Iškrenta blakstienos. Vysta oda. Kaip kūnas virsta niekuo.

Bet Eva nestabteli. Jau nežiūri mano pusėn. Žinau. Prisimenu. Nesu ji. Prisimenu.

1938-ųjų gruodžio 24-oji

Laboratorija, 13.06 val.

– ... Dėdyte, ar gydytojas nepagydomam ligoniui gali įšvirkšti mirtinų vaistų?

– Ką, mieloji? – Stefanas net užspringo sumuštinio kąsniu.

– Pavyzdžiui, morfijaus, kad palengvintų jam kančias. Osendovskis *Šanchajuje* aprašo tokį gydytoją...

– Ir?..

– Ir norėčiau žinoti, ar gydytojas, pavyzdžiui, daktaras Butkievičius, galėtų taip pasielgti?

– Osendovskis – tai kažkoks gydytojas?

– Ką tu, dėde, tai rašytojas. *Šanchajuje*, savo romane, aprašo gydytoją Oskarą fon Pleną, kuris

pagreitindavo ligoniams baigtį ir padarydavo ją neskausmingą. Pavyzdžiui, sifiliu sergančiai jaunai prostitutei...

– Eva, iš kur gavai tokią knygą?

– Bet...

– Iš kur?

– Pas ponią Zo...

Baigta.

Buvo čia tik valandėlę. Perėjo, dirstelėjo į mane ir dingo. Dar girdžiu žingsnius virš manęs, prislopintus balsus. Bet negirdžiu, apie ką kalba.

1938-ųjų gruodžio 25-oji

Vaistinė, 8.15 val.

Šalia eglutės, apkabinėtos obuoliais, riešutais, tešlos kamuoliukais, vis dar guli krūva popierių ir dovanų dėželių. Vakar jas apžiūrinėjo. Sužavėti šūkaliojo. Lyg būta ko. Gryna nuobodybė – knygos, šalikai, kaklaryšiai, pašto ženklai. Tai, kas visada. Maža to, Eva ir Stefanas gavo tokius pačius

žydro popieriaus rinkinius laiškams. Lyg nebūtų nieko geresnio veikti, tik rašyti laiškus. Ir siųsti juos nežinia kur. Kažkur, kur nėra manęs.

Tikrai nežinau, kam to reikia?

O, pasirodė Stefanas. Užsimiegojęs ir dar su chalatu. Na taip, juk šventės, todėl neatidaro vaistinės. Užtat palangėje pastato kažką keista. Radijas. *Telefunkenas*. Bent taip jį pavadino Butkevičius. Sukioja jame kažkokius ratukus. Dėžė kalba ir neįtikėtinai traška.

Trakšt... *Numatomi šalčiai, debesys, pūga...* Trakšt... *Dėl pustymo tramvajai važiuoja nereguliariai...* Trakšt... *Varšuvoje užregistruoti trys raupsų atvejai...* Trakšt... *Pulkas varnų užkapojo vaiką...* Trakšt... *Daktaro Dobžanskio, Londono karališkosios medikų draugijos nario, knygos „Kova su paliegiu ir senatve" autoriaus, paskaita įvyks artimiausią ketvirtadienį...* Trakšt...

Muzika. Pagaliau kažkas malonaus.

1938-ųjų gruodžio 29-oji

Gabrielės namai, 16.35 val.

Gabrielė jau trečią kartą pasakoja Evai apie Karelo ir Ebelingo eksperimentą. Apie tai, kaip gabalėlį viščiuko širdies raumens panardino į sultinį, ir tas gabalėlis ėmė augti.

– Kasdien tą stebuklingą dalelę perdėdavo į naują sultinį, ir jiems pavyko išlaikyti ją gyvą visus septyniolika metų, – Gabrielė net virpa įsijautusi. – Septyniolika metų, ar gali įsivaizduoti, brangioji!

Eva negirdi. Įnikusi į knygą. Tai Luiso Revo *Keturi žmogaus tikslai*. Nežiūri į vis keičiančią apdarus Gabrielę. Neturi, kaip aš, nuolatos sekti kiekvieną jos judesį, kiekvieną suknelę, kiekvieną plaukų šepečio brūkštelėjimą. Gali ignoruoti įkyrius klausimus.

– Šita puikiai tiks... Šita dar gražesnė... Ši ypač jums tinka prie veido... – automatiškai atsako, net nepakeldama galvos.

Aš tyliu. Gabrielė perka tiek apdarų, kad niekada negaliu suvokti, kuris jai labiausiai tinka.

– Su ta važiuosiu atostogų į Italiją. O skrybėlę paliksiu rudeniui, – planuoja tarsi pamiršusi apie vakarykštį kivirčą su daktaru Butkievičiumi.

– Operacija?! – taip šaižiai šaukė, kad mane apėmė baimė, ar nesuaižėsiu. – Niekada! Keturis, šešis mėnesius? Iš kur jūs galite žinoti? Iš kur galite būti toks tikras? Na ir kas, kad vėžys? Na ir kas? Kam man tai sakote? Kam?

– Juk, ponia, norėjote žinoti tiesą...

– Bet ne tokią!

Dabar šypso Evai, kuri jau užverčia knygą.

– Žinai, brangioji, vienintelis daktaro Butkievičiaus nuopelnas tas, kad mudvi supažindino. Šiaip jis nieko vertas. Tos jo idiotiškos Šekspyro citatos... *Bailys šimtą kartų miršta dar iki mirties...* Ar nežinai, ką jis tuo norėjo pasakyti? Tikiuosi, priėmimo metu susilaikys nuo tokių pastabų. Tikriausiai prisimeni? Pirmą šeštadienį po Naujųjų metų. Primink dėdei. Norėčiau dar pakviesti tą jo draugą Viktorą Levitą, rodos, toks jo vardas, tiesa? Gal jis nepanašus į dirbantį lavoninėje?

Eva užtikrina, kad nepanašus. Ir čia pat priduria, kad jau labai vėlu. Paskubom atsisveikina ir išeina. Tada Gabrielę apninka abejonės.

– Gal vis dėlto pasirinkau pernelyg ekstravagantišką. Ypač ta iškirptė, – murma. – Na, bet kam tada egzistuoja skraistės? Visai apie jas pamiršau. Dar man tiks, jei naftalinas...

Nenutyla nė sekundės.

– Kokia jos dėdės nuomonė apie Ebelingą ir Karelą? Man tai – revoliucija. Stebuklas. Galėti stebėti, kaip vietoj senų ląstelių išauga jaunos, sveikos... Jei žmogus įstengtų valdyti savo kūną, ligą, mirtį... – įsisvajoja, bet tuojau pat suraukia kaktą. – Nekenčiu to Butkievičiaus. Bjaurybė kaliausė lakstančiomis akytėmis. Maža to, nenori išrašyti man daugiau morfijaus. Šykštuolis... Pamiršau jos paklausti, ar ruda tiks mūsų susitikimui...

1938-ųjų gruodžio 29-oji

Vaistinė, 21.30 val.

– Netvirtinu, kad tai mokslinis požiūris... Bet šiuo atveju kažkas turi būti. Juk profesorius Dobžanskis išbandė šitą metodą pats. Prieš aštuonerius metus. Ir kaip šešiasdešimtmetis atrodo labai gerai. Jokių žilų plaukų, raukšlių. O kokia figūra, kokie dantys... – Stefanas veltui bando įtikinti Viktorą. Tas gūžčioja pečiais ir timpčioja

trumpas šventinio švarko rankoves. Žiūri į mane. Medaus spalvos juodų dėmelių nutaškytos akys žvelgia į mano medaus spalvos akis. Nuo mudviejų plikų galvų atsispindi už lango važiuojančio automobilio šviesos.

Viktoras šluostosi kaktą, grįžta prie stalo ir maišo kortas.

– Kur tas Butkievičius prapuolė? Visada šaukia ant manęs, kad vėluoju, o šiandien kas?

– Dobžanskis – Karališkosios medikų draugijos narys. Nerizikuotų savo sveikata, geru vardu, jei nebūtų patikėjęs to metodo sėkme, – Stefanas vis suka galvą, vis svarsto. – Tūkstančiai pacientų... Geriausi gydytojai... Daktarai Voronovas, Javorskis ir Protis...

– Tu tikras utopistas, – Viktoras atlaidžiai šypso. – Ir tiki, kad gali ataugti plaukai, išsilyginti raukšlės ir grįžti vyro potencija? Žmonės sulaukia gilios senatvės, jei jiems taip lemta. Yra išskirtinių tautų, sakysim, bulgarai...

– Būtent bulgarai! Mečnikovas įrodė, kad bulgariškas jogurtas sulaiko senėjimo procesą, naikindamas kepenų toksinus!

– Stefanai, nejuokink! – Viktoras pratrūksta kvatotis.

– Nežiūrėk į mane iš aukšto, labai prašau! Mečiau institutą, kad galėčiau rūpintis Eva ir vaistine, bet tai dar nereiškia, jog atseit nieko nenutuokiu! Pagaliau Mečnikovas – Nobelio premijos laureatas. O ką pasakysi apie daktaro Gurvičiaus atradimą? Prieš šešerius metus kraujuje atrado mitogenetinių spindulių, kurie padeda gyvųjų audinių apykaitai, daro įtaką kraujo kūnelių dauginimuisi ir...

– Fantazijos. Visa tai – fantazijos. – Viktoras numoja ranka ir pasilenkia ties dėstomu pasiansu. – Valetas ant damos, dama ant karaliaus, karalius ant tūzo... – šnabžda, o žemas jo balsas atsimuša nuo spintelių ir virpėdamas grįžta man.

– Esu tikras, kad ilgaamžiškumas žmonijai pasiekiamas. O gal net daugiau nei ilgaamžiškumas... – Varpelis nutraukia Stefaną per pusę sakinio. Viktoro ranka pakimba virš stalo su dar viena korta.

Tarpdury stovi Butkievičius. Matau, kad siaubingai nuvargęs. Atrodo dar ir labai nelaimingas. Sužvarbęs trypčioja ant demblio ir, net nenusivilkęs apsiausto, ima teisintis dėl vėlavimo.

– Tai vis per Tarčynską. Aštuoniasdešimt penkerių metų, – šnopščia, šildydamas rankas. – Vargšė moteriškė. Sklerozė...

Viktoras valandėlę klausosi, tada vėl grįžta prie kortų. Stefanas pripila į taureles konjako.

– Ir ką daryti? Ką daryti? Vasarą bandė nunuodyti šeimyną, įberdama šunvyšnių į trešnes, – susinervinęs Butkievičius vaikštinėja nuo sienos ligi sienos. – Lapkritį užkasė papuošalus sode. O šiandien... Laužas svetainėje...

– Ką daryti? Visų pirma – nusivilkti tą šlapią apsiaustą, – galingas Viktoro balsas sulaiko Butkievičių per pusę žingsnio. – O antras dalykas – gaila, kad pavėlavai. Stefanas kaip tik įrodinėjo, kad medicina netrukus pajėgs prailginti žmogaus egzistavimą. Iki šimto metų, o kas žino, gal ir ilgiau...

Butkievičius kabina apsiaustą. Pirštais valo akinių stiklus, o tada nenutuokiančiu žvilgsniu įsistebeilija į Stefaną.

– Bijok Dievo, iki šimto? Tokio egzistavimo? Iki šimto metų? Aš jau nesusidoroju su tuo, kas yra dabar, – sunkiai krenta į fotelį. Ima jam padalintas kortas. Deda pirmą iš krašto. – Stefanai, prisimink brolių Grimų pasaką *Ilgas amžius*, –

šnopščia ir trina nosį. – Tai gal kiek atvėsins tavo įkarštį. Juk kažkada pats man ją sekei...

– Pasaką? Kokią pasaką? – Viktoras pertraukia Butkievičių.

– Niūrią. Kaip ir dera broliams Grimams, – Stefanas nenoriai aiškina. – Apie tai, kaip žmogus paprašė Dievo pridėti jam gyvenimo metų, kurių anksčiau atsisakė asilas, šuo ir beždžionė.

– Ir kas? – Viktoras sustingsta su paruošta mesti korta.

– Na, ir dabar pirmuosius trisdešimt metų gyvena aktyviai ir greitai. Nes tai jo nuosavas gyvenimas. O tada ateina aštuoniolika asilo metų, kai turi tempti naštą po naštos. Po jų seka dvylika šuns metų, kai vien skundžiasi ir inkščia. O galiausiai dešimt beždžionės metų, kai praranda protą.

– Neblogai! – Viktoras pratrūksta juoku. – Vadinas, mes trys esame šuns amžiaus, – pasilenkia ir nelauktai plekšnoja Butkievičiui per petį. – Ypač ponas daktaras! Jis daugiausiai skundžiasi ir inkščia...

–Aš inkščiu? – Butkievičius įsmeigia žvilgsnį į išdėstytas ant stalo kortas. – Prisipažįstu... – pritildo balsą. – Nes nesusidoroju. Ir jei ne Eva...

Viktoras staiga surimtėja. Pamažu užsidega papirosą.

– Eva, Eva... Ar ne per daug iš jos reikalauji? – pučia tiesiai Butkievičiui į veidą. Tas atsitraukia pasipiktinęs. Veja dūmus, kosi.

– Nieko iš jos nereikalauju! Ji daro, ką nori. Ir, be to, esu nusivaręs, tad man pakanka tavo absurdiškų priekaištų! – Butkievičius įsižeidęs atsistoja. Viktoras bando dar kažką pridurti, bet Stefanas stveria jį už rankos.

– Liaukis. Juk žinai, kad šiandien Janui buvo sunki diena. O jei kalbam apie Evą, ji nebe vaikas. Žino, ką daro. Nori būti gydytoja? Nori mokytis? Labai gerai. Prisimink... Jos amžiaus mes irgi jau buvome susiplanavę ateitį. Išsvajotą. Gal bent jai pasiseks...

– Viskas gerai. Atsiprašau. Nenorėjau pasakyti nieko bloga... Kremtuosi tik dėl jos... – Viktoras gesina papirosą ir susidrovėjęs slepia veidą už kortų.

Butkievičius sėdasi. Grįžta prie žaidimo. Niekas nebesišneka.

1938-ųjų gruodžio 29-oji

Laboratorija, 21.58 val.

Aprasoju nuo Evos alsavimo.

1938-ųjų gruodžio 30-oji

Zofijos namai, 7.40 val.

– Anot dėdės, svarbiausi – lipoidų gumuliukai. Tai jie užkemša nervų ląsteles ir, atrodo, dėl to senstame... – anapus sienos girdisi Evos balsas.

Įpuola, kaip paprastai, lygiai pusę aštuntos. Uždususi, susirūpinusi. Matau, kad Zofija klausosi jos su didžiausia nuostaba. Pagaliau piktai atstumia puodelį ir tiesia ranką į laikraščių šūsnį. *Slaptasis detektyvas* – nepaisant jos protestų, Eva vis atneša tą laikraštį. *Komisaras Haberda liepė pakartotinai ištirti nužudyto studento K. lavoną* – galiu perskaityti, kol dar nenuimtas nuo stalo.

– ... Ir dar yra koloidų dulkelių, kepenų bakterijų bei senatvės pigmentų... Bet visa tai jau

galima gydyti. Kaip gripą... Dėdė net tvirtina, kad pakanka gerti jogurtą. Geriausiai – bulgarišką...

Zofija vis labiau irzta. Žinau, ką mano. Jei jau turi tiek plepėti, verčiau tegul kalba apie Kūčias... Apie keptas silkes ar karpius pilkame padaže... Apie melsvą popierių laiškams, kurį rado abu su dėde po eglute... Tai būtų maloniau nei tos kvailystės... koloido dulkelės, kraujo injekcijos, sperma... Koks netaktas... Tai auklėjimo išdava... Jos dėdė neiškiša nosies iš vaistinės, nebent į to savo draugo, Levito ar kaip jis ten, prozektoriumą arba į Butkievičiaus ligoninę... Trys keistuoliai... Turėtų išsiųsti ją į internatinę mokyklą arba pasamdyti guvernantę... Arba bent šeimininkę...

1939-ųjų sausio 1-oji

Laboratorija, 11.39 val.

– Nustatyti tirpumo laipsnį – labai svarbus rodiklis, tiriant naujus vaistus.

Stefanas pasirodė nepaprastai anksti. Puikiai nusiteikęs, nors grįžo ketvirtą valandą ryto. Ne-

žinau, kur linksminosi. Iš vakaro pasveikino Evą ir dingo. O juk visada švęsdavo Naujuosius metus čia. Na – beveik visada. Prieš trejus metus ėjo į Viktoro prozektoriumą. Bet tai buvo tik kartą. Tik kartą.

– Dabar stebėk... Į kolbą per išpjovą kamštyje įdedu termometrą, bet taip, kad įkaitintas oras galėtų išgaruoti. Iki pusės pripilu sieros rūgšties. Matai? Įmetu salietros gabalėlį, kad rūgštis nepatamsėtų...

Matau laimingą Stefano veidą. Mėgsta buvoti su Eva. Klausytis apie mokyklą, skautų sueigas. Jis taip didžiuojasi ja. Mėgsta mokyti. Rodyti viską, ką moka pats.

Na, beveik viską.

Tablečių, kurias gamina naktimis, o paskui slepia metalinėje užrakinamoje dėžutėje, niekada jai nerodė. Niekam jų nerodė. Net Viktorui. Net Butkievičiui.

– Mieloji, vietoj rūgšties gali panaudoti skystą parafiną. Dabar žiūrėk, sutrinu, beriu į siaurą vamzdelį, gumele pritvirtinu prie termometro. Paneriu į rūgštį ir atsargiai šildau ant asbesto kaitintuvo. Ir visada prisimink – degiklį reikia laikyti palenktą...

Eva dėmesingai jį stebi. Jis toks susikaupęs, tikslus, pasitikintis savimi. Kai užgesina degiklį ir nusiriša prijuostę, Eva šypso ir klausia, kodėl nenori eiti į svečius pas Gabrielę.

Stefanas numoja ranka, lyg norėtų nuvyti nemalonias mintis. Žinau, kokias. Ji visą laiką plepa ir plepa... nesustodama... Ji taip vargina... Gal Viktoras teisus?.. Tų senučių globa... Gal turėčiau drausti?

– Eva, jei nori, – pagaliau atsiliepia, – pasišnekėsiu su Butkievičium, kad neužkrautų tiek pareigų. Negaliu leisti, kad...

– Bet, dėdyte... Tai joks vargas. Pas Irmą užeidinėju kas dvi savaites. Zofiją labai myliu. O Gabrielė kartais net labai pralinksmina. Be to, mano draugovėje kai kurios mergaitės turi net po keturias globotines. O aš ir taip, daktaro Butkievičiaus dėka... – staiga nutyla ir netrukus netvirtu balsu klausia: – Ar norėtum, kad tau padėčiau vaistinėje?

– Ne, ne. Mieloji, norėjau tik sužinoti, ar susidoroji, ar tau ne per...

Nusisuka nuo manęs, pritildo balsą. Nežinau, ką sako toliau.

Negirdžiu.

1939-ųjų sausio 3-ioji

Vaistinė, 18.34 val.

Stefanas sukasi, kaip gali, bet tai negelbsti. Eilė net netrumpėja. Beveik visiškai aprasoju nuo alsavimo ir kosulių. Nuvargę veidai susilieja į vieną. Kvėpuoja, plečiasi, mikčioja. Kada tai baigsis? Stefanas šluostosi prakaitą, prikandęs liežuvį, ir susikaupęs skaičiuoja skaitmenų stulpelius. Kas sekundę suskamba kasos aparatas. Kas sekundę trinkteli durys.

Dabar kažkas ilgiau jas palaiko, ir matau, kaip vėjo gūsis pakelia portjerą. Stefanas suirzęs atsigręžia.

– Prašom uždaryti duris, nes šalta! – šaukia ir jau lenkiasi virš stalčiaus su tepalais nuospaudoms, kai jį sulaiko nuo slenksčio sklindantis siaubingas kosulys. Stefano nugara sustingsta. Kol dar moteris nenusigręžė, spėju pagauti liūdną jos žvilgsnį. Prisimenu ją. Kai buvo čia atėjusi anksčiau, lygiai taip kosėjo. Stefanas davė jai vandens ir kažką ilgai aiškino.

Dabar ji vos sulaiko kosulį. Siūbuodama prieina prie lango. Krenta į fotelį. Giliau įsisiaučia į kailinius. Kaip ir tada, jos lūpos raudonos ir raudoni nagai.

– Pone, tai kur tas tepalas? – įkyrus balsas išplėšia Stefaną iš sustingimo. Stefanas krenkšteli, atsiprašo, pasitempia liemenę ir grįžta prie mechaninių veiksmų. Ima vaistus, vynioja, skaičiuoja ir atiduoda grąžą. Tačiau kas sekundę vis kilsteli galvą. Kas sekundę dirsčioja, ar nuo fotelio prie lango jį stebi karščiuojantis žvilgsnis.

Stebi.

Tik kai išeina paskutinis klientas, Stefanas sunkiai atsiremia į mane. Prispaudžia įkaitusią kaktą, pasišukuoja barzdą, bando priglostyti plaukus. Pagaliau pamažu atsigręžia ir... traukiasi iš netikėtumo. Moteris raudonomis lūpomis stovi tiesiai priešais jį. Tylomis ant prekystalio deda pilką voką. Ir laukia. Kol Stefanas praskleis jį, kol susikaupęs įsigilins į tamsų negatyvą.

Žinau, kas tai. Rentgeno nuotrauka. Viktoras kartais atneša tokių nuotraukų, kad Stefanui parodytų kokias nors lavono anomalijas. Bet toji moteris?.. Nesuprantu.

– Ponia neturėtų čia ateidinėti, – Stefanas atideda negatyvą. – Aš negaliu. Be to... Kodėl aš? – nustoja, kai moteris pakelia ranką.

– Tikriausiai nepasiseks man čia dar kartą užsukti... – sunkiai prabyla. – Nebeturiu jėgų... –

nutyla. Ašaros teka jai per veidą ir laša ant nuotraukos, ant pilko voko, ant beveik permatomo delno. – O kodėl jūs? Nes jūsų to maldauju...

1939-ųjų sausio 6-oji

Gabrielės namai, 17.00 val.

Visą priešpietį ruošė priėmimą. Vaikė Marysią. Dėliojo taureles, lėkšteles, gėles. Per pertraukėlę paskambino Ninutei.

– Įsivaizduok, brangioji, kas šiandien svečiuosis pas mane! Tas solidus vaistininkas Stefanas Jostas! Evos dėdė. Ir jo draugas, garsusis Viktoras Levitas! Gal skaitei laikraščiuose?... Tas, kuris tyrinėja lavonus. Įsivaizduoji?.. Kas? Butkevičius?.. Turėjau ir jį pakviesti, nors pastaruoju metu su manimi taip elgėsi...

Dabar, kartu su laikrodžio penktos valandos dūžiu, išgirstu beldimą į duris. Jau čia. Gabrielė sveikinasi su visais, nurodo kėdes. Stengiasi. Labai stengiasi. Atsisėda atokiau nuo manęs ir bando mėgdžioti aktorės Malickos laikyseną. Tą

iš nuotraukos virš židinio. Tarp kaulėtų pirštų negrabiai laiko papirosą. Nemato, kad pelenai byra ant juodos mezginių suknelės. Kita plaštaka remiasi į kelį. Galiu lažintis, kad siunčia svečiams ilgesingą trumparegį žvilgsnį.

Netikėtai atsuka į mane sumaigytą veidą. Priverčia būti juo. Senatve. Nesibaigiančiu tauškėjimu apie naują stebuklingą dantų pastą *Kolodent*, apie renkamas aukas vaikų Kalėdų eglutei, apie trejų metukų mergytę, gyvą išvirtą, apie filmą *Lordas Džefas* su Mikiu Runiu, apie...

Laimė, netrukus pašoka ir ima dėlioti lėkštes, šakutes, puodelius, cukraus gabalėlius.

– Eva, gal uogienės? Pone Stefanai, gal likerio? Pone daktare, pone Viktorai, pone... – Nė valandėlės nenutyla. – Marysia, vėl pamiršai paduoti žnypliukes! – šypsosi ir vėl prikiša prie manęs veidą. Nekenčiu būti tuo veidu. Nekenčiu turėti dirbtinius dantis, vėžlio kaklą ir iš ausų styrančius plaukus.

Aš irgi nekenčiu to veido, atsako man mintyse. Tų dirbtinių dantų ir išsitepančių lūpų dažų... Maža to, daktaro Liustro pudra niekam tikusi... Ir vėl Malicka atrodo geriau už mane... Na taip, aktorės tai geba...

– Kur tos prakeiktos žnypliukės? – girdžiu, kaip murma panosėje. – Kiek aš su ta Marysia...

Svečiai nesijaudina dėl žnypliukių. Daktaras Butkievičius, kaip visada, sėdi įsmukęs į didžiulį fotelį, dabar vos matomas. Beveik negeria, neatsiliepia ir nereaguoja net į demonstratyvų Gabrielės šaltumą. Nei į kelionės po Europą planus. Liepą – į Italiją, rugsėjį – į Paryžių, o kitas Kalėdas tikriausiai praleis Niujorke... Jau net paskambino sūnui... Butkievičius pirštais valo akinių stiklus ir liūdnai linguoja galva. Ar prisimena kivirčą prieš aštuonias dienas? Keturi, šeši mėnesiai... Gal septyni... Tik niekaip ne metai... Niekaip...

Užtat tas, kuris čia pirmą kartą, plikagalvis vyras juodu smokingu, Viktoras Levitas, visą laiką įsipila sau ir bando palaikyti Gabrielės šneką. Kas akimirką pratrūksta juoku ir tikina, kad tokio jauno amžiaus – septyniasdešimt, mieloji ponia, tai tik pradžia! – turi surizikuoti. Prisiekia, kad jauno kraujo injekcijos duoda prabloškiamų rezultatų. Beveik visiškai sugrąžina jėgas, ataugina plaukus, išlygina raukšles, priaugina raumenų. Pasakoja, kad drauge su Stefanu buvo profesoriaus Dobžanskio paskaitoje ir matė tai savo akimis.

– Taip pat naudinga gerti bulgarišką jogurtą! – jo griausmingas balsas priverčia mane virpėti.

Gabrielė sužavėta. Išsiriečia po aptempta suknele, įtempia liesus pečius, pasitaiso plaukus. Nemato išraiškingų Levito žvilgsnių, jo šypsenėlių, mirktelėjimų Butkevičiui ir Evos dėdei, nors nenuleidžia nuo jo akių.

– Žavingas žmogus... – mąsto. – Visiškai nesimato, kad dirba tokioje vietoje... Mielas, sąmojingas, vyriškas... Jei ne tas nebemadingas smokingas... Kas žino, gal ir galėčiau?.. Nebjaurus... Ir tik šešiolika metų jaunesnis...

– Ponia Gabriele, – į jos svajones įsibrauna Evos dėdės balsas: – Tiesą pasakius, Karelui jaučiu didžiulę pagarbą, o jo knygą *Žmogus – nežinoma būtybė* rekomenduočiau kiekvienam, bet tas eksperimentas su viščiuku neatitinka pagrindinių mokslinių reikalavimų. Ir neleidžia daryti tokių išvadų. Ilgaamžiškumas? Ir aš juo tikiu, bet užtikrinu ponią, kad tai ne tas kelias.

Gabrielė, aiškiai išmušta iš vėžių, viltingai žvelgia į Levitą. Evos dėdė tai pastebi ir kaipmat atakuoja:

– Prašom nepasikliauti Viktoru. Neseniai tvirtino, kad nemirtingumas – visiška fantazija,

kad mirtis – biologinė būtinybė ir net geidžiamas pernelyg ilgo gyvenimo epilogas...

Gabrielė sučiaupia lūpas. Sėdi pasipūtusi, aukštai iškėlusi galvą. Nervingai purto garbanas. Jos ištepliotose akyse matau ašaras. Daktaras Butkevičius ir Eva dėmesingai ją stebi. Abu budrūs. Pasirengę bet kurią akimirką stverti dėželę su švirkštu ir morfijaus ampulėmis.

1939-ųjų sausio 6-oji

Vaistinė, 20.30 val.

– Butkevičiau! Janai! Tavo eilė! – Viktoras šaukia iš vaistinės ir nekantriai barbena pirštais į marmurinį stalo viršų. – Kiek dar lauksim? Stefanai, pakviesk jį...

Stefanas nereaguoja. Demonstratyviai gilinasi į kortas. Tyli. Žiūri į sandariai uždengtą langą. Klausosi iš gatvės sklindančių garsų. Nepatenkintas Viktoras atsisuka į mane. Kas jiems visiems pasidarė, svarsto. Įsižeisti dėl kažkokios senos pakvaišėlės? Juk buvo juokinga...

– Pasakyk jam, kad jei tučtuojau neateis, tai!.. – rėkia Stefanui į ausį.

1939-ųjų sausio 6-oji

Laboratorija, 20.44 val.

Kitoje mano pusėje daktaras Butkievičius jau visą pusvalandį kalbasi su Eva. Aiškina, kodėl Gabrielės operacija būtina. Kodėl neturi delsti.

– Tai jos paskutinis šansas. Tik tu gali šitą jai išaiškinti. Manimi netiki. Vis viliasi. Apsigaudinėja. Ir nuolatos prašo, kad didinčiau jai morfijaus dozes. Bet juk negaliu. Negaliu. Pati žinai, koks pavojingas gali būti perdozavimas. O ji apskritai nenori girdėti. Gal bent tu ją įtikinsi. Gal tavęs paklausys...

Trinkt!

Tai – durys.

Viktoras neteko kantrybės.

1939-ųjų sausio 10-oji

Zofijos namai, 8.25val.

Net neprisilietė prie duonos, dėl sriubos irgi lūkuriavo, kol Eva išeis. Dabar bando pakelti šaukštą prie burnos. Kartą, kitą, trečią. Matau, kaip drebančios rankos vis virpteli, kaip pienas ištyška į visas puses. Per smakrą teka balta srovelė...

Pagaliau nustumia lėkštę. Atsisako.

Sutrikusi aiškina man tai, ko nedrįso pasakyti Evai.

– Valgyti? Kam? Valgis pratęsia kančias. Valgis – tai egzistavimas. Eva, suprask... Barščiai? Taip, žinau, kad skaniai verdi, bet... Liaukis! Nesilankyk! Nešnekėk! Ta Gabrielė... Ilgaamžiškumo eliksyrai, ištraukos iš šunų sėklidžių, šimpanzių kraujo... Šlykštu. Žudyti, kad prailgintum gyvenimą? Pratęstum skausmą? Senatvę? Kam?..

1939-ųjų sausio 10-oji

Vaistinė, 16.15 val.

Gedintis teisėjas, nužudyto studento Leono K. tėvas, graužiamas sielvarto, atsisakė vesti juvelyro nužudymo bylą. Priminsime. Prieš mėnesį buvo nušautas prieš keturias savaites apiplėštos Naujamiesčio juvelyrinės parduotuvės savininkas...

Skambutis taip įkyriai čirškia, kad Stefanas išjungia radiją. Atsistoja. Suirzęs šukuoja barzdą ir nusisuka. Prieš mane išdygsta jaunas vyriškis. Sunkiai remiasi į prekystalį. Drebančia ranka paduoda receptą. Stefanas traukia stalčių, pažymėtą *A* raide.

– Ar... Ar jie tinkami? – vyriškis netvirtai prabyla. – Žmona laukiasi vaiko ir... Pats nežinau... Jai plaučių uždegimas. Uošvė pataria statyti taures.

– Gerbiamasis, daktaras Butkievičius žino, ką daro. Antipirinas – tai karščiavimą mažinantis vaistas. Yra ištirtas oficialiai ir, patikinu jus, visiškai nepavojingas.

Matau, kaip vyriškis lengviau atsikvepia.

– Po įvykio su prontosilu kiekvienas vaistas yra detaliai tiriamas, – Stefanas pasiryžęs jį galutinai nuraminti. Tačiau vyriškis išblykšta:

– Kokio įvykio?

– Prontosilas buvo puikus vaistas vaikams, gydant plaučių uždegimą, bet nuo to laiko, kai buvo pradėta pardavinėti jį skystu pavidalu, mirė daugiau nei šimtas ligonių... – Stefanas šypteli. Šypteli? Vadinas, nenorėjo jo nuraminti. Mėgaujasi jo baime, jo neišmanymu. Ar todėl, kad neleido jam klausytis radijo?

– Tik pamanykit, dėl visko buvo kaltas skiediklis... O taurės? Tikriausiai nepakenks... – Stefanas staiga nutyla, tada vėl šypteli. – Bet antipirinas visiškai nepavojingas. Daktaru Butkievičiumi galite visiškai pasikliauti.

Vyriškis išeina, o Stefanas vėl įjungia radiją. Girdžiu komisaro Haberdos balsą: ... *Kai kurie nuodai, ypač tie, kurių pagrindą sudaro neseniai atrasti cheminiai junginiai, pernelyg greitai organizme suyra. Sunku juos susekti, tuo pačiu ir įrodyti nusikaltimą. Tačiau Leono K. atveju viskas buvo daug paprasčiau...*

Daug paprasčiau? Dar šiandien rytą Viktoras kalbėjo visai ką kita. Kad ant kūno nebuvo būdingų lavonams dėmių, tad atmetė cianą, potašo chlorą, arseno vandenilį, nitrobenzolą ir grybus. Kadangi nesuiro raudonieji kraujo kūneliai, tad

tai nebuvo arsenikas, fosforas ar anilinas. Kadangi oda ir gleivinė nebuvo pažeistos, tai rodo, kad nebuvo panaudotas gyvsidabris nei alavas.

Išgirdęs žingsnius Stefanas išjungia radiją. Mane pasiekia Evos balsas. Atėjo priminti apie pietus ir perspėti, kad iš sueigos grįš vėliau.

– Mieloji, ar po to galėtum patikrinti aspiriną? – Stefanas su malonumu apžiūrinėja naują uniformą. Juodą ir baltą kaklaryšį, juodas kojines iki kelių, raištį su raudonu kryžiumi. – Tas, kurioms pasibaigė galiojimo laikas, išmesk, nes...

– Išskiria salicilo rūgštį. Žinau.

Stefanas šypso mergaitei ir linkteli galvą. Eva užsivelka apsiaustą ir eina durų link. Tarpdury susiduria su Viktoru.

– O tu kur per tokią pūgą? – Viktoras šūkteli ir nosine šluostosi šlapią veidą. – Ar mokykloje viskas gerai? Palauk, kažką tau turiu, – prisimena ir kiša ranką į švarko kišenę. – Maršalo gedului skirta serija. Pažiūrėk. Ta su juodu tašku ant ūso galo. Ir trys ženklai su istoriniais paminklais, dvidešimt penktųjų metų. Tokie pailgi, pilki. Prisimeni?

Eva šypso. Prisimena. Bet apžiūrės vėliau. Dabar jau turi eiti, skuba į sueigą. Ir dingsta. Tada Viktoras išsitraukia papirosus ir prieina prie Stefano.

– Visas dar ir dabar drebu! Niekada neatspėsi, kas man šiandien nutiko! – sako, žiūrėdamas tiesiai jam į akis.

Stefano veide atsiranda beveik nepastebima šypsena.

– Neprovokuok. O jei atspėsiu?

– Neįmanoma! Galiu lažintis iš ko tik nori.

– Iš tų dviejų aviacinių ženkliukų – dvidešimt pirmųjų metų, – Stefanas išpyškina vienu atsikvėpimu.

– Iš TABROMIK[1]? Nejuokauk...

– Sakei, iš ko tik noriu.

– O kad ir iš jų. Vis tiek neatspėsi.

Stefanas pakelia galvą virš stalčiaus, į kurį deda termometrus.

– Haberda kaltina tave dėl autopsijos klaidų!

Viktoras net išsižioja nustebęs.

---

[1] TABROMIK – reklaminis firmos pavadinimas ant to meto papildomų aviacijos pašto ženklų.

– Iš kur žinai?

– Ženklai mano? – Stefanas juokiasi.

– Iš kur žinai?! – Viktoras trina plikę. – Prieš tris valandas man apie tai pasakė telefonu! Čia paslaptis! Neturi teisės šito žinoti!

– Irgi mat paslaptis... Ką tik Haberda kalbėjo per šitą radiją.

– Pasakė, kad kaltina mane dėl nedovanotinų klaidų tiriant skrodimą?

– Netiesiogine prasme... Bet inteligentiškas skaitytojas galėjo numanyti.

– Jis išprotėjo! Haberda išprotėjo! Nori mane sužlugdyti! – Viktoras nesąmoningai ima kramtyti papirosą. – Ar patikėsi, kad be mano žinios pareikalavo analizės tų iš Poznanės! Pasiėmė lavoną, o aš nieko apie tai nežinojau! Dabar kaltina mane dėl akis badančių klaidų! Mane – dėl klaidų!

– Be pagrindo?

Viktoras prikanda lūpą.

– Diabetas! Diabetinė koma! Pamiršau patikrinti, ar velionis sirgo cukralige! Insulino perdozavimas! Įsivaizduoji?! Paprasčiausias perdozavimas! Paviršutiniškas skrodimas? Bet jo vyzdžiai net nebuvo padidėję! Prisiekiu! Skubotos

išvados? Įsivaizduok, šitaip parašė raporte! Ką darysi, laikiau, kad jam ir dera būti tokiam smulkmeniškam. Bet kad tuojau pat per radiją?!

– Pats sakei, kad vertini jį už šiuolaikiškus darbo metodus...

– Tai jokie metodai! Policija turi sėdėti poste, o ne radijuje! Bet jis net alpsta – taip nori būti populiarus! Jo pilna visuose laikraščiuose! Sakau tau, naudodamasis tomis žmogžudystėmis jis nori padaryti karjerą! Politinę! Esu tikras, kad...

Jį nutraukia skambutis. Stefanas dėkingas žvelgia į telefoną ir greitai kelia ragelį. Girdžiu aukštą moters balsą. Stefanas bemat uždengia ragelį delnu.

– Ne. Nesu tikras, kad apskritai... Žinau, ponia negalite laukti... – šnibžda ir nusisuka, kad mes su Viktoru negalėtume girdėti.

Bet aš girdžiu. Iš ragelio sklindantį kosulį.

1939-ųjų sausio 13-oji

Zofijos namai, 7.30 val.

Eva už sienos trypčioja. Triukšmauja. Tyliau! Išvargusios Zofijos akys ima sielvartingai maldauti. Nurimk, mergele!.. Taip nesitrankyk... Nejunk radijo...

– Na taip... Vėl prisvilino pieną, – atsidūsta beviltiškai.

Dabar siekia kolchicino, išlaisto vandenį. Negali praryti tabletės. Viena ranka pasitaiso plaukus ir bando užsitraukti antklodę. Kita, visiškai sustingusi, svetima, nukrenta nuo lovos. Ant kaktos ištrykšta prakaito lašai.

Eva atitraukia užuolaidą ir ant stalo stato pusryčius.

– Ačiū, – Zofija vėl meluoja.

Komisarui Haberdai pasisekė išnarplioti dar vienos žmogžudystės paslaptį. Studentas Leonas K. buvo nužudytas insulino injekcija. Jo tėvas, teisėjas K., bijojo, kad tyrimas dėl juvelyro užpuolimo atskleis, jog...

Zofija laukia praverta burna. Bet šaukštas su avižiene pakibo ore.

– Tai studentas nužudė juvelyrą, – Eva atkartoja diktorių. – Turėjo kortų skolą. Teisėjas

sužinojo apie tai ir pasamdė nužudyti savo paties sūnų.

– Mirtis... Gailestingas poelgis, – Zofija beviltiškai žiūri į mane. Pasibjaurėdama ryja jau atvėsusią sriubą ir iš visų jėgų užmerkia akis.

Dar vienas šaukštas pakibo ore.

1939-ųjų sausio 13-oji

Vaistinė, 18.50 val.

Nuo pat ryto klientai šnekėjo apie studento bylą. Keleriems metams bus nuteistas žmogus, užsakęs savo sūnaus mirtį? Vienintelio sūnaus.

– Tik pagalvokit, kad tai teisėjas... skelbė nutartis, teisė kitus, o dabar jį patį... Mano nuomone... O man atrodo... – nutraukdavo vienas kitą. Stefanas mandagiai pritardavo, tačiau neklausė. Visą dieną planavo vakaro susitikimą su Viktoru ir Butkevičiumi. Kortos, vynas... Ir, kaip paprastai – diskusija...

Dabar jau nieko nėra, o Stefanas vis mąsto. Įdomu, ką Viktoras pasakys apie tris šimtus

dokumentais patvirtintų atsijauninimo atvejų, įleidus šimpanzių kraujo... Nuveja musę, kuri atkakliai skraido jam aplink galvą... Po daktaro Javorskio gydymo procedūrų pacientai nesustodami užbėgdavo į trečią aukštą ir net boksuodavosi... Vabzdys grįžta ir įkyriai zyzia... Gal vis dėlto šviežias kraujas sustabdo ląstelių senėjimo procesą? Arba atstato ląsteles? Tai tikriausiai nėra sudėtinga. Jei paprasta ląstelė nesunkiai pasiekia amžinybę, tai mes galime dar daugiau. Išlikti, gal net tapti nemirtingi?..

Bzzz... Erzinantis garsas įsiveržia į tylą. Vienu judesiu Stefanas sutraiško musę ant prekystalio.

– Iš kur ji atsirado viduržiemy?.. – šnibžda. – O jei ne?.. Jeigu tai ne mūsų jėgoms?.. Tada Viktoras yra teisus... Tada ilgaamžiškumas neturi prasmės... O kančios?..

Stefanas numeta musę ant grindų ir susimąstęs stebi, kaip Eva ant staliuko stato taures ir du butelius vyno. Pats užtraukia portjeras, ant durų pakabina lentelę *UŽDARYTA*. Sėdasi ir pradeda statyti kortų piramidę.

– Dėdyte, ar poniai Zofijai padėtų operacija? – Eva taip netikėtai prabyla, kad Stefanas užkliudo statinį. Kortos subyra.

– Yra ligų, nuo kurių medicina dar nežino vaistų... – jo žodžius nutraukia skambutis. Eva nepatenkinta atsigręžia. Iškalbingas Stefano žvilgsnis leidžia jai suprasti, kad jau turi išeiti.

Iš anapus portjeros į mane atsimuša įpykęs Viktoro balsas.

1939-ųjų sausio 13-oji

Vaistinė, 20.57 val.

– Nemanau, kad Dievo duotą gyvenimą tik Jis gali ir atimti. Kai kuriais atvejais... – Viktoras aiškiai pamiršo ir diabetą, ir komisarą Haberdą. Stefanas susimąstęs maišo kortas.

– Nepainiok į tai Dievo! Pakaks teisės, – Butkevičius griežtai atkerta ir, išsigandęs savo paties karščiavimosi, susigūžia. Įsispraudžia giliau į fotelį ir, jau dabar jausdamasis saugus, dėsto toliau: – Bet kuria kaina nori įrodyti, kad tas vaikas mirė, kol motina dar nebuvo pradėjusi jo smaugti! Kol dar neapvyniojo jam kaklo rankšluosčiu ir neužspaudė veido pagalve! Bet pats nieko neturi!

Nieko, kas padėtų apginti ją nuo apkaltinimo žmogžudyste!

– Suprask pagaliau, eutanazija – tai ne žmogžudystė! Tai ne tas pats, kas užsakyti savo sūnaus nužudymą! Gerai žinai, kas yra epilepsija! Esi gydytojas! Žinai, kaip tas vaikas kankinosi! Bet tu nori prisidengti teise! – Viktoras pašoka nuo kėdės ir matuoja vaistinę milžiniškais žingsniais. Klausydamasis galingo jo balso Butkievičius dar labiau susilenkia.

– Nesidangstau. Tik manau, kad teisė turi ginti sveikatą ir gyvybę. Nepaisant aplinkybių.

– Bet bandymai nusižudyti nėra baudžiami, – Stefanas atideda kortas ir ima žaisti su vyno buteliu.

– Būtent, – Viktoras kaipmat įsikimba. – O jei jau teisė daro išimtis, atsižvelgdama į aplinkybes, galėtų pripažinti, pavyzdžiui, žmogžudystės iš gailesčio prielaidą. Aišku, įvykdžius tam tikras sąlygas.

Trinkt.

Vyno butelis išslysta Stefanui iš rankų. Minutėlę rieda baltomis ir juodomis grindų plytelėmis ir sustoja ties Viktoro koja. Tas atsargiai jį pakelia ir nustebęs apžiūri.

– Sveikas... – šnibžda. – Na, na, netrūko! Turime laimę, – juokdamasis pakelia vyną į viršų.

– Verčiau išpilstykim... kol laimė nepaspruko, – Butkievičius pristumia taures. Stefanas įjungia radiją. Vėl nebegirdžiu, apie ką šneka.

1939-ųjų sausio 13-oji

Laboratorija, 21.15 val.

Ir Eva nebegirdi.

Atsitraukia nuo manęs, užžiebia lempą ir sėdasi prie stalo. Tiesiai priešais šarvuotą spintą. Nugara į mane. Kam? Nežinau.

Nieko neveikia. Sėdi.

1939-ųjų sausio 14-oji

Laboratorija, 00.05 val.

Nieko.

Nė krust. Laukia. Pajudėk pagaliau! Daryk ką nors!

Vaistinėje jau seniai tylu. Užgesinta šviesa ir tikriausiai visi išsivaikščiojo.

Tyla.

Kiek tai truks? Sėdi beveik jau dvi valandas. Mane apima nuobodulys.

1939-ųjų sausio 14-oji

Laboratorija, 00.20 val.

Netikėtai sukruta. Palengva atsisuka ir patrina akis. Kas dabar? Kas dabar vyks?

Nieko. Tiesiog pamažu apžiūrinėja aspirino pakuotes.

– ... Salicilo rūgštis įsigeria per gleivinę, erzina virškinimo traktą... – girdžiu, kaip murma. Deda ant stalo tris mažytes skardines dėžutes. Įdėmiai į jas žiūri. Mąsto. Apie ką? Nežinau. Niekada nežinau, ką mąsto. Jos akyse matau tik savo paties atšvaitą. Mano nejudrumą, mano laukimą.

Atsidūsta. Pastumia lempą į stalo vidurį. Pasideda melsvą popierių laiškams. Tą, kurį Viktoras

padovanojo Kalėdoms. Susimąsto. Užsimerkia. Ūmai pradeda rašyti. Greitai. Nervingai. Tik keletą žodžių. Ką? Nežinau. Pridengia lapą pečiu, lyg saugotų paslaptį. Baigia ir siekia ženklų albumo. Išima pailgą pilką ženklą. Vieną tų, kuriuos vakar atnešė Viktoras...

Kažkas sugirgždėjo. Eva bemat gesina šviesą. Pasitraukia į tamsą.

Pasirodo Stefanas.

Dabar jis uždega šviesą ir sėdasi prie stalo. Apsidairo, tarsi čia viską matytų pirmą kartą. Marmurinį stalviršį, indus, didžiulę spintą. Jo nesąmoningas žvilgsnis atsiduria manyje. Bet aš tik sustingdau jo sielvartą. Padauginu klausimus. Ar turėčiau?.. Ar turiu teisę tai daryti?.. Dieve, bet kaip galėčiau jam atsakyti?..

Nežinau atsakymo.

Bet Stefanas aiškiausiai žino. Pasilenkia virš stalo ir išskleidžia savo melsvą laiškų popierių. Matau, kaip ima rašalinę. Rašo.

O Eva? Irgi tai mato?

Jaučiu slaptą jos žvilgsnį.

1939-ųjų sausio 14-oji

Zofijos namai, 7.30 val.

Šąla.

Šiandien ji atėjo puikios nuotaikos. Niūniuodama linksmą dainelę kabina palangėje pledą, o šlapias paklodes bei drabužius suvynioja į ryšulį ir palieka prie durų. Paims jį išeidama. Dabar rausiasi spintoje ir netrukus triumfuodama iš jos ištraukia dideles multinines kelnes. Padeda Zofijai jas užsimauti. Tada paduoda sausus marškinius.

Zofija atsargiai, mažais gurkšneliais geria arbatą. Eva žiūri į jos primerktas akis ir iškankintą kūną. Nei į tvorą, nei į mietą sako, kad Viktoras Hugo tapo senatoriumi, būdamas septyniasdešimt ketverių metų, o Niutonas gyveno iki aštuoniasdešimt penkerių. Zofija žvelgia į ją šaltai, tada pristumia prie jos metalinę dėžutę.

– Aspirino negėriau. Niekada nėra man padėjęs...

Eva šypsodama atstumia dėželę atgal.

– O ar žinote, kad Stradivarijus darė smuikus, būdamas net devyniasdešimties metų?..

Zofija tyli. Bet aš jaučiu, ką mąsto. Jaučiu, ką jaučia. Jau net neturi žiūrėti į mane. Neturi atsimerkti.

Palik mane!.. Nekankink!.. Leisk miegoti!.. Esu nuvargusi... Nepaprastai nuvargusi... Julianai!.. Atleisk...

1939-ųjų sausio 17-oji

Garbrielės namai, 16.35 val.

Baigia peržiūrėti paštą ir pasibjaurėjusi sviedžia į stalčių melsvą voką. Trinkteli tualetinio staliuko durimis. Įsiutusi stebeilija į mane, tarsi manyje slypėtų atsakymas, kas drįso atsiųsti jai kažką tokio:

Tikrai pernelyg daug reikalaujama,
Kad tas, kas nenori gyventi pačiam sau,
Turėtų gyventi kitų labui.

Sukrėsta siekia dėželės su švirkštais ir dar viena ampule. Sunkiai susileidžia injekciją ir bejėgiškai

krenta ant sofos. Laukia. Prakaito srovelė išvagoja storą pudros sluoksnį. Raukšlėtas veidas pamažu išsilygina.

Atėjo Eva. Ją matydama ima ramiau alsuoti. Tad tyli, bet tai tik akimirka. Tuojau pasipils lavina žodžių. Lyg balsas pateptų skausmą, nuvytų dar vieną ataką, užburtų. Ir vėl išgirsiu, kad pasiuntė laišką į Paryžių daktarui Javorskiui... Tam pačiam, kuris atjaunino daktarą Dobžanskį... Kad nežinanti, ar labiau jai tiks aukso spalvos suknelė iš lamos, ar ta iš satino, siuvinėto juodais karoliukais... Kad gal šokant lambetvoką patogesnės būtų kelnės...

– Evute, ar teisybė, kas rašoma apie motiną, kuri nužudė ligonį vaiką? Ar gali ją išteisinti?

Kas nauja? Net Eva guviau į ją pažvelgė.

– Nes Ninutė pasakojo apie Uminską. Apie tą, kuri prieš penkiolika metų nušovė vėžiu sergantį sužadėtinį. Tarsi jis maldavęs. Išteisino ją. Bet tai buvo Paryžiuje. Paryžiuje, o ne pas mus. Pas mus to negalima nė įsivaizduoti. Tiesa, Evute?

– Turbūt... – netvirtai atsakė Eva. – Daktaras Butkievičius sako, kad pas mus nežudoma iš gailesčio. Ir kad teisė turi būti besąlygiška. Prieš kelias dienas susiginčijo dėl to su ponu Viktoru.

Nes ponas Viktoras sakė, kad esame atsilikę ir turėtume mokytis iš norvegų ir čekų. Ir kad net vokiečiai mus aplenkia, nes bent turėjo Rolandą Garkaną, kuris kovojo dėl to įstatymo...

– Kokio įstatymo?

– Apie eutanaziją... Ponas Viktoras pasakojo, kad Garkanas norėjo nepagydomiems ligoniams suteikti teisę į orią mirtį. Tik nespėjo. Mirė nuo džiovos.

– Bet tai siaubinga! – sucypia Gabrielė.

– Ponas Viktoras irgi taip mano.

– Na, tikiuosi!

– Siaubinga, kad Garkanas nesulaukė to įstatymo.

Gabrielė stipriau įsisuka į chalatą. Viktoras? Viktoras Levitas? O atrodė toks mielas...

– Pasibaisėtinai ginčijosi... Dėdei kėlė nerimą, kad Garkanas norėjo teisiškai žudyti invalidus, senius, neįgalius ir nepajėgius dirbti. O daktaras Butkievičius šaukė, kad žudymas prieštarauja gydytojo pašaukimui ir net Anglijoj buvo atmestas lordo Ponsombio projektas...

Gabrielė ima drebėti. Ką tai reiškia – nepagydomi ligoniai? Kaip galima žinoti? Kaip galima būti tikriems? Keturi? Šeši mėnesiai? Staiga ryž-

tingu judesiu ima šepetį plaukams. Kresteli galvą ir pradeda šukuotis. Aukštyn. Žemyn. Aukštyn. Žemyn. Aukštyn. Žemyn. Auk...

– ... Tada ponas Viktoras metė kortas ir išbėgo. Tik spėjo sušukti, kad, jo nuomone, Šopenhaueris buvo teisus. Jog pernelyg reikalaujama, kad tas, kas nenori gyventi, turėtų gyventi kitų labui...

Šepetys nustoja slinkti. Gabrielė suakmenėja.

– Ar galėtum dar pakartoti, mieloji?

– Jog pernelyg reikalaujama, kad tas, kas nenori gyventi, turėtų gyventi kitų labui...

Gabrielė pamažu nusisuka nuo Evos. Atspindžiu apstulbusį jos žvilgsnį. Jos mintį. Šopenhaueris? Kas jis toks? Ir iš kur žino mano adresą?

1939-ųjų sausio 20-oji

Zofijos namai, 16.17 val.

– Dieve, kaip tai skauda... Kaip skauda... – Kartu su Zofija sėduosi lovoje. Dejuojam. – Tegul

liaunasi... Tegul baigiasi... Gana... Gana... Meldžiu... – pėdomis ieškome po lova pastumtų šlepečių. Sustingstame. Ji – skausmingo mėšlungio apimta žiūri į apsisukusią aplink pėdą puskojinę. Aš – tik tylėdamas.

– Nebegaliu daugiau... Turiu... Turiu... Šį kartą man pasiseks... Nors iki vonios... – kuždа ir žiūri į mane, tarsi ieškodama pritarimo. – Susidorosiu... Susidorosiu... Dieve, kaip aš atrodau... Julianai!.. Purvina... Ir tie plaukai... Dabar palengva... Taip, kaip visada... Keliuosi... Ir žingsnis po žingsnio... Žingsnis po žingsnio...

1939-ųjų sausio 20-oji

Zofijos namai, 18.03 val.

– Ponia Zofija, atnešiau skalbinius!

Pamato ją, gulinčią ant grindų. Susirietusią, drebančią iš šalčio ir sušlapusią. Švelniai, kaip tik moka, tempia, užvelka ant fotelio, apkloja pledu, girdo šiltu pienu. Anksčiau niekada neateidavo popiet.

Dabar telefonu kalbasi su daktaru Butkevičiumi ir tarp pirštų sukioja vis dar pilną aspirino dėželę. Pritariamai linkčioja galva, pagaliau aspiriną slepia kišenėje ir ima kolchicino buteliuką. Pataiso jai pledą ir švelniai glosto galvą.

Zofiją nupurto virpulys. Eva bemat atitraukia ranką. Pradeda šluostyti grindis, bet kas valandėlę pakelia galvą ir stebi lovą.

– Ar žinojote, kad Svientochovskis vedė, turėdamas septyniasdešimt dvejus metus?

– Žinojau, – Zofija demonstratyviai nusisuka į sieną.

1939-ųjų sausio 25-oji

Irmos namai, 20.20 val.

Senoji aiškiai susijaudinusi. Vis žvilgčioja pro langą. Virpa vien pagalvojusi apie pasivaikščiojimą. Eva ją ragina. Skuba. Ir vis kartoja, kad dar turi suspėti pas ponią Zofiją.

– Kaip visada – pas Zofiją, – susigūžia senoji. – Pas Zofiją, su Zofija, apie Zofiją, Zofijai...

Iš pykčio net susitraukia. Kuo ji geresnė už mane?.. Tik atima laiką... Pagaliau vieną kartą numirtų... Baigtųsi tos pagyros... Tas lakstymas pas ją nuo ryto ligi nakties... Jei ne ji, Eva galėtų ateidinėti pas mane dažniau... Gal net...

– Poniai Zofijai nebepadeda jokie vaistai. Daktaras bando įkalbėti gultis į ligoninę, bet ji nesutinka. – Eva sulanksto laikraštį ir padeda šalia manęs.

... Staigi kapitono Levensteino žmonos mirtis sukrėtė karininkų korpusą. Anot komisaro Haberdos, visi įkalčiai rodo buvus žmogžudystę...

Senoji užsiožiuoja dar labiau. Prakeiktoji Zofija... Tik ji ir ji... Aštuoniasdešimtmetė ponia profesorė... Susklerozėjusi, varanti į lovą sena bobšė... Kodėl Evai jinai taip rūpi?.. Kas tokio joje yra?.. Kas joje kitoniška?.. Ypatinga?.. Kad turi daug knygų?.. Moka penkias kalbas?.. Matė Luvrą, *Paskutinę vakarienę* ir piramides?.. Na ir kas?.. Aš irgi pažįstu daug garsių žmonių... Ir Paryžiuje buvau... Ir prancūziškai moku... Truputį...

– Ponia Irma, ar ponia pagaliau pasiruošusi?

Senoji plaukų likučiais bando pridengti plikus plotelius. Nepasiseka. Ryžtasi užsidėti kepurę iš lapės kailio. Ima rankinuką, pirštines ir portsi-

garą. Galop atsisuka į mane. Pagaliau atspindžiu jos išdidų džiaugsmingą žvilgsnį. Einu pasivaikščioti su Eva... Einu pasivaikščioti su Eva... Einu pasivaikščioti su Eva...

1939-ųjų sausio 30-oji

Vaistinė, 20.20 val.

Stefanas uždarė vaistinę dar šeštą. Valandą prieš darbo pabaigą. Manau, kad įgriso užsakymų monotonija. O gal nutarė, kad reikia rūpestingai pasiruošti priėmimui pas profesorių Higierį. Iš pat ryto aiškino Evai, kad tai nepaprastai svarbi diena. Butkevičiaus dėka juos pasikvietė Henrikas Higieris, Lenkijos neurologų draugijos vicepirmininkas!

Net Viktoras ta proga apsirengė išskirtinai elegantiškai. Balti marškiniai ir frakas. Pirmą kartą rankovės deramo ilgio. Dabar sėdi fotelyje prie lango. Laukia Stefano ir barbena pirštais į muzikos taktą. Nesąmoningai tiesia ranką į Evos paliktas knygas. Nustebęs kraipo galvą. Žinau,

kas jį stebina. Markizės de Lamber *Traktatas apie senatvę*. Mačiau ją anksčiau. Keista knyga.

– *Kapitono žmonos Levensteinovos laidotuvės...* – girdžiu šiltą diktoriaus balsą. Tarpdury atsistoja Stefanas. – *Pakartotinas skrodimas, šį kartą atliktas Poznanės specialistų, parodys, ar...*

Stefanas pasitaiso idealiai užrištą kaklaryšį ir garsiai nuryja seiles. Nervingu judesiu išjungia radiją. Viktoras atideda traktatą.

– Nesąmonė! Nieko neras! Kartą jiems galėjo pasisekti, daugiau ne! Nors, sakyk, ką nori, tai tikrai paslaptingas įvykis... Serganti žmona, neištikimas jai vyras, staigi mirtis... Ir dar tas paslaptingas laiškas.

– Koks dar laiškas? – Stefanas braukia sau per veidą, lyg norėtų įsitikinti, ar gerai nusiskuto.

– Laiškas – tiesą pasakius, pernelyg pasakyta. Lapelis su mirties data. Parašyta ant melsvo laiškų popieriaus. Žinai, ant tokio paties, kokį daviau tau ir Evutei. Tik meldžiu – niekam nesakyk, kad tau prasitariau. Haberda užmuštų mane. Jis tvirtina, kad tai gali būti svarbus pėdsakas, jei jau pačiame lavone nieko nerasta. Jokių užuominų. Patikinu tave, Stefanai, jei jau aš nieko neradau, tai ir Poznanėje neras!

Stefanas tyli. Sunkiai kvėpuoja, ima apsiaustą ir šnypštelėjęs, jog metas keliauti, išeina.

– Bet Haberda užsispyrė! Sako, kad viską reikia patikrinti du, tris kartus. Žinai, kaip jam rūpi karjera. Esu tikras, kad daro vien todėl, jog toji Levensteinova buvo ministro duk... – Viktoras tik dabar suvokia, kad liko vienas. Žiūri į mane nustebęs. Šluosto plikę, susirūpinęs šypso ir pagaliau dingsta už durų.

Kaip gaila, kad net negaliu pajudėti. Pažiūrėti, kas yra ten, kur jie dingsta.

1939-ųjų sausio 31-oji

Laboratorija, 0.05 val.

Iš gatvės girdžiu automobilio signalą.

Priešais mane atsisėda Eva.

Neskuba. Pamažu išsiima laiškų popierių. Rašo. Nežinau ką. Vėl uždengia lapelį pečiu.

1939-ųjų sausio 31-oji

Zofijos namai, 7.30 val.

– Laba diena, ponia Zofija!

Tyli. Neatplėšia žvilgsnio nuo rudos šlapimo dėmės ant grindų. Nepatraukia galvos nuo vėmalais persisunkusios pagalvės.

Eva žiūri. Pagaliau pradeda metodiškai tvarkyti – nuvelka apdergtą patalynę, atneša dubenį su vandeniu, rankšluosčius. Šalia jos nuogas, ištinęs Zofijos kūnas atrodo gailiai. Kairysis petys primena kamuolį, ranka bejėgiškai nukarusi. Kai Eva vargais negalais pasodina Zofiją lovoje, kulnys dusliai atsitrenkia į grindis.

– Turiu kažkaip sutvarkyti jūsų plaukus.

Zofija tyli. Bukai stebi rudą dėmę ant grindų, kurią dengia sulipę kuokštai.

– Ar žinote, ponia, kad kapinėse sniegas visiškai užvertė mano mamos kapą?

Zofija užsimerkia. O Eva caksi žirklėmis ir keistai guvi nenutildama tauška. Kad Viktoras Levitas darė kapitono Levensteino žmonos audinių analizę, o Poznanėje nori paneigti tuos jo tyrimus... Kad...

Zofija ir toliau tyli. Bet žinau, ką mąsto.

1939-ųjų vasario 4-oji

Zofijos namai, 14.31 val.

Guli ant grindų. Vėl bandė stotis ir nueiti iki vonios.

Dabar gūžiasi sudirgusi ir aimanuoja:

– Dieve, kaip skauda. Dieve, kaip skauda, Dieve, kaip skauda, Dieve, kaip skauda, Dieve, kaip skauda, Dieve, kaip skauda, Dieve, kaip skauda, kaip skauda, kaip skauda, kaip skauda, kaip skauda, kaip skauda, kaip skauda, kaip skauda, kaip skauda, kaip skauda, kaip skauda, skauda...

1939-ųjų vasario 4-oji

Zofijos namai, 16.50 val.

Įėjo prieš valandėlę ir dabar stovi visiškai sumišusi. Žiūri į gulinčią ant grindų Zofiją. Į kraują, srūvantį iš praskeltos galvos. Nežino, nuo ko pradėti. Pagaliau velka bejėgį kūną ir dusdama guldo ant lovos.

– Traukinys atvažiuoja lygiai šeštą... Nevėluok, brangusis... – Turi pasilenkti, kad išgirstų jos kuždesį. – Ir atsimink... Atsarginius rankšluosčius... Tame viešbutyje jų visada trūksta... – Zofija vos kvėpuoja.

– Žinoma, įdėsiu, – taip pat tyliai atsako Eva ir siekia telefono.

Nevalo kraujo nuo grindų. Sustingsta fotelyje ir įsitempusi seka kiekvieną Zofijos judesį, kiekvieną krūptelėjimą, atodūsį, voko mirktelėjimą. Budi. Neatsistoja net tada, kai įeina daktaras Butkevičius. Tik sviedžia į mane neapykantos pilną žvilgsnį. Lyg viskas nuo manęs priklausytų. Bet juk aš galiu tik žiūrėti.

– Laikraščiuose rašoma, kad kapitono Levensteino žmona buvo mirštanti... – pagaliau Eva prabyla. – Sirgo džiova... Spjaudė krauju...

– Galimas daiktas. Jos negydžiau, – daktaras santūriai atsako ir ramiai tvarsto Zofijai galvą.

– O jei būtumėt gydęs... – Eva pritildo balsą. – Ar būtumėt jai padėjęs?

– Žinoma... Tai mano pareiga.

– Bet ar padėtumėt jai... išeiti.

Priblokštas Butkievičius nustoja tvarstyti veik be sąmonės Zofiją ir įdėmiai žvelgia į Evą. Sutrikęs pirštais valo akinius. Akimirką žiūri į mane, bet negali pajudinti mano-savo žvilgsnio. – Ne, Eva. Gydytojas neturi tokios teisės.

Eva nutyla. Žiūri į Zofijos ir Juliano nuotrauką.

Sopotas. Prieplauka. Julianas šiaudine skrybėle ir dryžuotu kostiumu. Zofija šviesia berankove suknele, į kasas supintais plaukais. Fone – tristiebė jachta.

1939-ųjų vasario 11-oji

Laboratorija, 9.16 val.

Iš labo ryto visi juda ir laksto. Tai mėgstu. Svetimi žmonės neša į laboratoriją paketus, kartono

dėžes ir stiklainius. Stefanas slepia kai kuriuos vaistus į šarvuotą spintą, kitus Eva neša į vaistinę. Ji kažkokia keista. Išsiblaškiusi.

– Mieloji, gavome vokišką kolchiciną. Perspėk ponią Zofiją. Jis žymiai stipresnis už prancūzišką, – Stefanas pyksta, kad užsakymuose vėl pridaryta daugybė klaidų. – Turės sumažinti dozę. Ne daugiau kaip penkis miligramus per parą. Nes galima apsinuodyti.

– Žinau, žinau, – Eva murma panosėje. Jau man kažkada dėstei paskaitą ta tema.

– Tikrai? Neprisimenu...

O aš prisimenu. Kolchicinas. Alkaloidas iš augalo vėlyvio. Veiksmingiausias vaistas artrito priepuolio metu. Ir stiprus nuodas. Pirmi apsinuodijimo požymiai juntami po dviejų–aštuonių valandų: deginimas, gerklės graužimas, troškulys, rijimo problemos, seilių išsiskyrimas, vėmimas. Vėliausiai – po paros – pilvo skausmai ir vis stiprėjantis viduriavimas. Mirtis, nepraradus sąmonės. Chemijos požiūriu labai sunkiai atskleidžiama.

Kaip galėjo Stefanas pamiršti, kada pasakojo? Ankstyvą pavasarį. Kai Zofijos savijauta staigiai ėmė blogėti. Kaip galėjo pamiršti? Juk tada Eva siaubingai verkė.

1939-ųjų vasario 18-oji

Gabrielės namai, 16.35 val.

Tris valandas gulėjo ant sofos susirietusi. Ką tik atsikėlė, patinusi ir apsiverkusi. Dabar nuo savęs atstumia tuščią ampulę ir sidabrinę dėželę su švirkštais. Matuojasi šilkines kojines. Sustingsta susikūprinusi, įsmeigusi akis į kvepalų flakonu paremtą voką. Valandėlę abudu žiūrime vienas kitam tiesiai į akis. Ir staiga ji desperatiškai ima valyti pudros sluoksnį. Šluosto kaktą, skruostus, vokus... Iš po išteplioto tušo ir violetinių šešėlių pasimato beveik permatoma oda. Vis plonesnė, plonesnė ir plonesnė.

– Susilaikyk! Liaukis! – šaukiu. Negirdi.

Eva pasirodo paskutinę akimirką. Manau, kad jei Eva nebūtų atėjusi, Gabrielė išnyktų.

Dabar Eva sudeda morfijaus ampules į juodą lakuotą dėžutę ir, nusigręždama nuo apnuoginto Gabrielės veido, klausosi pasakojimo apie karnavalo balius. Kantri kaip niekada. Trisdešimt minučių, keturiasdešimt, valandą... Anksčiau tiek nesėdėdavo. Gabrielė net čiulba iš laimės. Vis šypso ir šneka, šneka, šneka... Pagaliau nutyla.

– Man atrodo... – tada prabyla Eva ir staiga nuščiūva. – Pagaliau nesvarbu...

– Drąsiai sakyk, brangioji, – Gabrielė šiepiasi ir bando paliesti jai veidą kaulėtu delnu. Eva staigiai pasilenkia ir nusipurto nuo sijonuko įsivaizduojamą dulkelę.

– Man atrodo, kad ponia turėtumėt sutikti operuotis. Tai nieko baisaus, – bando kalbėti kuo švelniau. Bet Gabrielė bemat ima tirtėti.

– Operacija? Niekada! Nieku gyvu! Maniau, kad esi mano šalininkė, o ne to storžievio Butkievičiaus! Niekas man nenurodys, ką turiu daryti! Net tu! Pagaliau, juk gerai jaučiuosi! O kai gausiu atsakymą iš Paryžiaus nuo daktaro Javorskio, tada visi pamatysite!.. Visi pamatysite!..

Eva atsistoja. Gabrielė suvokia, kad perlenkė. Čia pat ima tauškėti apie plonus kulniukus ir prancūziškus batelių smaigalius. Kad jau nebemadingi. Ir kad magistro Volskio žolelės nuostabiai nuveja nemigą. Bet Eva rengiasi išeiti. Gabrielės veide matau siaubą. – Evute! – pagaliau sušunka. – Palūkėk... Pabūk dar truputį. Valandėlę... Prašau... Jei nori, pasvarstysiu, pagalvosiu apie tą operaciją. Pažadu...

Rankos jai dreba. Eva prisėda. Tyli.

Gabrielė ima papirosą.

– Ninutė skambino, kad, atrodo, kapitonienė Levensteinova buvo nužudyta? Tikriausiai apie tai girdėjai...

Eva vis dar tyli.

– Evute, o ką sako ponas Levitas? Ar ką nors žino? Ar tiesa, jog ją nužudė vyras, kad liktų su meiluže? Ninutė sako, kad ji sirgo. Suparalyžiuota ar kažkas panašaus... Kaip į tai reaguoja ponas Viktoras? Ar tyrinėjo jos palaikus? Pasakyk pagaliau, brangioji... Ir paduok man šalį, prašom... Šiandien siaubingai šalta.

Eva ima ant kėdės atkaltės kabantį gelsvą tiulį.

– Kapitono žmona? – pagaliau atsiliepia. – Sirgo džiova. Ponas Viktoras tyrė ją, bet nieko nerado. Komisaras Haberda užsakė naują tyrimą ir, atrodo, Poznanėje jos kūne rado rezerpino, indiško augalo alkaloido, kuris sustiprina vaistų nuo kraujospūdžio poveikį. Ponas Viktoras nepaprastai susinervino, net rėkė, kad tai sąmokslas ir...

Bet Gabrielė nebeklauso. Tiesia ranką į melsvą voką. Šalis nuslenka ant grindų.

Kokia prasmė maištaut prieš visagalį laiką,
Jis už mus stipresnis.

Eva skaito, permeta kasą ant pečių, liežuviu aplaižo lūpas.

– Kas čia?

– Kažkas man atsiuntė, – kužda Gabrielė.

– Ar žinote, kas?

Gabrielė neatsako. Prisitraukia prie manęs, nubraukia plaukus ir pamažu, rūpestingai įtrina kremą į veidą, kaklą, krūtinę. Anapus jos didžiulės figūros matau, kaip Eva tarp pirštų varto voką ir pataiso atsiklijavusį pašto ženklą: pilką Moscickio galvutę, beveik visą uždengtą pašto antspaudu.

– Kam jūs man tai rodote? – pagaliau prabyla.

– Nes... – Gabrielė dar arčiau prisislenka prie manęs. Jos riebi oda ir bejėgės persigandusios akys. – Nes toji vargšė Levensteinova irgi gavo tokį...

– Tai neįmanoma! – iš Evos išsprūsta netikėtas šauksmas.

– Ir aš taip maniau. Bet Ninutė prisiekinėjo, kad tai tiesa. Sakė, jos sūnėnas, kuris dirba patruliu Vilko ar Stačiojoje gatvėje, prisiekė, jog

tai tiesa, tik Haberda viską laiko paslaptyje, – ji visu kūnu remiasi į tualeto stalelį. Sunkiai kvėpuoja. – Bijau, Evute... Manai, kad...

– Ne. Tai tikriausiai klaida. Nesusipratimas. – Eva stengiasi, kad jos balsas skambėtų ramiai ir tvirtai. – Juk ponas Viktoras ką nors būtų žinojęs apie tai. O jis nieko nepasakojo. – Staiga manyje pasimato jos lakstančios akys. Sklidinos nerimo. Klausimų.

– Na, tikrai... – Gabrielė lengviau atsipučia. Pagaliau užsidega papirosą ir su malonumu užsitraukia. – Ir aš taip maniau. Net Ninutei tai pasakiau. Nes ką toks patrulis gali žinoti, tiesa? Ką jis gali?..

1939-ųjų vasario 20-oji

Vaistinė, 18.49 val.

Pro prastai užtrauktą portjerą prasiveržia gatvės žibinto šviesos pluoštelis. Eva, šventiškai apsitaisiusi, albume dėlioja pašto ženklus. Pilkšvai violetinis oro balionas. Labai gražus. Išleistas –

Viktoras visada apie jį išdidžiai kalba – pirmojo lenkų skrydžio į stratosferą išvakarėse. Ir Moscickio galvučių serija. Žalia, juoda, melsva, pil... Keista... Juk buvo ir pilka...

Viktoras nervingai barbena į stalą ir visiškai man nustelbia Stanislovo Stanievičiaus koncertą.

– Rezerpinas! Tai kažkoks pokštas! Patyčios! – vis pratrūksta ir dar smarkiau ima barbenti. – Ir aš radau tą prakeiktą rezerpiną! Bet jo buvo tiek mažai, kad neverta nė prisiminti! – Barbena jau taip garsiai, kad nebegirdžiu fortepijono.

Eva atsistoja ir pagarsina radiją. Viktoras bando perrėkti muziką.

– Na, bet jie turėjo tai įrašyti į protokolą! Stefanai! Girdėjai?! – Atsisuka durų pusėn. – Tie iš Poznanės įrašė į protokolą rezerpiną! Daro prielaidą, kad nuodams buvo panaudoti vaistai kraujospūdžiui mažinti! Bet tai buvo tik menki pėdsakai, kurie neleidžia daryti tokių išvadų! Diletantai! Tačiau Haberda sužavėtas! Jau trimituoja spaudai, kad Poznanės dėka išaiškins dar vieną žmogžudystę! Išaiškins? Nieko neišaiškins!

Eva nepakelia galvos nuo ženklų.

– Mano nuomone, Haberda klysta! Smarkiai klysta! Užsispyrė, kad tas melsvas laiškas kažką reiškia. Kad tai kažkoks rimtas pėdsakas... – Viktoras net pašoka iš fotelio.

– Laiškas? Koks laiškas? – Eva staiga ima klausytis atidžiau.

– Su mirties data... ant melsvo laiškų popieriaus ... – Viktoras išrėkia visą įsiūtį ir staiga nutyla. – Dieve, mirtinai pamiršau, kad Haberda tai laiko paslaptyje. Tik nežinau, kodėl, nes, mano galva, tas laiškas ir taip nieko nereiškia.

Eva užverčia albumą ir išjungia radiją. Netikėtoje tyloje Viktoro žodžiai net dunda.

– Levensteinova buvo mirtinai seganti ir pati norėjo mirti! Tad jei tai padarė vyras, jis jai tik pasitarnavo!..

Staiga priešais mane atsiranda Stefanas. Pamažu šukuoja barzdą, aptampo liemenę ir ilgiau nei paprastai apžiūrinėja save.

– Kaip manai, ar apsidžiaugė, kad pakvietėme jį į teatrą? *Karalius Lyras* – tikriausiai mėgstamiausias jo veikalas, tiesa? Kad tik nepaaiškėtų, jog nekenčia jo... Mėgsta vien *Makbetą* ar *Otelą*... Vis apie tai pasakoja, o aš neprisimenu, ką jis mėgsta. Gal bent tu prisimeni?

– Na, taip, tu manęs apskritai nesiklausei! – Viktoras krenta į fotelį. – Mano karjera ir reputacija byra į šipulius, o tu svarstai, kurį Šekspyro žmogžudį Butkievičius labiau mėgsta!

– Ką gi... Pagaliau tai jo šventė. Ne kasdien tampama asistentu ko nors tokio, kaip profesorius Higieris.

1939-ųjų vasario 20-oji

Vaistinė, 22.57 val.

Stengiasi kuo tyliau užverti duris. Nebelsti ir nešiurenti batais. Eina atsargiai, tik staiga pamato fotelyje sėdinčią Evą.

– Dar nemiegi? – nustebintas sustoja.

– Ne. – Eva atsikelia ir trina sustirusius pečius. Visą vakarą sėdėjo susirietusi fotelyje. – Laukiau tavęs...

– Mieloji, kas atsitiko? Ar blogai jautiesi? – Jo balse kaipmat atsiranda nerimo. Prieina prie Evos. Paliečia kaktą. – Šalta, – nusiraminęs sumurma.

– Ne, ne... Man viskas gerai. Bet norėjau paklausti apie daktarą Butkevičių.

– Apie Butkevičių? – Stefanas paskubom nusimeta apsiaustą ir šaliką. – Buvo sužavėtas spektakliu. Apskritai kažkaip pasidarė guvesnis. Manau, kad jam į sveikatą Higierio asistento darbas. Bet tas Viktoras... Reikia išdrįsti šitaip demonstratyviai žiovauti per Šekspyrą!

– Nes, matai, klausiau daktaro Butkevičiaus apie kapitono Levensteino žmoną...

Stefanas bemat nutyla.

– Ir?.. – išsteni prislopintą dejonę.

– Klausiau, ar padėtų jai... išeiti.

Stefanas atsitraukia mano pusėn. Į šešėlį.

– Atsakė, kad gydytojas neturi tokios teisės. – Eva nuo mūsų nenuleidžia žvilgsnio.

– Jis teisus. Gydytojas neturi tokios teisės.

– O kas nors kitas? – Eva nežada taip lengvai pasiduoti.

– Kitas? – matau, kaip Stefanas iš visų galių įsikimba pirštais į prekystalį.

– Kas nors artimas... Draugas... – knisasi Eva. – Juk kapitono žmona buvo mirštanti. Kentėjo. Kas nors turėjo jai padėti... Net dėdė Viktoras sakė, kad...

– Viktoras? Na, aš jau su juo pasišnekėsiu. O dabar turi eiti gulti. – Stefanas nusigręžia nuo manęs, gesina šviesą ir eina durų link. – Jau vėlu. Tokie reikalai ne tavo nosiai. Tokie reikalai net suaugusiesiems per sudėtingi... – Girdžiu, kaip tolsta jų žingsniai.

Mane apgaubia tamsa.

1939-ųjų vasario 21-oji

Laboratorija, 23.41 val.

Stovi. Stovi. Vis stovi.

Jau visą valandą matau tik pečius, rudą kasą ir ilgą languotą sijoną.

Nesuprantu jos. Kam stovėti sustingus, jei galima judėti, vaikščioti, bėgioti? Jei galima daryti tiek neįtikėtinų dalykų?

Na, pagaliau...

Prieina prie šarvuotos spintos. Išsiima mažą stiklinį buteliuką. Išberia jo turinį į popierinę tūtelę. Sugniaužia delne. Dingsta.

Viskas?

1939-ųjų vasario 22-oji

Zofijos namai, 9.15 val.

Šiandien geriau jaučiasi. Sėdi lovoje ir sąmoningu žvilgsniu seka besisukiojančią Evą. Kada pagaliau jai įgris šveisti grindis? Skalbti apšlapintą patalynę? Tepti pragulas? Girdžiu nebylų klausimą man, į kurį nepajėgiu atsakyti. Atspindžiu tik tai, kas yra. Esu veidrodis, o ne aiškiaregys.

Myluoti skausmą, prižiūrėti skausmą, palaikyti skausmą... Kad nepalengvėtų, kad nenurimtų... Ar dar ilgai? – sulaikau jos įkyrią mintį. Julianai!.. Man jau gana... Meldžiu... Gana... Eva, prašau...

Kaip ir kasdien, Eva švelniai brūžikliu valo Zofijai panages. Kaip ir kasdien, sudžiūvusių išmatų likučiai giliai įsigavę. Net mirkymas vandenyje, net šveitimas šepetėliu nepadeda. Dantis pakanka patrinti šlapia skiaute, kad pašalintum juodus grūdelius, bet rankos... Rankas nuvalyti sunkiausia...

Zofija dreba iš šalčio. Sunkiai išlaiko pusiausvyrą. Sėdi, apkamšyta pagalvėmis, priremta stalu. Žiūri priešais save, bet džiūstančios paklodės dengia nuo jos mėgstamas knygas. Plutarchą,

Ciceroną, Homerą, Sviftą ir Tuvimą. Nemato Juliano nuotraukos, taurės iš Polianicos, pradėto vertimo, kurio jau visi metai neištraukė iš rašomosios mašinėlės...

Mato tik Evą. Mergaitė stovi už paklodės. Sustingusi. Liūdna. Spaudžia rankoje *Traktatą apie senatvę*. Pamažu nusisuka nuo manęs. Atspindžiu jos išblyškusį veidą ir keistą žvilgsnį. Jos mintį... Pirmą kartą atspindžiu jos mintį! Myluoti skausmą, prižiūrėti skausmą, palaikyti skausmą... Kad nepalengvėtų, kad nenurimtų... Ar dar ilgai?.. Julianai!.. Man jau gana... Meldžiu... Gana... Eva, prašau...

Bet juk tai Zofijos mintys! Kaip tai įmanoma? Iš kur Eva? Iš kur?..

Ji yra... Kaip aš!

Užsimerkia. Dreba. Ima beveik tuščią kolchicino buteliuką. Matau į jį įsmeigtas Zofijos akis. Į kiekvieną judesį. Į tai, kaip atsukamas buteliukas. Kaip suberiamos tabletės iš popierinės tūtelės.

Taukšt.

Kolchicinas grįžta į vietą. Ant staliuko prie lovos.

Zofija šypsosi.

1939-ųjų vasario 23-ioji

Zofijos namai, 4.32 val.

Pačios riksmas žadina ją iš miego. Žibinto šviesoje matau, kaip sunkiai rąžosi ant pagalvių. Dejuoja, bandydama neužgauti pragulų. Prakaitas trumpučius jos plaukus pavertė šlapiais šeriais, skausmas užaštrino bruožus. Siekia kolchicino. Stiklinės su kompotu. Trumpam užmiega.

Pabunda ištroškusi. Nervingai tiesia ranką į tuščią stiklinę. Bando įjungti virdulį. Nuverčia jį. Verkdama nuslysta nuo lovos ir šliaužia durų link.

Tamsoje girdžiu, kaip kažkur už sienos kosi. Vemia. Ne kartą. Ne kartą...

1939-ųjų vasario 23-ioji

Zofijos namai, 8.15 val.

Tyla. Vis dar tyla.
Nejau pargriuvo ar užmigo?
Kodėl dar nėra Evos?

1939-ųjų vasario 23-ioji

Zofijos namai, 12.00 val.

Tuščia.

1939-ųjų vasario 23-ioji

Zofijos namai, 18.40 val.

Atėjo dar prieš valandą ir sėdi fotelyje. Neperrengia Zofijos. Nemaitina avižiene. Nešukuoja plaukų. Net jos nešaukia. Neieško. Lyg ji nė kiek nesijaudintų, kad anos nėra.

Pagaliau atsistoja. Lyg niekur nieko ima dėlioti knygas. Tvarko vaistus. Vieną buteliuką slepia į kišenę. Atsisuka į mane. Lyg klaustų, ar žinau.

– Aišku, žinau, – atsakau, nors ir taip manęs negirdi. Liūdnai šypso. – Ir taip niekam nepasakysi...

Prieina prie telefono.

– Rytą buvo viskas gerai. Suvalgė pusryčius. Pasišnekėjome. O dabar... Atvažiuokite greičiau, pone daktare... Man baugu... – verkia.

1939-ųjų vasario 26-oji

Zofijos namai, 7.30 val.

Girdžiu žingsnius. Ir raktą spynoje.

Apsidairo tuščiame kambaryje. Bet į mane nežiūri. Bijo? Delnu perbraukia per apdulkėjusį stalą. Paliečia rašomąją mašinėlę. Taurę iš Polianicos. Juliano nuotraukas. Nuverčia prie lovos sukrautą knygų rietuvę. Koja pastumia Tomo Moro *Utopiją* ir ima savo krepšį. Matau, kaip pamažu išima Revo, Šopenhauerį, *Keturis žmogaus tikslus*, Šekspyrą ir Osendovskio *Šanchajų*. Stato jas į vietas ir tik tada atsisuka į mane.

Kam? Laukia, kad pagirčiau? Padėkočiau? Kad atėjo... Kad nepamiršo... Nežinau, ko iš manęs nori. O gal bijo, kad ją išduosiu? Papasakosiu, kas buvo. Kaip melavo. Kaip melavo apie Zofiją. Prieina vis arčiau. Ištiesia rankas.

– Neliesk manęs! – šaukiu. Neklauso. Matau jos akis. Arti. Taip arti, kad net nežinau, kur tarp mudviejų yra riba.

– Nesu tavimi! – šaukiu.

Neklauso.

Staiga mane užgula tamsa.

1939-ųjų vasario 26-oji

Gabrielės namai, 20.48 val.

Nuo ryto dar neapsirengusi.

O juk galėjo. Neištiko priepuolis. Nereikėjo švirkštis vaistų. Tad ko sėdi priešais mane su naktiniais marškiniais nejudėdama? Nesitepa veido kremu, nesidaro šukuosenos? Nebando slėpti raukšlių, liguisto nuovargio, užtinusių akių?

Žiūri į mane nesigėdydama. Iššaukiančiai. Liūdnai.

Laikraštis krenta jai iš rankų. *Varšuvos kurjeris.* Matau puslapį su nekrologais. Ir vieną jų, apvedžiotą raudonais lūpų dažais.

Nevargink sielos! Leisk išeiti! Vien tik priešas
Išdrįstų žiauriam kančių pasauly
Dar ilgiau laikyti.

1939-ųjų vasario 27-oji

Vaistinė, 20.25 val.

... Turi Varšuva skonį, žino, ką pirkti verta,
Bliklio spurgą suvalgęs, pulsi pirkti dar kartą...

Turbūt tik aš šiuose namuose klausausi radijo. Nejau niekas neatkreipė dėmesio, kad šitą idiotišką reklamą skaito jau septintą kartą?

Stefanas beveik visą valandą varto naują *Farmacininkų žinių* numerį. Eva, paskendusi mintyse, tvarko vaistinę. Jų apskritai nedomina, kad Targuveko gyventojai tarėsi išvaryti iš gyvenvietės žydus. Nei tai, kad komisaras Haberda vis dar tardo kapitoną Levensteiną.

– Mieloji, pagaliau liaukis! Jei būčiau žinojęs, kad taip paveiks, nebūčiau tau leidęs eiti į laidotuves, – Stefanas širsta, nes jau tris kartus prašė Evos nustoti dėlioti vaistus.

– Varikozanas neturi būti šalia piperazino, – Eva net nežvilgteli į jį. – O digalenas ir teocinas turi būti vienoje vietoje. Kaip varantys šlapimą.

– Mieloji, paklausyk, juk tai buvo neišvengiama. Aštuoniasdešimt metų, artritas, sklerozė... Juk pati geriausiai žinai, kaip profesorė Gurska

kentėjo... Ir daktaras Butkievičius tau aiškino. Tad suprask... – Stefanas padeda žurnalą ir šiltai žvelgia į Evą. Laukia kokios nors reakcijos. Nieko. Eva grūda į spintelę pakelius su vaistažolėmis: gyvatžolę, uosio lapus, pelyną, ugniažolę... Jokiu būdu jie nenori sutilpti.

– Suprask, taip tikrai yra geriau...

Iš suplyšusio maišelio išbyra kurkumos stagarai.

... Užuot bare gėręs vyną, valgyk Bliklio spurgą grynąą...

1939-ųjų gegužės 21-oji

Vaistinė, 12.46 val.

Saulė užlieja visą vaistinę. Žėri ant stiklo indų. Atsimuša nuo Evos nušveisto kasos aparato ir krenta į mane. Šildo. Akina.

Yra taip šilta, kad Stefanas atvėrė langus. Vėjas lengvai plazdena užuolaidą. Blaško Stefaną, kuris negali susikaupęs pakuoti vaistų. Vis kilnoja galvą ir žiūri į pravažiuojančius fajetonus. Į čiauškan-

čias, šypsančias moteris. Į šunį, kuris bando pažiūrėti pro langą.

– Dėdyte, pataisė! – Eva šaukia tarpdury. Ir jau netrukus matau, kaip tempia ant stalo radiją. Stefanas meta svarstykles ir skuba jai padėti. Stato dėžę į ankstesnę vietą. Sukioja ratukus ir vis kartoja, kad Eva neturėtų tokio svorio tampyti. Kad juk pats būtų atsiėmęs po pietų.

– Bet, dėdyte, tai ne aš, tai arklys, – juokiasi Eva. – Paėmiau fajetoną. Buvau pas Gabrielę, o taisykla visai prie jos. O po pietų reikėtų specialiai ten važiuoti.

Stefanas linkteli galvą. Dar šiek tiek pyksta, bet, tiesą pasakius, didžiuojasi Eva. Kad ji tokia savarankiška. Pasitikinti savimi. Suaugusi.

Trakšt... Stefanas palinksta prie *Telefunkeno.* Trakšt... *Neišskiriami draugai nusižudė...* Trakšt... *Stomatologijos akademijos studentai reikalauja atskirų klinikų žydams...* Trakšt... *Vakar, užpuolus mūsų muitinės punktą laisvojo miesto Gdansko ribose, žuvo vokietis iš Rytų Prūsijos. Tai buvo dar viena provokacija...* Trakšt... *Prašome klausytis Hendelio miniatiūrų kvarteto...*

Pagaliau šiek tiek muzikos.

Eva pasisuka ant kulno, kad net pasipučia jos plona suknelė. Supasi ruda kasa. Staiga sustoja. Pažvelgia į mane. Paseilėtu pirštu prilaižo antakius. Merkia akis.

– Dėdyte, tuojau grįšiu. Gal dar užšoksiu į paštą... – sviedžia ir dirsteli į permestą per petį krepšelį.

Ir aš dirsteliu kartu su ja. Matau sąsiuvinį, maldaknygę, plunksnakotį, padovanotą Viktoro, nosinaitę... Ir laišką.

Melsvas vokas su mažyčiu pašto ženkliuku. Adresuotas lygiu braižu.

– Grįždama nupirk man laikraštį...

Bet Evos nebėra. Tik suskamba varpelis prie durų.

1939-ųjų gegužės 22-oji

Vaistinė, 20.12 val.

– Vadinas, antikos pranašumas? Įdomu... – Stefanas deda kortą ir atsilošia kėdėje. Pro portjerą besiveržiančiuose paskutiniuose saulės

atšvaituose vos juos įžiūriu. Tris virš stalo palinkusius vyrus. Įsitraukusius į žaidimą. Įsitraukusius į pokalbį.

– Antikos? Neįgalių naujagimių žudymą laikai pranašumu? – mane pasiekia tylus, bet tvirtas Butkievičiaus balsas. Nuo to laiko, kai pradėjo tarnauti pas Higierį, jis nebe toks sunykęs ir išvargęs. Ateina ramesnis, patenkintas savimi. Kartais, žiūrėk, net nusišypsos ir papasakos apie darbą: *su profesoriumi rengiame referatą apie įgimtų ir paveldimų ligų patologiją...* Arba*: kaip tik dabar dirbame ties simpatinės nervų sistemos problemomis...* – Tačiau dabar jis nesišypso. – Žudymą laikai pranašumu?

– Ne žudymą. Eutanaziją. Jei ji sutrumpina neišvengiamas kančias... – Viktoras nesvyruodamas atsako.

– Gyvenimas – tai neišvengiama kančia.

– Nesupranti manęs, – netekęs kantrybės Viktoras meta kortas ir pašoka nuo kėdės. Prieina prie manęs arčiau. Nesąmoningai susiduria su Evos žvilgsniu. Ji stovi kitoje mano pusėje, laboratorijoje. Įdėmiai klauso.

Stefanas uždega šviesą. Viktoro plikė žiba dirbtinoje šviesoje.

– Nesupranti... Sutinku, kad jei įmanoma išgydyti, kančia turi prasmę. Bet jei žinoma, kad nebėra jokių vilčių, nes medicina šiuo atveju bejėgė? Kaip ir tos nelaimingosios Levensteinovos atvejis, kuriai Haberda neleidžia ramiai gulėti kape? Kas tada? – Viktoras staigiai atsigręžia. – Bet kokia kaina prailginti skausmo persmelktą egzistavimą? Prailginti agoniją? Mano nuomone, tai žiau... – nutyla, nes Stefanas, siekdamas varškės plokštainio, užkliudo taurę, kuri lanku rieda per stalą.

Butkevičius paskutinę akimirką pagauna ją ant stalo krašto.

– Laimė, tuščia, – sako ir paduoda Stefanui. – Ir tarsi kas nors turėtų spręsti, kada kančia turi prasmę? – atsigręžia į Viktorą. – Lemti, kas turi šansą, o kas nusipelno tik... – jo balsas virpa, užsikerta, tyla. – Na, kas? Paskendęs depresijoje ligonis? Palikimo laukianti šeima? Nes tikriausiai ne gydytojas?

– O kodėl ne? Laikantis tam tikrų teisinių apribojimų, gerai sukūrus įstatymą, remiantis pareiškimais, komisijomis ir nepriklausomais prisiekusiaisiais...

Butkevičius prieštaraudamas purto galvą.

– Žmogus neturi kištis į Dievo kompetenciją.

– Tai ko vis kišiesi?! – Viktoras staigiai jį nutraukia. – Kodėl, jei kančią laikai neišvengiama, vartoji vaistus ir nuskausminamąsias priemones?! Kodėl žmones ragini operuotis?!

– Gydymas ir operacijos – tai visai kas kita...

– Kas kita? Ar girdi, ką jis sako? – Viktoras timpteli Stefaną už rankovės. Tas tylėdamas pasilenkia prie kortų.

– Vienas dalykas – sveikata, kitas dalykas – gyvybė, – Butkievičius vis dar bando ginti savo įsitikinimus, bet įsikarščiavęs Viktoras vėl jį nutraukia.

– Taip? Na, ir kodėl negali? Nėra sąmoninga būtybė? Nemąsto, nejaučia, nesugeba įvertinti situacijos? Kodėl neturi teisės spręsti apie savo mirtį ir kitų, kenčiančiųjų, mirtį...

Stefanas sustingsta. Eva kitoje mano pusėje – irgi. Iš gatvės įsiveržęs kanopų kaukšėjimas ir vežiko šūkaliojimai užgožia Butkievičiaus atsakymą.

1939-ųjų gegužės 24-oji

Irmos namai, 15.15 val.

– Evute, puikus oras. Kaip tik mūsų kelionei į Vilanovą. Prisimeni, žadėjai, kad kai atšils... – senoji net pašoka iš džiaugsmo. Atsisega palaidinę, nusivelka marškinius ir gulasi ant tachtos. Pagaliau – mintyse priduria – pagaliau drauge praleisime daugiau laiko...

Eva šaltai žiūri į senę. Laukia, kol toji patogiau išsities, o tada – pliaukšt! pliaukšt! pliaukšt! – aptepa jos apvalainus, beformius pečius baltu tepalu. Girdžiu prislopintą senosios balsą:

– Su ta mezginių suknele ir rauktomis kelnėmis atrodysi priblokiamai. Gal šiandien pasimatuotum? Žinai, per radiją sakė, kad dabar pas Bliklį kepami nuostabūs prancūziški pyragaičiai. Būtinai ten turime nueiti. O iki Vilanovo nesigrumdysime kažkokiame vagone. Pasisamdysime fajetoną... Gal šį šeštadienį, gerai?

Bet Eva nepermaldaujama. Jokių prisimatavimų, jokio fajetono.

– Šeštadienį negaliu, – trumpai atrėžia. – Jau susitariau su ponia Gabriele.

Senoji pakelia galvą. Matau sutrikusį jos žvilgsnį. Su Gabriele? Bet kam? Juk turi mane... Atsigręžia ir aplaižo sudiržusias lūpas.

– Mieloji, juk...

Mergaitė atsistoja. Senoji ima protestuoti:

– Evute, neišeik! Dar... Dar... Jį reikia labai ilgai įtrinti...

Eva paklūsta ir pasilenkia. Jos veidą perkreipia šleikštulys.

– Gerai, labai gerai... – girdžiu prislopintą senosios balsą.

1939-ųjų gegužės 27-oji

Gabrielės namai, 16.01 val.

Jau kokią valandą sėdi priešais mane. Beveik nejudėdama. Tik pirštais varto metalinę dėželę. Raudoni nagai krapšto dangtelį. Barbena. Ūmai dangtelis atšoka, ir ant grindų pabyra švirkštai.

– Nieko baisaus, ponia Gabriele. Surinksiu, – Eva bemat lenkiasi prie grindų.

Ką tik įėjo. Padėjo ant stalo geltonas gėles ir atidengė langą. Pagaliau. Daugiau šviesos.

– Įvyko! – Gabrielę purto rauda. – Būtent, įvyko! – Sudirgusi, paduoda Evai melsvą voką su kreivai užklijuotu pašto ženkliuku.

– Trečias? – Eva apstulbusi žiūri į Gabrielę. Atplėšia voką, ištraukia lapelį ir balsu skaito:

Užvis labiausiai šlykščiuosi
sena flirtuojančia moterimi
nuvytusiomis krūtimis.

Gabrielė dreba.

– Dieve mano, kaip šitaip galima? Flirtuojančia? – ima kūkčioti. – Nuvytusiomis krūtimis? Dieve, juk tai... Evute, kaip galima... Kaip galima... Bijau...

– Be reikalo, – bando ją raminti mergaitė. – Tai tikriausiai vėl kažkoks kvailas pokštas.

– Pokštas? Pokštas? O ką pasakysi į tai? – Evai įspraudžia paskutinį *Slaptojo detektyvo* numerį. Yra tokia sukrėsta, kad vos pataiko pirštu į straipsnį. – Ninutės sūnėnas sakė tiesą. Levensteinova gavo laišką. Prisimeni, dar vasarį tau sakiau. Turėtum prisiminti... Ant melsvo popie-

riaus laiškams... Su mirties data... Čia rašoma, kad komisaras Haberda nutarė tai paviešinti, nes tikisi tyrimo lūžio. Kad gal kas žino. Dieve mano, turiu su juo susisiekti. Turiu, tiesa? – Gabrielė sutrikusi žvelgia į Evą.

– Taip, turbūt taip... – Eva atideda *Slaptąjį detektyvą* ir ima greta gulintį *Varšuvos kurjerį. Dvidešimt penkios anilininių vidpadžių aukos. Prancūzijoje batai, dažyti anilino dažais, atnešė mirtį dvidešimčiai vaikų ir penkioms...*

1939-ųjų gegužės 27-oji

Laboratorija, 16.27 val.

VAISTINĖ. Didžiulės varinės raidės juodame fone. Iš labo ryto guli šalia manęs. Stefanas vis užeidinėja ir didžiuodamasis paglosto tai V, tai A. Net Viktorą pasikvietė, kad pasigirtų. Bet Viktoras visai nežiūri. Sudirgęs, negali nė valandėlės sustoti. Vaikšto, rūko ir šūkalioja:

– Nė kiek jais netikiu! Sovietai visada liks sovietai! Kai tas prakeiktas Potiomkinas atvyksta

ir pareiškia, kad užpuolimo atveju galime pasikliauti jų geranoriškumu, man pagaugai eina per kūną! Rusų geranoriškumas, cha, cha! Dar ir kaip jį patyrėme savo kailiu!

– Liaukis. Tai viso labo politika. – Stefanas dirsčioja į mane akies krašteliu. – Verčiau man padėtum užkelti šitą iškabą. Gal spėtume pakabinti, kol dar neatėjo Eva. Apsidžiaugs.

– Viso labo politika?! – Viktoras apskritai jo neklauso. – Sakau tau, blogai baigsis! Iš vieno šono – sovietai, iš kito – Hitleris. Aš tai jaučiu, – staiga stabteli. – Klausyk, gal vertėtų viską išsiparduoti ir išvykti?

– Dėl Dievo! – Stefanas bando pakelti iškabą. – O kur jau taip?

– Nesvarbu kur. Kad tik toliau nuo Europos, – Viktoras glosto sau plikę. – Pavyzdžiui, į Argentiną...

Stefanas paleidžia iškabą. Nustebęs žvelgia į jį, o tada pratrūksta juoktis.

1939-ųjų gegužės 27-oji

Gabrielės namai, 17.34 val.

Paprastai stengiasi išeiti kuo greičiau, bet šiandien niekur neskuba. Ji čia jau pusantros valandos. Gerą pusvalandį gulinėja fotelyje. Atrodo visiškai įnikusi į *Slaptojo detektyvo* ir *Varšuvos kurjerio* straipsnius. O iš tiesų stebi Gabrielę. Žiūri, kaip sukiojasi po kambarį. Kaip stabteli prie gėlių ir paneria į jas veidą. Ir kai įsitikina, kad pati nematoma, greitu judesiu tiesia ranką prie stalčiaus.

– Evute, būtinai turime išsiruošti pirkinių. Tokiu oru negalima rodytis be padorios skrybėlaitės, – staiga Gabrielė atsigręžia. Sėdasi priešais mane. Bando atsiplėšti nuo kamuojančių minčių. Nuo nuojautų, kurios vis joje auga. Susisega plaukus ir apsigobia šilkine skara. Raukosi. Ima kiniškų šiaudelių skrybėlaitę. Bet netrukus ją nusviedžia nepatenkinta. – Eik jau... Verčiau jau eik, – pagaliau sukužda. –Turiu dar kai ką nuveikti.

Bet Evai išėjus sėdasi priešais mane ir nieko neveikia. Nesidažo lūpų, nedaro šukuosenos.

Akys padūmavusios. Skausmas sutraukia veidą. Sėdi suakmenėjusi. Neliečia švirkštų, morfijaus ampulių. Tad sėdžiu ir aš. Sustingstu drauge

su jos baime. Su tuo užsispyrusiai vis kartojamu klausimu.

Kas?

Marysia?.. Ne. Ji pernelyg kvaila.

Levitas?.. Šaipėsi iš manęs... Ir... ir gynė eutanaziją... Ir dar citavo Šopenhauerį... Ne, juk jis mane matė tik kartą... Ir veikiau aš po to susitikimo turėčiau geisti jam ko nors bloga...

O Evos dėdė?.. Tylenis... Žinau, kad manęs nemėgsta... Mano anekdotų, istorijų, gandų, aprangos... Na, bet jei tai jis, būtų uždraudęs Evai ateidinėti...

Tai gal Butkievičius!.. Visą laiką pyksta ant manęs. Kad nesutinku operuotis! Gąsdina mirtimi... Bjaurus niurgzlys, kaliausė!.. Ir nuobodybė. Visą laiką kažką murma panosėje iš to savo Šekspyro!..

O Dieve!

Energingai pašoka nuo kėdės. Puola prie laikraščių stirtos palangėje. Skubėdama verčia atskirus *Varšuvos kurjerio* numerius. Kai randa reikiamą, grįžta pas mane. Atsisėda. Perbėga akimis tekstą. Išblykšta. Laikraštis iškrenta jai iš rankų.

– Alio! Turiu pasikalbėti su komisaru Haberda, – perliniai auskarai kaukši į ragelį. – Nėra?.. Prašom jam pasakyti, kad skambinu laiškų klau-

simu... Tai yra, dėl Levensteinovos nužudymo... Mano adresas?.. Jau diktuoju.

1939-ųjų gegužės 27-oji

Vaistinė, 22.03 val.

Įžiebia šviesą ir ant stalo ištiesina suglamžytą laikraščio skiautę. *Prancūzijoje batai, dažyti anilininiais dažais, atnešė mirtį dvidešimčiai vaikų ir penkioms moterims. Nuodingi dažai, prakaituojant, įsisiurbia į odą. Sukelia dusulį, traukulius, suardo raudonuosius kraujo kūnelius. Oda pamėlynuoja. Galiausiai...*

Pakelia rudaplaukę galvą ir žiūri į mane. Jos akyse matau kažką, ko nespėju apibūdinti, įvardyti. Nespėju, nes staiga nusisuka ir traukia stalčių, pažymėtą *A* raide.

1939-ųjų gegužės 27-oji

Laboratorija, 22.10 val.

Kokia naktis. Arba niekas nesideda, arba staiga abu pasirodo vienu metu. Eva vaistinėje, o Stefanas čia, kitoje mano pusėje. Atidaro šarvuotą spintą. Kai tiesia ranką į viršutinę lentyną, iš vaistinės pasigirsta duslus traškesys.

Tada prieina ir prisiliečia prie mano skaidraus paviršiaus. Priglaudžia veidą. Ir pastebi Evą. Palengva aprasoju nuo jo alsavimo.

Žiūrime, kaip Eva kažką trina porceliano dubenėlyje. O po to slepia kišenėje rudą buteliuką.

Aš – abejingai. Jis – vis labiau stebėdamasis.

1939-ųjų gegužės 28-oji

Gabrielės namai, 15.28 val.

Šiandien puošiasi labiau nei paprastai. Persirenginėja. Prieš penkiolika minučių atsisakė rausvos suknelės, šilkų ir pirštinių. Dabar ji rudu

kostiumėliu su gelsvais mezginiais. Dairosi po svetainę.

Liepia Marysiai atnešti geriausią arbatos servizą. Stalas padengtas šviesiai pilka staltiese, tad kampuoti puodeliai žalsvai melsvais apvadais labai prie jos derės. Dar sidabrinė cukrinė ir krištolo taurės. Balsu svarsto, kas geriau: trapūs pyragaičiai ar smėlinė boba.

Vis dėlto pyragaičiai.

Pagaliau gali atsipūsti ir atsisėsti priešais mane. Išgirdusi skambutį dar kartą patikrina, ar gerai atrodo. Vyras, stovintis prieš ją, aukštas ir elegantiškas. Gabrielė pakelia galvą ir prisimerkia. Štai koks tas garsusis Haberda? Įspūdingas.

Komisaras nesėda. Gabrielės nusivylimui, nenori nei vyno, nei pyragaičių. Tik įsipila sau kavos ir ima vaikštinėti po kambarį. Stabteli prie manęs. Visai arti. Prikiša švariai nuskustą veidą. Pasitaiso šviesius trumpai kirptus plaukus. Mane degina jo akys. Skaidrios šviesiai žalios rainelės. Giliai įsižiūri, lyg norėtų patikrinti, ką slepiu.

Gabrielės tauškėjimas... Mezginiai, skrybėlės, pirštinės... Evos vizitai... Nuobodu, pone komisare... Nuobodu...

Turbūt ir jis taip mano, nes stato puodelį ir ima tyrinėti kambarį. Baldus, paveikslus, porce-

liano skulptūrėles, nuotraukas... Paryžius, Viena, Neapolis... Tuo metu Gabrielė tarška, kaip kopė į Vezuvijų, pametė bilietus į Eifelio bokštą ir susitiko su vienu Milano gydytoju, atjauninimui taikančiu purvo vonias.

Vos pastebimu rankos mostu priverčia ją nutilti.

– Tai labai įdomu, bet grįžkime prie mūsų susitikimo esmės. Per telefoną tvirtinote, kad žinote, kas nužudė kapitono žmoną Levenstein...

– Ak, atleiskite, pone komisare... Taip retai pasitaiko proga pasikalbėti su atitinkamo lygio žmogumi, – nuo kaktos nusibraukia plaukus. – Be abejo, žinau. Butkievičius. Daktaras Janas Butkievičius, – pasitaiso.

– Higierio asistentas? – Haberda žiūri į ją priblokštas, o po to kažką užsirašo mažoje užrašų knygutėje. – Kodėl ponia taip mano, jei galiu paklausti?

– Nes jį iššifravau, – pradeda ramiai, bet juo toliau kalba, juo labiau nervinasi, užsikerta, kūkčioja. – Visų pirma, siunčia man tokius pačius laiškus. Ant melsvo popieriaus... Visą laiką mane gąsdina. Pikčiurna kaliausė. Kad jei nesioperuosiu, tai... Suprantate, ką turiu galvoje. Kad

daugiausia šešis mėnesius... O iš kur jam žinoti, pone komisare? Juk net...

– O antra? – Haberda grubiai ją nutraukia.

– Antra? – Gabrielė mosikuoja laikraščiu. – O, malonėkite pažiūrėti. Čia, į šitą nekrologą. Tai nenuginčijamas įkaltis. Nenuginčijamas...

Haberda nemaloniai žvelgia į Gabrielę. Abejingai dirsteli į puslapį su nekrologais, kurį Gabrielė kaulėtu pirštu tiesiog prismeigia prie stalo.

Nevargink sielos! Leisk išeiti! Vien tik priešas
Išdrįstų žiauriam kančių pasauly
Dar ilgiau laikyti.

– Suprantate, pone?

– Ne...

– Tai Šekspyras! Iš *Karaliaus Lyro*! Patikrinau, – ant Gabrielės skruostų blizga prakaito lašai. – Tai mėgstamas Butkievičiaus veikalas. Jis visą laiką ką nors cituoja iš to savo Šekspyro. Ar supratote, pone?

– Žinoma... Dabar jau suprantu, – komisaro balsas darosi vis sausesnis. – O tie laiškai? Ar galėčiau juos pamatyti?..

– Savaime suprantama, tuojau parodysiu, – šlepsi prie stalčiaus. – Čia juos turiu... – žvilgteli į stalčių ir staiga nutyla. Netrukus ima viską mė-

tyti ant grindų. Nuotraukas, kojines, sudžiūvusį bandelės gabalą. Įsmeigia į Haberdą apstulbusį žvilgsnį.

– Prisiekiu, kad buvo čia! Trys laiškai ant melsvo popieriaus! Trys!.. Dieve mano, kur jie galėjo dingti?

Komisaras tik linkčioja galvą, tada ryžtingai kažką perbraukia užrašų knygelėje. Užverčia ją ir keliasi. Aiškiausiai rengiasi išeiti, bet Gabrielė pastoja jam kelią.

– Pone komisare! Prašom palaukti! Tikrai tuojau rasiu... – net cypia susinervinusi. – Negalite taip išeiti! Negalite manęs palikti! – paskutinę akimirką panosėn pakiša laikraštį. – O profesorė Gurska? Nekrologas? Šekspyras?..

Nepatenkintas komisaras atsitraukia nuo jam į ausį kvėpuojančios Gabrielės.

– Cituoti poetus nėra nusikaltimas, brangioji ponia...

– Cituoti? Maniau, kad jūs supratot. Tas nekrologas – žmogžudžio vizitinė kortelė. Kaip melsvas laiškas Levensteinovai. O vėliau man. Tas Butkievičius... Jis pamišėlis...

– Bet, ponia Čerkavska...

– Taip bijau, pone komisare... – įsikimba jam į ranką. Įspraudžia veidą į švarką. Šniurkšteli nosimi. – Jis nori mane nužudyti... – suvaitoja.

Matau, kaip Haberda įsitempia, o tada ryžtingai – nors atsargiai – bando ištrūkti iš jos glėbio.

– Pasistengsiu išsklaidyti jūsų nerimą. Tik prašom mane paleisti, – išsteni ir tempia ją sofos link. – Manau, kad pakaks vieno telefono skambučio.

Gabrielė sėdasi ir bemat nurimsta. Su palengvėjimu stebi, kaip komisaras renka numerį.

– Patikrinkit, kas padavė Zofijos Gurskos nekrologą... – Haberda atskleidžia laikraštį, – *Varšuvos kurjeryje* vasario 26-ąją... Taip... Laukiu prie ponios Čerkavskos telefono. Rasite pas mane ant rašomojo stalo.

1939-ųjų gegužės 28-oji

Gabrielės namai, 17.23 val.

– Daktaras Javorskis pasiekė puikių rezultatų. Žadėjo pamąstyti apie mano kandidatūrą. Esu pasirengusi ištverti net tas kraujo injekcijas, pone komisare... Viską ištversiu... Ir pasveiksiu,

esu tikra... Tik tegul ponas atitolina nuo manęs tą Butkievičių...

Jau valandą tarška apie jauninimo metodus, Paryžių, sperminą ir jogurtus. Haberda nepastebimai dirsčioja į telefoną, o tada ima dar vieną pyragaitį. Gabrielė pristumia jam visą lėkštę.

– Įpilti ponui kavos? Gal likerio? – čiulba laiminga. – O gal vyno? – dirsčioja į mane. Sužavėta. Bus ką pasakoti Ninutei. Garsusis Haberda taip ilgai pas ją svečiavosi...

– Ponia sakėte, kad daktaras Butkievičius rūpinosi ir profesore Gurska, – pagaliau ryžtasi ją nutraukti komisaras. – Ji sirgo?

– Labai sunkiai sirgo. Sklerozė, artritas... – Gabrielė žvelgia į jį gundančiu žvilgsniu. – Beveik neišeidavo iš namų. Vargšė senutė...

– Senutė? – Haberda mandagiai perklausia.

– Buvo aštuoniasdešimties metų. Ir sakau jums – nenusipelnė tokios mirties...

Komisaras tik atsidūsta. Išgirdęs telefono skambutį atkunta. Gabrielė paduoda jam ragelį.

– Čia ponui, – sujaudinta šnibžda.

Haberda klauso ir kartu ima nervingai trypčioti vietoje. Kramto pieštuką. Staiga, neslėpdamas pykčio, meta ragelį. Stveria apsiaustą ir nenusakomai sudirgęs žengia durų link. Gabrielė apstulbusi žiūri į jį.

– Ir kas, pone komisare? – netvirtai pralemena.

– Šito jau pakaks! – jis kaipmat nutraukia. – Nejau ponia mano, kad turiu laiko tokiems žaidimams? Tokiems pokštams? Piktnaudžiaujate mano pasitikėjimu!

– Bet... Aš nesuprantu... – Gabrielė persigandusi žengia atatupsta.

– Turėtumėt, ponia, gydytis!

– Gydausi... – Gabrielė žvelgia į jį priblokšta. – Juk sakiau ponui, kad kaip tik turiu vykti į Paryžių procedūrų...

– Ne apie tai kalbu! Kalbu apie Zofijos Gurskos nekrologą!

– Kas ten? – suakmenėja. – Prašom ilgiau nelaikyti manęs nežinioje...

– Tegul ponia neapsimetinėja! Juk jūs pati liepėte jį išspausdinti!

– Aš? Bet, pone komisare...

– Prašom neneigti! Patikrinome redakcijoje! Užsakymas pasirašytas Gabrielės Čerkavskos

vardu, – susinervinęs kreivai užsisega sagas. – Jei būtumėt jaunesnė, patraukčiau teisinėn atsakomybėn. Bet... Na, tiek jau to... Sudie...

Dingsta.

Manyje lieka Gabrielės iš nuostabos suapvalėjusios akys.

1939-ųjų gegužės 30-oji

Irmos namai, 14.20 val.

– Ponia Irma, jei jau norime nukeliauti į Vilanovą, tai gal nunešiu jūsų batus pas batsiuvį? Vidpadžiai atsiklijavo...

1939-ųjų birželio 2-oji

Vaistinė, 19.14 val.

Pastaruoju metu Stefanas turi tiek darbo, kad laikraščiams randa laiko tik vakare. Kaip dabar.

Ima *Slaptąjį detektyvą*, kurį rytą paliko po manimi. Susikaupęs sklaido lapus. Staiga sustoja. *Medicina mirties pusėje. Baigėsi daugiau nei pusmetį trukęs...* – skaitome kartu.

Trinkteli durys. Kažkas šiurena portjera. Viktoras. Pasirodo taip staigiai, kad Stefanas nebespėja atidėti laikraščio.

– Ar žinai, kokia sensacija? Nutraukta Levensteinovos byla! – sugriaudėja dar nuo slenksčio. – Prieš dvi dienas jos tėvas viešai pareiškė, kad nepageidauja, jog bulvarinės spaudos žurnalistai terštų dukters atminimą! Kad verčiau jis niekada nesužinos tiesos, nei skaitys apie bergždžias neišmanėlių policininkų pastangas!

– Neišmanėlių policininkų! Taip pasakė apie Haberdą? – Stefanas kažkaip keistai skubėdamas puola pildyti užsakymų. Išdėlioja ant prekystalio receptus, faktūras. Ima pieštuką.

– Gali įsivaizduoti! O kadangi Levensteinovos tėvas pažįstamas su premjeru dar nuo Legionų laikų, tai buvo tolygu nuosprendžiui. Šiandien vidurdienį Haberda laikinai pašalintas iš pareigų!

– Vata, šildomieji pleistrai, kaštonų tepalas... – Stefanas murma panosėje. Net nepakelia galvos. – O ką jis į tai?

– O ką manai? Įsiuto. Ir aš jo visai negailiu.

Viktoras net nebando slėpti džiugesio. Kas minutę šūkčioja, kad pagaliau kažkas tam pasipūtėliui nušluostė nosį. Kad baigėsi fantazijos apie politinę karjerą. Pagaliau stabteli prie manęs ir pastebi Stefano atidėtą laikraštį.

Baigėsi daugiau nei pusmetį trukęs vaiko žudikės procesas. P., teismo eksperto V. Levito parodymų motina, nužudžiusi sūnų, buvo išteisinta...

Staiga pratrūksta.

– Nieko tie rašeivos neišmano! Nemokšos! Kaip gali rašyti: „vaiko žudikė“, jei buvo išteisinta? Ir visai ne mano parodymų, o tik faktų dėka! Faktų! Vaikas buvo ligonis ir tikriausiai mirė epilepsijos priepuolio metu. Pats. Kol dar motina nebuvo pradėjusi dusinti jo pagalve...

– Dusino jį pagalve? Vadinas, norėjo nužudyti? – Stefanas staiga pamiršo apie užsakymus.

– Norėjo, norėjo... Ir kas iš to? O kokią turėjo išeitį? Stebėti, kaip vaikas merdėja kančiose? – Viktoras užsidega papirosą. – Bailiai... Visi jie – bailiai... Lengviau žiūrėti į svetimas kančias, nei padėti. O juk dar Bindingas baisios agonijos sutrumpinimą vadino gydomąja veika!

– Gerai, kad to negirdi Butkievičius. Vėl susipeštumėte, – Stefanas ironiškai šypso.

– Tikriausiai susipeštume... Nes, anot jo, kančia – neišvengiama, o gyvenimas – sielvartų ruožas. O aš laikau, kad jei įmanoma išvengti skausmo, kam dar kentėti? – Viktoras giliai įkvepia dūmą. – Žmogus privalo turėti teisę spręsti, kaip ir kada mirti... – staiga nutraukia šneką ir dirsteli į laikrodį. – Argi jis neturėtų jau būti čia?

– Dar prieš pusvalandį, – Stefanas kedena barzdą. Viktoras ima portsigarą.

1939-ųjų birželio 2-oji

Vaistinė, 21.32 val.

– Keturiolika metų nė karto nepavėlavo, – Viktoras žingsniuoja paskui Stefaną koja kojon.

– Nedramatizuok. O prieš Naujuosius metus, prisimeni? Senoji Tarčynska tada užkūrė laužą namuose, – Stefanas pataiso portjerą. Jau trečią kartą perstato stalelį ir fotelius. Šį kartą – arčiau lango.

– Atrodo, mirė praeitą mėnesį... Manai, kad dabar jau kita kažką pridirbo? – Viktoras prieina

prie staliuko ir atidengia kortą, gulinčią viršuje. – Pikų dama... – murma. – Ar jis negalėtų rasti sau kokių nors jaunų pacienčių?

– Jaunoms paprastai gydytojo nereikia, – Stefanas nugrimzta į fotelį. Kai ištiesia ranką į vyno butelį, suskamba telefonas. – O, tikriausiai jis... – pastato butelį ir keliasi. Viktoras užtraukia dūmą. – Pasakyk jam, kad kortos šuniui ant uodegos... Mane jau miegas lenkia...

Stefanas prieina prie prekystalio ir pakelia ragelį.

– Tai Higieris... – kužda, pridengdamas jį ranka. Valandėlę klauso. Ramiai. Tada išblykšta ir sunkiai atsiremia į prekystalį. Užkliudo sustatytus ant padėklo buteliukus su sirupais. Žalias glitus skystis išplinta po grindis.

Viktoras pribėga prie Stefano ir įsitempęs įsmeigia į jį akis. Bando kažką klausti. Krutina lūpas, bet iš gerklės neišeina jokio garso.

– Kaip tai įmanoma?.. – girdžiu prislopintą Stefano šnibždesį. Sulaikau jo bejėgišką žvilgsnį. Jo nepatikėjimą. Protestą. – Kaip tai įmanoma?.. – matau, kaip deda ragelį ir žvelgia į Viktorą. – Sankryžoje... Prie Čerkavskos namo... Tramvajus...

1939-ųjų birželio 5-oji

Vaistinė, 11.02 val.

Rūkas pakilo visiškai netikėtai. Nugramzdino saulės nušviestą gatvę. Žmones, namus, fajetonus. Prislopino garsus. Nors langas plačiai atvertas, atrodo, kad praeiviai žengia ne šaligatviu, o per kilimą.

Žinau, kad į tą minkštą trepsėjimą įsiklauso ir Eva. Išblyškusi, balta suknele, stovi prie lango ir žvelgia į rūką. Susidaro vaizdas, tarsi ji pati turėtų ištirpti. Pranykti.

Bet nepranyksta. Tik pasitaiso nuo kasos slenkantį juodą kaspiną ir lėtai nusisuka. Žvilgčioja čia į mane, čia į gulintį ant stalo vainiką. Čia į mane, čia į vainiką. *Daktarui Janui Butkevičiui – draugai* – skaitau užrašą ant aukso spalvos juostos.

Prieina prie *Telefunkeno*. Nesąmoningai sukioja ratukus. Įjungia... Išjungia... Įjungia... Išjungia... Įjungia... *Kunigas kapelionas Paškovskis pašventino dvylika tūkstančių dujokaukių ir penkiasdešimt respiratorių, skirtų Žolibožo moksleiviams...* Trakšt... *Šiandien bus laidojamas tragiškai žuvęs daktaras Janas Butkevičius, kurį profesorius*

Higieris norėjo paskirti savo įpėdiniu... Trakšt... *Neįtikėtinas olandų jūrininkų atradimas – kačių sala Indijos vandenyne...* Trakšt...

Tyla.

Net nežinau, kada įėjo. Viktoras tamsiu visai padoriu kostiumu. Atrodo oriai. Pagaliau jo švarkas ne per trumpomis rankovėmis. Nupurto nuo jo rūko pėdsakus. Rankoje sukioja skrybėlę. Trina kaktą. Nerūko. Ir nieko nesako. Tik su nerimu žvelgia į Evą.

– Pasišnekėk su ja... Gal tavęs paklausys, – Stefanas nervingu judesiu atpalaiduoja kaklaryšį, kedena barzdą. – Į mano žodžius net neatsiliepia.

– Evute, ilgiau negalime laukti. Reikia eiti... – Viktoras bando balsui suteikti ramų, švelnų skambesį.

– Eikite, – jos balsas duslus.

1939-ųjų rugpjūčio 3-ioji

Vaistinė, 20.02 val.

Tik pavakary pasidarė vėsiau. Nors ir toliau, nepaisant pravirų langų, oras tarsi sustingęs. Stefanas sunkiai kvėpuoja. Remiasi į mane įkaitusia kakta. Dirsčioja į laikrodį, gurkšteli vandens ir nusigręžia. Dabar atsargiai uždeda tūzą ant pastatytos kortų piramidės, jau dvi valandas stovinčios ant prekystalio. Atsargiai, kuo atsargiausiai... Prakaito lašai sruvena jam per veidą. Na, pasisekė... Atsikvepiam, į kelnes nusivalome drėgnus delnus. Imame kitą kortą. Atsargiai, kuo atsar... Ir tada suskamba varpelis. Staiga. Nelauktai. Meistriška konstrukcija kaipmat subyra. Tiek darbo veltui, – pamanau, žvelgdamas į čirvų damą, gulinčią arčiausiai.

Tarpdury stovi Viktoras.

Viktoras? Koks netikėtumas! Per pastaruosius du mėnesius buvo užėjęs vos porą kartų. Maža to, beveik nieko nekalbėdavo. Kartą kitą keliais žodžiais pasikeitė su Eva. Apie pašto ženklus ir orą. Kitą sykį apšaukė vyrą, tvirtinantį, kad karo nebus, nes ponas Hitleris nėra beprotis. O kai Stefanas padarė pastabą, kad klientus paliktų ra-

mybėje, įsižeidė ir išėjo. Nuo to karto daugiau nepasirodė. Net ligi dabar.

– Norėjai mane matyti... – stovi ant slenksčio ir dairosi, tarsi čia būtų pirmą kartą gyvenime.

– Įeik... – Stefanas šypso ir vienu judesiu sužeria į stalčių pabirusias kortas. – Higieris pasikvietė mane vakarienės. Pamaniau, kad gal turėtum noro...

Viktoras atsisuka. Žiūri į mane. Dabar atspindžiu jo liūdnas, užgesusias akis. Kaip galima per mėnesį taip susenti?

Laimė, dabar turiu ir kitas akis. Kitoje pusėje. Susikaupusias. Skvarbias. Įsimenančias.

– Atsiprašau tavęs, bet... – Viktoras vos išsteni žodžius. – Nemėgstu ten lankytis.

Stefanas uždeda ranką jam ant peties.

– Tiesą pasakius, ir aš, – jo žvilgsnyje matau ilgesį. Manyje įamžinto laiko. Diskusijų, kurios visada peraugdavo į barnius... Pasianso, kurio Janas taip ir neįstengė išmokti... Fotelio, kuriame mėgo gūžtis...

Visko, kas jau praėjo.

1939-ųjų rugpjūčio 3-ioji

Vaistinė, 23.22 val.

– Žinai, sunkiausia man susitaikyti su absurdu, – Viktoras drebančia ranka stengiasi pripilti taurę. – Tos visos moterys, kuriomis rūpinosi... Senos ir nenaudingos. Jos vis dar gyvena. O jis...

– Neturi teisės taip galvoti, – Stefanas vėdinasi sulankstytu laikraščiu. – Ir pagaliau nustok laistyti ant stalo. Ar turėčiau pažadinti Evą, kad kas nors pagaliau man įpiltų vyno?

– Evą? – pastato į šalį butelį ir išsiima paskutinį papirosą. – O ką ji čia dar veikia? Kodėl neišsiuntei jos atostogų? Po viso to, ką išgyveno...

– Pati nenorėjo.

– Nenorėjo, – gūžteli. – Pažvelk, kas aplinkui dedasi. Apie karą nekalba tik mano lavoninėje, – niekaip negali degtuku pataikyti į dėžutės šoną. – Tai gali būti paskutinės ramios valandėlės, o tu leidi jai dykinėti mieste. Juk turėjo vykti į skautų stovyklą.

– Persigalvojo. Sakosi turinti pareigų.

– Kokios dar pareigos... – Kuo giliau įtraukia dūmą. – Kokia nors Gabrielė arba Irma... Arba dar kita senė...

Kitoje mano pusėje akys apsitraukia migla.

1939-ųjų rugpjūčio 5-oji

Gabrielės namai, 12.30 val.

Jau dvi valandas tarška telefonu. Maža to, vis tą patį. Pakaitom – arba Paryžius ir daktaras Javorskis, arba kažkokie neįmanomi paistalai. Kad pardavėjas skėčių parduotuvėje keistai į ją dirsčiojo... Kad laikė už rankos... Ilgai, ir dar antrą kartą...

Trinkteli durys.

– Atsiprašau, brangioji, turiu baigti, – pagaliau šaukia į ragelį ir atsigręžia į Evą. Įsižiūrime į juodą suknelę, sulysusias rankas, paraudusias akis ir pajuodusius paakius.

– Tiek kartų tave perspėjau, kad neskaitytum naktimis, – smerkiamai žiūri. – Pagaliau reikės tavimi rimčiau užsiimti. Juk atostogos... O jei taip susiruoštume į Stanievskių cirką? Kol ten vis dar pasirodo galiūnas, laužantis pasagas? Breitbartas ar kaip jis ten... Kažkada pergraužė dešimties zlotų monetą, dar dantisto reples, – dirsteli į Evą ir susiduria su liūdnu jos žvilgsniu. Žinau, kad tas liūdesys ją erzina. – Juk negali iki gyvenimo galo dėvėti gedulo drabužių! – sudreba. – Pagaliau, juk jis nebuvo net giminė...

– Bet buvo bičiulis, – Evos balsas skamba dusliai. – Ir man atrodė, kad jums jis irgi buvo svarbus asmuo. Gydė ponią šešerius metus. Globojo jus...

– Nieko sau globa... Galėjau atsidurti aname pasaulyje! – vėl įsismarkauja. Turiu kalbėti drauge su ja. Tapti tuo, kuo nenoriu. Įsikarščiavusiu veidu, klaidžiojančiomis akimis, trūkčiojančia ranka. – Jau aš jį gerai perpratau, atsiprašant, globėją... – pliurpiam. – Kankino mane! Vertė operuotis! – staiga nuščiūva ir užsidengia burną ranka. – Tada nieko tau nesakiau, nes nenorėjau gąsdinti, – ūmai pereina į šnibždesį. – Bet tai jis nužudė Levensteinovą...

– Daktaras Butkevičius? – Eva žiūri į ją pasibjaurėjusi. – Kaip jums, ponia, ne gėda...

– Turiu nepaneigiamų įrodymų, – drebančiu pirštu ore piešia keistas linijas. – Todėl turėjau jį išguiti...

– Nesuprantu... – Eva sustingsta vietoje.

– Na, pareikalavau, kad daugiau nesirodytų akyse.

– Lituoju puodus! Lituoju puodus!.. – į kambarį įsiveržia šūkaliojimas iš kiemo. Eva prišoka prie lango ir užveria jį. – Kada? – beveik girdžiu, kaip nuryja seilę.

– Kada, kada?.. Na, anądien! Niekada nepamiršiu, kaip tada šaukė ant manęs! Kad neatsako už mane! Kad perspėja! Kad mirsiu! Ir kas?.. Po dešimties minučių pats gulėjo po tramvajumi. Pikčiurna kaliausė... – jau tyliau baigia ir ūmai pamato sustingusį Evos veidą. Ir jos ledinį žvilgsnį.

Staiga leidžiasi verkti.

– Bet tai ne mano kaltė, Evute. Aš negalėjau laukti, kad ir mane, kaip tą vargšę kapitonienę... – kūkčioja. Išsitepęs tušas srūva jai skruostais. – Aš dar jauna... Jokių ten kelių mėnesių... Važiuosiu į Paryžių, švirkš man vaistus, ir dar ilgai...

Pro ašaras nė nepastebi, kad Evos nebėra.

1939-ųjų rugpjūčio 5-oji

Laboratorija, 22.17 val.

Pasideda ant stalo melsvą laiškų popierių.

Rašo pamažu, ramiai. Dailina kiekvieną raidę. Kiekvieną brūkšnelį.

Baigia, atsistoja ir eina prie kriauklės. Atsuka čiaupą. Matau, kaip panardina rankas. Trina

delnus, riešus, alkūnes. Šveičia veidą. Prunkščia. Ir neatsimerkdama ima rankšluostį.

Negirdi, kaip sugirgžda grindys. Kad sugrįžo Stefanas.

Pakabina rankšluostį ir vėl prieina prie manęs. Rūpestingai sustato indus tepalo gamybai. Tada ant stalo atsiduria juodi moteriški bateliai.

– Ką čia darai, mieloji?

Staigiai atsisuka į Stefano balsą ir bando savimi pridengti stalą.

– Aš? Nieko... Turiu važiuoti su ponia Irma į Vilanovą... – sumikčioja.

– Į Vilanovą? Vėl? Stefanas apžiūrinėja manyje save. Apsitempia liemenę. – O tai tikrai jos batai? Juk kartą jau juos taisei! – pasilygina peteliškę ir bando susišukuoti jau per ilgą barzdą.

– Tada taisiau kitus... Šitie – vasariniai... Nes turime važiuoti į Vilanovą... – vos išsteni žodžius.

– Dabar – vasarinius, anksčiau – kitus... Kas tu, batsiuvė? – Stefanas su nerimu žiūri į ją. – Kartais man atrodo, kad pernelyg daug dėmesio skiri toms senutėms. Juk dabar atostogos! Gal vis dėlto reikėtų pasinaudoti profesoriaus Higierio sesers kvietimu ir išvažiuoti?

– Negaliu, dėdyte. Pareigos... – pamažu traukiasi į šešėlį. Išnyksta.

– Pareigos... Nuolatinės pareigos... – atkreipia dėmesį į indus tepalui. Uosto reaktyvus. – Keistas būdas taisyti batus, – pagaliau sumurma, o tada išeina ir gesina šviesą.

1939-ųjų rugpjūčio 8-oji

Gabrielės namai, 13.56 val.

Dar iš ryto norėjo važiuoti į Bielianus. Susijaudinusi lakstė po butą. Keitė sukneles, koketavo prieš mane. O po to Marysia atnešė paštą.

Dabar sėdi susigūžusi fotelyje. Nors tvanku, ji įsisiautusi į šalį. Kaulėti pirštai spaudžia telefono ragelį.

– Jūs turite kažką daryti! – šaukia. – Radau anuos laiškus! O dabar atsiųstas ketvirtasis! – nutyla ir valandėlę klauso.

– Taip, žinau! – suirzusi pradeda. – Ninutė, mano pažįstama, vadinas, sakė, kad ponas pašalintas iš pareigų! Bet aš tik jumis pasitikiu. Tas

laiškas... Gal tai naujas pėdsakas?.. Gal Butkevičius gyvas, o tramvajus – viso labo mistifikacija?.. Taip bijau, pone kom... – nutyla, nustebinta telefono signalo. – Pone komisare... Pone komisare... Alio!..

Ragelis išslysta jai iš rankų.

1939-ųjų rugpjūčio 5-oji

Gabrielės namai, 19.43 val.

Gyvenimas parengia mirčiai,
O ilgaamžiškumas – be vertės,
Nes senatvė – nuopuolio metas.

1939-ųjų rugpjūčio 10-oji

Irmos namai, 9.00 val.

Saulė. Nusimato puiki diena. Senoji jau dvi valandas nepaprastai pagyvėjusi bėgioja po kam-

barį. Kraunasi daiktus, šukuojasi, keičia palaidines. Kas valandėlę užsidega papirosą, gesina, o tada nelaukdama vėl ima kitą.

Ir vis tai įjungia, tai išjungia radiją. Trakšt... *Gerkite lenkų ir krikščionių – Šumilino firmos arbatą.* Trakšt... *Originalų reportažą apie Zavišos Čarno ir Jano Aragonskio imtynes ant viršukalnės transliuosime šešioliktą valandą...* Trakšt...

Net nepastebiu, kada Eva atsiranda tarpdury. Padeda senajai apsivilkti apsiaustą. Paduoda kepurę, o pati ima pintinę.

– Fajetonas jau laukia, – sako.

Senoji džiaugsmingai man šypso. Fajetonas iki Vilanovo!.. Fajetonas!.. O jame aš ir mano mylimoji... Mano gražioji... Kaip nuostabiai šiandien atrodo... Kasos... Ir tos duobutės... Dabar dažniau kur nors važiuosime... Turime... Juk atostogos... Ir nuo to laiko, kai nebeliko Butkievičiaus, privalo labiau rūpintis manimi... Tai jos pareiga...

Išeina.

1939-ųjų rugpjūčio 16-oji

Irmos namai, 15.21 val.

Jau kelios dienos senoji beveik nesikelia iš lovos. Blogai jaučiasi. Net nerūko. Neprieina prie lango. Nekeičia naktinių marškinių. Tik guli ir guli. Laukia kiauras valandas.

Bet pagaliau išgirdusi, kaip trakšteli spyna, atkunta. Ištempia kaklą, kad pamatytų, ar ten tikrai ji. Taip. Laiminga šypsosi. Yra... Atėjo... Atnešė vaistų... Mano gražuolė... Mano...

O po to nedelsdama ima guostis:

– Nežinau, kas man pasidarė, mieloji... Viską skauda: sąnarius, raumenis, kepenis... Siaubingiausi – galvos skausmai... Ir pūslė... Kad ir dabar, – parausta. – Atleisk man... – Vos pakyla iš lovos.

Eva palydi ją į tualetą. Greitai grįžta ir šalia naktinės lemputės pastato rudą buteliuką.

– Fenacetinas, – skaitau, kol ji dar nenuplėšė etiketės.

1939-ųjų rugpjūčio 17-oji

Gabrielės namai, 11.14 val.

– Sutiko! Sutiko! – įsiaudrinusi šaukia į ragelį. – Mieliausias daktaras Javorskis! Važiuoju į Paryžių, Evute! Ne, ne iš karto... Iš pradžių – operacija, – nutyla, kad atsigertų kavos, kuri jau seniai atšalo. – Javorskis tvirtina, kad tai būtina... Kad be operacijos injekcijos nedaug ką padės, – valandėlę klauso. – Žinau, prisimenu, ką sakiau! – susierzina. – Bet dabar, kai nebeliko Butkievičiaus, niekas man negresia. Ninutė susitarė su puikiu chirurgu. Jau po dviejų dienų... Bet, Evute, – pastebiu, kaip jos veidas persikreipia, – ligi to laiko man dar būtinas morfijus. Tik kelios ampulės. Paskutinį kartą. Prašau tavęs. Paskutinį kartą...

Pagaliau padeda ragelį. Visa dreba. Susijaudinusi sukiojasi po kambarį. Trumpam prisėda, tada pašoka ir į lagaminus, išdėliotus ant grindų, meta baltinius, batelius, suglamžytas sukneles... Kaip papuola. Tada – nekreipdama dėmesio į pudros debesis ir besiliejančius kvepalus – švysteli dėželę su kosmetikos priemonėmis. O po to – dar vaistus, glėbį palaidinių kartu su pakabomis, ske-

petaites... Viską vos sukemša. Kol pagaliau prisėda ant sofos. Apsidairo. Dirsčioja į mane.

Laukia.

Iš lagaminų kyšo dangčių prispaustos kojinės ir šaliai.

Ir naktinių marškinių rankovė, jei gerai matau.

1939-ųjų rugpjūčio 17-oji

Vaistinė, 11.20 val.

Pamažu padeda ragelį. Prisėda priešais mane. Pakanka akimirkos, ir tampa, esu... Įtemptu veidu, suakmenėjusiu žvilgsniu, tankiu kvėpavimu... Ryžtu...

Atsistojame. Pasitaisome skauto kaklaraištį, apsitempiame uniformą ir ištraukiame apatinį stalčių. Metame į krepšį keletą ampulių morfijaus. Pasilenkiame. Ieškome giliau. Dar giliau. Man jau per gilu. Moku būti tik tuo, ką matau.

Tad akimirką nustoju būti Eva.

Užtat tampu skardiniu buteliuku, kurį kaip tik pastatė ant prekystalio.

Ir Stefanu, kuris netikėtai atsirado kitoje mano pusėje. Prispaudė prie manęs nosį ir stebi Evą. Kaip ji nervingai trina skruostą, kaip dvejoja... O tada meta viską į krepšį ir dingsta.

Liekame. Aš ir Stefano nuostaba.

– Chloroformas? Ką jie ten su juo daro tose sueigose? – paliečia mane jo karštas kuždesys.

1939-ųjų rugpjūčio 17-oji

Gabrielės namai, 13.35 val.

Išgirdusi skambutį puola prie durų.

– O, pagaliau atėjai, – godžiai tiesia ranką į ampules. – Turiu kaip nors ištverti tas dvi dienas... o tada – Paryžius...

Eva dairosi po suverstą kambarį. Žiūri į praviras spintas, į kambario vidurin atitemptus stalčius, išmėtytus drabužius. Abejingai.

– Kaip manai, ar tas languotas kostiumas, kurį nusipirkau Krokuvoje, tiks? Paryžiuje, ko gero, spalio mėnesį dar šilta? – Gabrielė neįstengia suturėti džiaugsmo. Triumfo. – Ar tau sakiau, kad

Ninutė pažįsta tą chirurgą? Tai geriausias jos vyro pusbrolio draugas. Ar sūnėno. Nesvarbu. Sako, nepaprastas. Ninutė vis kartoja, kad su juo nėra ko bijoti, – net tirta iš susijaudinimo. – Brangioji, bet tavo dėdė nežino, kad atnešei man morfijaus, tiesa?.. Tai gerai... Nes kam jam žinoti? Po Paryžiaus ir taip man jo nebereikės...

Eva linkteli galvą. Su pasibjaurėjimu žiūri į Gabrielę. Kaip toji įsismaginusi laksto po kambarį. Kvatoja. Patenkinta. Laiminga.

– Irma Nyzenšal merdėja... Kas žino, gal net šiandien... – pagaliau šaltai prataria.

Gabrielė nuščiūva. Žiūri į mane, o aš jaučiu, kaip joje kyla panika. Akimirksniu susiriečia. Pradeda drebėti. Bet Eva nė nemano jos raminti. Nieko nedaro. Laukia artėjančios atakos. Tik kai skausmo sukrėsta Gabrielė ima gargėti, prieina prie jos. Bet nesiekia dėželės su ampulėmis, nors ji ranka pasiekiama. Neišima ampulės su morfijum.

Jos delne pastebiu sidabrinį buteliuką.

1939-ųjų rugpjūčio 19-oji

Irmos namai, 17.08 val.

Taip geriau.

Be bambėjimo. Papirosų dūmo. Įkyrių prašymų.

Vėjas kilnoja užuolaidą. Pro pravirą balkoną girdžiu vaikų riksmus ir šūkaliojimus.

Dar rytą nesipriešindama senoji leido save apžiūrėti svetimam vyriškiui. Po to, nieko nesuvokdama, klausėsi jo nurodymų. Jo įkalbinėjimų:

– Prašom sutikti gulti į ligoninę...

– Ne, ne... – purtė galvą. – Man čia gerai...

Gerai? Juk jau nepastebėdavo net Evos. Nustojo sekioti ją žvilgsniu. Nustojo svajoti...

Dabar man liko tik Eva. Sėdi prie lovos. Slepia veidą delnuose.

– Žmogus turi taip pat kantriai ištverti išėjimą, kaip ištveria atėjimą, – šnibžda. Žinau tai. Taip visada sakydavo daktaras Butkievičius.

Po valandėlės atsikrato minčių. Susikrauna rudus buteliukus be etikečių ir dėželes su tepalu. Prieina prie spintos ir išsiima dvi poras juodų batelių. Greitai įmeta į krepšį.

Išeina.

1939-ųjų rugpjūčio 21-oji

Gabrielės namai, 15.38 val.

Gabrielės nėra. Užvakar atbėgo Ninutė ir nuvežė ją operuotis. Susinervinusią ir sukrėstą. Per tiek metų pirmą kartą tylinčią.

Iškart po to Malickos nuotrauka išsikreivino. Apskritai viskas atrodo kreivai. Išmėtyti apatiniai sijonai, nuo kėdžių tabaluojančios kojinės, sumaigytas chalatas... Išbarstytos ampulės, atidengta dėželė su švirkštais... Kreiva, purvina, negyva.

Sugirgždėjo užraktas. Grįžo?

Ne. Tai svetimas. Kažkada čia buvęs. Vadinasi Haberda. Ko nori?

Dairosi po kambarį. Rausiasi spintelėse, stalčiuose. Staiga pasilenkia, patraukia ant grindų numestą šalį ir pakelia laiškus. Keturis laiškus melsvuose vokuose. Atidžiai juos apžiūri. Skaito. Ir greitai dedasi kišenėn.

Dabar prieina prie manęs. Nieko neklausia. Jo šaltame, beveik permatomame žvilgsnyje matau...

Gabrielė!..

Tylinti. Nejudanti.

1939-ųjų rugpjūčio 22-oji

Vaistinė, 14.19 val.

Saulė šviečia tiesiai į mane. Akina. Sunkiai įžiūriu prie lango sėdinčius Stefaną ir Viktorą. Tik girdžiu, kaip šnibždasi. Tariasi.

Jau antra diena bando guosti Evą. Veltui.

O ji stovi prie pat manęs. Susikaupusi skaičiuoja tabletes ir beria jas į mažyčius popierinius maišelius. Juda lyg būtų transe. Dabar pasitaiso juodos suknelės apykaklę.

– Eva, vėl skambino profesoriaus Higierio sesuo, – netvirtai prabyla Stefanas. – Kviečia tave į namelį netoli Krokuvos. Iki pamokų liko dar dešimt dienų...

Jokios reakcijos.

– Negali taip kamuotis, – Stefanas dar kartą bando. – Jos pagaliau turėjo išeiti iš šio pasaulio. Buvo senyvos... Ir sunkiai sirgo... Prisimeni, dar Butkievičius tave perspėjo... Aiškino, kad... – automobilio signalas užgožia jo žodžius. Eva atsigręžia į mane ir ima kitą porciją tablečių. Šnara popieriniai maišeliai.

Viktoras neištveria. Pašoka ir ima sukiotis po vaistinę. Išsiima papirosą, bet netrukus jį atideda.

Pagaliau atsigręžia ir jau nori kažką sakyti, bet jį nutraukia diktoriaus balsas. Tai Eva atsuko radiją ir išėjo.

Trakšt... *Prancūzijai ir Anglijai nutraukus derybas su Sovietais, padėtis staigiai pablogėjo...* Trakšt... *Gynybos institutas kviečia į spektaklį „Paspruko man putpelėlė“...* Trakšt... *Kaip sužinojome, komisaras Haberda vėl sugrąžintas į pareigas. Jis tvirtina, kad nauji kapitono žmonos Levensteinovos paslaptingos mirties pėdsakai rasti neseniai mirusios Gabrielės Č. bute...* Trakšt...

Stefanas atsiremia į prekystalį. Nesąmoningai ima Viktoro paliktą papirosą. Užsirūkys? Ne. Tik kramto.

1939-ųjų rugpjūčio 29-oji

Laboratorija, 19.51 val.

Viktoras sudirgęs sukiojasi po laboratoriją. Pirmyn atgal. Pirmyn atgal. Nesąmoningai stveria reaktyvus ir menzūrėles. Žaidžia jomis ir perstato į kitas vietas. Todėl Stefanas visą laiką turi nu-

traukti darbą ir ieškoti tai indelio, tai skiediklio. Pagaliau, praradęs viltį, savimi užstoja stalą. Uždega spiritinį kaitintuvą.

– Iš pradžių maniau, kad Haberda išprotėjo... Daryti Gabrielei skrodimą? Kurių galų? – Viktoro balsas net dunda. – Bet, žinai, kas paaiškėjo? – Švarko skvernu vos nenumeta kaitintuvo. Stefanas atstumia jį paskutinę akimirką. – Kad mirė dėl aštraus kepenų nepakankamumo nuo geltos. Bet chloroformo dozė, kurią gavo ligoninėje, juk negalėjo šitaip paveikti! Žinai, ką manau?.. – pritildo balsą ir laukia, ką atsakys Stefanas. Bet Stefanas tyli.

– Kad jau anksčiau jos organizme būta chloroformo, – prabyla, nepaveiktas susidomėjimo stokos. – Operacijos metu viskas susijungė ir... Pats žinai... Tik visiškai nesuprantu, kaip tai galėjo nutikti? – užsidega papirosą. – Ne, tai kvaila... Visiškai neįmanoma... – pagaliau nurimsta ir palengva išpučia dūmą. – O kur Eva? – tik dabar atidžiau apsidairo laboratorijoje.

– Išvažiavo.

– Pagaliau... – matau, kaip išpučia dūmų ratuką. – Kaip ją įkalbėjai?

Stefanas neatsako. Pasilenkia ir padidina liepsnelę.

1939-ųjų rugpjūčio 30-oji

Laboratorija, 16.20 val.

Visur pakeliai ir buteliukai. Kartoninės dėžės ir pintinės su stiklo indais. Nuo pat ryto Stefanas bando sudoroti šitą balaganą. Tikrina užsakymus, faktūras. Stato vaistus į spinteles. Vis prieina prie kriauklės ir kiša galvą po čiaupu. Plaukai bemat išdžiūsta. Tvankus oras nė nevirpteli.

Išgirdęs varpelį nustebęs žiūri į mane. Kitoje pusėje, vaistinėje, stovi komisaras Haberda. Šviesia drobine eilute. Su skrybėle rankoje. Gėrisi lygiu savo veidu. Puikiai nukirptais plaukais. Lenkiasi. Gal Stefanui?

Stefanas nervingu judesiu ima rankšluostį. Atideda į šalį. Nesąmoningai žaidžia prie pat jo stovinčiu stiklainiu su mėtinėmis pastilėmis.

– Pone Stefanai! – tuo metu iš vaistinės šūkteli komisaras. – Žinau, kad žiūrite į mane!

Stefanas garsiai nuryja seilę. Aptempia liemenę. Nejuda. Tyli.

Komisaras dingsta. Netrukus atsiranda čia, kitoje mano pusėje. Stefanas nepatenkintas žvelgia į jį.

– Daktaras Levitas sakė man, kad jūsų dukterėčia išvažiavusi. Norėčiau žinoti, kada grįš, – žai-

džia skrybėlės bryliais. – Nes, matote, ji galėtų mums padėti. Rūpinosi ponia Čerkavska. Gal ką įtaria?

– Nemanau. Ji netoli Krokuvos... – Stefanas išpyškina ir bemat grįžta dėlioti vaistų.

– Tai žinau. Bet kada grįš? – Haberdos nė kiek nesutrikdo sausas atsakymas. Dirsteli Stefanui per petį. Įsimeta į burną mėtinę pastilę ir beveik permatomomis akimis įsisiurbia į mane. Ir į vaistinę.

Staiga atsisuka, lyg būtų prisiminęs kažką, ką pastebėjo įeidamas ir ką tik dabar suvokė. Sėlina prie stalo. Stefanas, nugrimzdęs į apskaitą, kaukši skaičiukais. Nemato, kad komisaras įsistebeilijo į laišką, kuris atėjo šį rytą.

Brangusis dėdyte!

Namas nuostabus. Netoliese miškas ir upė. Ir dar čia yra du šunys. Vienas – Nagas, kitas – Meškis...

Haberda vedžioja pirštu per raides. Per melsvą voką. Per užklijuotą ant jo ženkliuką su žalia Moscickio galvute. Pagaliau išsitraukia nosinę, nusišluosto prakaituotas rankas ir tyliai išeina.

– Nežinau kada... Gal ryt, gal po savaitės, – Stefanas pakelia galvą. Nustebęs pamato, kad klausausi jo tik aš. Atsistoja. Prieina prie stalo. Ir tada jo žvilgsnis užkliūna už voko.

1939-ųjų rugsėjo 2-oji

Vaistinė, 18.20 val.

Visas pasaulis piktinasi ir niekina vokiečius... Trakšt... *Anglai sulaikė pirmą vokiečių laivą...* Trakšt... *Namo gyventojų saugumą užtikrins slėptuvė rūsyje...*

Susispietę žmonės tylomis klausosi žinių. Klientai jau iš labo ryto šurmuliuoja. Perka. Perka ir perka. Stefanas išpardavė beveik visas aspirino, tvarsčių, vatos ir spirito atsargas. Žmonės sukrėsti. Diktoriui nutilus bemat ima tarpusavyje kalbėtis. Kad anglai tikrai pakils... Kad, rodos, jau nukovėme šimtą vokiečių tankų ir trisdešimt keturis lėktuvus... Kad Prahoje pritrūko miltų... Kad tai truks daugių daugiausia keletą dienų...

Stefanas nesiklauso karštligiškų tauškalų. Neatrodo išsigandęs. Visiškai priešingai. Jis – vienintelis žmogus, kuris nuo karo pradžios dažniau šypsosi.

1939-ųjų rugsėjo 5-oji

Vaistinė, 8.32 val.

... *Berlynas subombarduotas!* – skaitau per Stefano petį. Gal valandą jau sėdime su *Rytiniu kurjeriu*. Vis iš naujo skaitome tuos pačius du puslapius... *Vakar per bombardavimą nukentėjo nemažai šeimų, daug namų sugriauta*... Ir toliau: ... *Artimiausią ketvirtadienį bus traukiami penktosios loterijos ketvirtos klasės bilietai*... O tada vėl: ... *Vakar*...

Man gana. Pagaliau tegul pajuda iš vietos. Atidaro vaistinę, pradeda tvarkytis. Ką nors veikia. Tegul nors radiją įjungia.

Bet jis nė krust. Dabar įsiklauso į dunksėjimą, sklindantį pro langą. Dreba langai, apklijuoti popieriaus juostelėmis. Girdžiu švilpimą. Po jo – siaubingą trenksmą. Visai netoli, gal už kelių gatvių. Stefanas gūžiasi fotelyje. Vėl sklaido *Kurjerio* puslapius.

Staiga kažkas brazdina duris. Ilgai šiurena ant demblio. Tai Viktoras. Nors su uniforma atrodo kaip kažkas visiškai kitas. Siauros kelnės, blizgantys auliniai batai, kepurė su ereliu.

Stovi priešais mane. Pasitaiso diržą. Pasitikrina, ar visos sagos užsegtos. Timpteli rankoves.

Per trumpos. Vienintelis dalykas, kuris niekada nesikeis.

– Išprotėjai! Bombarduoja, o tu lakstai po miestą lyg koks šunytis! – bemat pratrūksta Stefanas.

– Tai – prie Trečiojo tilto, – Viktoras nerūpestingai ant suolo nusviedžia kepurę ir nusišluosto plikę. Išsitraukia portsigarą. – Gal iki čia neprieis. Bet ir jovalas... Gerai, kad uždraudei Evai grįžti. Ten gal dar ramu, ką? Atrodo, mokslo pradžią nukėlė į rugsėjo 11-ąją?

Stefanas neatsako. Paniuręs nenuleidžia akių nuo Viktoro. Gėrisi jo uniforma? Pasitikėjimu savimi? Drąsa?

– Na, nėra ko jaudintis, – bando jį nuraminti Viktoras. – Juk nieko man neatsitiko... Pažiūrėk, esu sveikas, – juokdamasis apsisuka ant kulnies ir kaukšteli batais į grindis.

– Sveikas, sveikas... Ką čia veiki? Juk šiandien turėjai prisistatyti į Borislavą...

– Teisingai, jau net sėdėjau automobilyje, bet tas beprotis Haberda mane ištraukė, – Viktoras įmeta nuorūką į puodelį su kavos likučiais.

– Tai mašina, o ne žmogus...

– Kad būtum matęs... Borislavas palauks, rėkė, dabar čia turime svarbią užduotį! Na, o

kai išlipau, paaiškėjo, kad jam rūpi skrodimas. O prieš tai – ekshumacija. Gali įsivaizduoti? Dabar, kai tenka žmones laidoti, jis nori juos iškasinėti!

Stefanas sėdasi. Nesąmoningai ima laikraštį. *Kraujo sužeistiems kariams! Kreipimasis į sveikas moteris iki keturiasdešimties metų amžiaus.* Sustingęs stebeilija į Viktorą.

– Turi galvoje Irmą Nysenšal, taip?

– Irmą... O tu iš kur apie tai žinai? Atrodo, tai paslaptis...

Stefanas smulkiais žingsneliais matuoja vaistinę. Įsmeigęs akis į juodas ir baltas plyteles. Pirmyn ir atgal. Pirmyn ir atgal... Stojasi. Nebekreipia dėmesio nei į dundesį už durų, nei į drebančius langų stiklus.

– Niekas nesusiorientuos tame balagane... – pagaliau prabyla. – Jei išvyksi...

Atspindžiu nustebusį Viktoro žvilgsnį.

– Visi išsikraustėte iš proto. O tu kur dar mane siunti? Aš... – nutyla, matydamas ryžtą Stefano akyse.

Ir melsvą laišką, ištiestą į jį.

– Ten viskas paaiškinta. Atplėšk jį tik Boryslave. O dabar jau eik, prašom...

Viktoras valandėlę žiūri į Stefaną, o tada be žodžių perlenkia melsvą voką ir įsikiša į kišenę ant krūtinės. Užsega sagą. Timpteli per trumpas rankoves. Išeina, kaukštelėjęs kulnimis.

– Ir saugokis... – murma Stefanas. Atsisuka į mane. Tik dabar pamatau, koks jis senas.

1939-ųjų rugsėjo 8-oji

Vaistinė, 10.50 val.

Iš tolo vėl ataidi dundesys. Griausmas stiprėja, po to aptyla. Galiausiai visai nuščiūva. Kažkas bėga gatve. Girdžiu riksmus. Šūkaliojimus. – Stok! Stok... – kažkieno balsas vejasi tolstantį kanopų kaukšėjimą.

Stefanas bando pagelbėti drebančiam langui. Pataiso vis atsiklijuojančią popieriaus juostelę. O tada nusisuka ir markstosi. Prieblandoje įžiūri Haberdą, jis sėdi fotelyje. Ir tyli. Jau gerą ketvirtį valandos.

Stefanas įjungia radiją. Trakšt... *Kalba Varšuvos radijas Du... Toliau bombarduojamas miesto*

centras. Dega Stašico rūmai, ligoninė Karovos gatvėje ir pastatai Naujamiestyje... Trakšt... *Kviečiame visus padėti kasti apkasus...* Trakšt... *Ligoninės, elektrinės, dujų saugykla, filtrai vis dar veikia...*

– Netikiu jumis... – pagaliau prabyla Haberda.

Stefanas ramiai šluosto stalą. Pastumia į vidurį apdulkėjusį grafiną.

– Neturite pasirinkimo... Be to, aš...

Netikėtas triukšmas nutraukia jo žodžius. Kažkas sprogsta visai šalia manęs... Kartą! Antrą! Trečią!.. Viską padengia dulkės ... Nieko nebematau... Nei Stefano, nei Haberdos... Drebu... Dar vienas trenksmas!.. Pasaulis siūbuoja...

Griūna...

Sprogsta...

TREČIAS VEIKSMAS

1998-ųjų gruodžio 5-oji

Komisariatas, 19.00 val.

– Atsikniskit! Nieko nesakysiu! – cypiantis balselis perskrodžia mane kiaurai. – Neturite teisės manęs čia laikyti! Esu, kurva, vaikas! – storulis snarglys pašoka nuo kėdės, bet Zdorto pastumtas vėl pliumpteli ant jos. Įsisiautėjęs, pasipūtęs. – Užkrušti šunys! – švokščia pro sukastus dantis.

Daugių daugiausia keturiolikos metų. Nors su plačiomis lyg maišas kelnėmis ir per didele palaidine atrodo vyresnis. Kas minutę iš burnos traukia murziną kramtomąją gumą. Volioja ją po stalą. Maigo tarp pirštų. Tada vėl kramto.

Antrasis – smulkesnis, panašiai apsirengęs ir lygiai taip apkirptas. Sėdi nejudėdamas, akis įbedęs į grindis. Matau, kaip traukia galvą į pečius ir gūžiasi nuo storulio kiekvieno keiksmo.

Zdortas trumpam nustoja klausinėti. Suprakaitavęs ir piktas. Trina skruostus ir spaudžia prie manęs įkaitusią kaktą. Sunkiai nuryja seilę. Nei iš šio, nei iš to atsisuka, iškiša liežuvį iki pat smakro ir ranka braukia sau per kaklą.

Elgiasi taip, tarsi manytų, kad niekas jo nemato. Naivuolis.

Juk aš tai matau.

Idiotiškas minas, nenuskustą veidą ir šviesius, surištus į plonytę uodegėlę plaukus. Ir mėlyną švarką, ant kurio nėra nė vienos sagos.

Be to, jį mato dar ir Tomčykas. Stovi kitoje pusėje ir per mano permatomą paviršių stebi apklausos kambarį. Lyg negalėtų atplėšti žvilgsnio nuo suglamžytų Zdorto marškinių ir tų dviejų mažamečių nusikaltėlių bukų snukelių. Žiūri į mane nejudėdamas. Jei ne atmerktos akys, galima būtų prisiekti, kad miega. Jau visą valandą.

O juk gali rinktis. Gali nusigręžti. Išeiti. Jam nereikia čia stypsoti kaip man iki begalybės. Ir versti mane imti popierinę stiklinę su kava. Siurbti ir šluostyti kavoje sušlapusius ūsus. Trinti paraudusius vokus.

Bet daro tai. Žinau kodėl. Dievina slapta žiūrėti. Sekti žmones. Demaskuoti jų baimę, sielvartą, žiaurumą, gėdą...

– Mažų mažiausiai – šimtinė... – Zdorto balsas netikėtai trenkia per mane iš anos pusės. Iš kitos – Tomčykas atšoka. Nieko negalėjo gir-

dėti – patalpos begarsės – bet tiek metų stebėdamas išmoko skaityti iš lūpų.

Tačiau Zdortas, nebūdamas tikras, kad Tomčykas suprato, rašo per mane pirštu. Vienetą ir du nulius.

– Šimtą... – kartoja pašnibždomis.

Tomčykas linkteli galvą ir pasilenkia prie mikrofono.

– Gerai. Tik dar juos spustelėk. Turiu sužinoti, ką tas sakė, kol jo dar nepasmaugė... – šaukia.

Kaip visada, nė kiek nesijaudina, kad tardomieji jį girdi. Ir net – kad jį girdi Černas, kuris kaip tik atsistojo ant slenksčio. Atspindžiu jo pyktį. Nesitikėjo čia rasti Tomčyko. Jo išpurtusio arogantiško snukio. Įžūlumo. Landumo.

Černas čia dirba jau metus. Tad vis dar stebisi. Manęs jau niekas nestulbina. Galima priprasti prie nuolatinio tardymo ir terliojimo manęs storomis letenomis. Prie nuolatinio banknotų skaičiavimo, kuriuos Tomčykas kiša Zdortui. Prie reikaliukų, kuriuos reikėtų spustelėti...

– Ką ten įdomaus turi? – Tomčykas pražvokščia per petį, kai Černas pagaliau ryžtasi užverti duris.

– Nieko spaudai... senutę... – Černas bando su popieriais įsisprausti į kampą. Nespėja. Tomčykas užstoja jam kelią ir išplėšia iš rankų kartoninį aplanką. Seilina pirštus. Palengva verčia lapus, palikdamas ant jų purvinus pėdsakus. Ištraukia nuotraukas ir prisišlieja prie manęs.

Matau jaunos moters lavoną. Trumpi rudi plaukai. Tvirtas kūnas.

Nepanaši į senutę.

1998-ųjų gruodžio 6-oji

Komisariatas, 12.29 val.

– Taksisto bylą tegul paima kas nors kitas! – jau penkias minutes rėkia į telefoną, nenuleisdamas akių nuo mano pusėje sėdinčios moteriškės. – Turiu kai ką kietesnio! Absoliutus šokas! Tyli, rami pensininkė. Visą gyvenimą dirbo draudimo bendrovėje. Švelnumo įsikūnijimas. Ir staiga... – pritildo balsą, – nužudo savo nuomininkę. Jaunutę psichologijos studentę. O po to ramiausiai prisipažįsta policijai! To dar nebuvo!

Įsikerti?.. Mezgasi hitas savaitgalio numeriui! Skambink į reklamos biurą, tegul renka skelbimus! – išpyškina vienu atsikvėpimu ir pasipučia patenkintas savimi.

Atrodo kaip balionas. Dar blogiau. Balionai neturi ūsų.

– Iš kur man žinoti? – rėkia į telefoną. – Tam čia ir riogsau, kad sužinočiau! Tai velniškai keista byla! Visi, net tos studentės tėvai liudija, kad jos puikiai sugyveno... – nesąmoningai per mane teplioja ištiškusius seilių purslus.

Staiga iš šešėlio išnyra Černas. Išgąsdina mane. Geba taip tobulai įsilieti į pilkumą, kad pamirštu, jog jis egzistuoja.

– Primena mano senelę, – šnibžda ir atsargiai paliečia mane. – Visai taip pasitaiso ant nosies akinius. Ir tie plaukai...

– Nenorėčiau turėti tokios senelės, – Tomčykas slepia telefoną ir be ceremonijų stveria Černo sumuštinį. Geria jo kavą, įmerkdamas į ją ūsus. Černas atsitraukia pasišlykštėjęs. Dingsta šešėlyje.

1998-ųjų gruodžio 6-oji

Komisariatas, 12.34 val.

Kitoje mano pusėje moteris atsargiai prisėda ant kėdės kraštelio. Drebančia ranka pasitaiso akinius. Paslepia iš kuodo išlendančias žilų plaukų sruogas. Nedrąsiai dairosi. Tačiau nė karto nepažvelgia į mano pusę. Man atrodo, kad daro tai sąmoningai. Lyg norėtų apsaugoti, kad man netektų virsti oranžine jos oda... Išblukusiomis lūpomis...

Apsaugoti? Dar niekas manęs nevertino būtent taip. Niekas apie mane niekada nemąstė.

Kitiems aš esu tik veidrodis.

Niekas.

Vėl pasitaiso ant nosies galiuko slenkančius, lipnia juostele suklijuotus akinius. Sunkiai alsuoja. Spaudžia pirštus į stalo kraštą ir bando kažkaip suturėti rankų trūkčiojimą.

– Gruodžio ketvirtą jūs paskambinot į policiją ir pranešėt, kad nunuodijot Joaną Malešynską. Ar patvirtinate prisipažinimą?

Tyli.

– Budintis aspirantas tvirtina, kad ištarėte tokius žodžius: „Neturėjau kitos išeities.“ Ką, taip sakydama, turėjote omenyje?

Tyla.

1998-ųjų gruodžio 6-oji

Evos namai, 12.34 val.

Tamsa.

Niekas nekaičia vandens, netrepsi ant kilimėlio, neįjungia televizoriaus... Į nieką neturiu žiūrėti... Nieko įsiminti...

Pagaliau.

1998-ųjų gruodžio 11-oji

Komisariatas, 10.12 val.

– Rupūže, juk pati pranešė policijai! Kodėl dabar nepraveria burnos? – susinervinęs

Tomčykas sukaliojasi aplink stalą. Pasišoka. Ištempia kaklą ir bando pažvelgti į kartoninę dėžę, kurioje iš jos namų atnešti daiktai. Bet Zdortas užstoja jam kelią.

– Nesikuisk čia... Nenoriu, kad kas nors dingtų...

Tomčykas raukosi.

– Na, bet ką dabar man rašyti?

– Kad vyksta operatyviniai veiksmai, – Zdortas gūžteli pečiais ir pasitaiso nuo uodegėlės slenkančią gumelę.

– Tau epochos susimaišė? Šiandien tokių dalykų niekas neskaito, – Tomčyko diskantas perveria mane kiaurai.

– Na, tai, kad ją siutino standūs papai, – Zdortas pakelia į mane akis. Valandėlę spokso į erdvę kitoje mano pusėje. Į tuščią kėdę.

– Išprotėjai, – Tomčykas prunkščia ir ima nervingai trinti sau skruostus. Visada taip daro įsiutęs. Tikriausiai tuojau pratrūks. Apšauks Zdortą kretinu, primins, kad redakcija nemažai jam moka... Ne, vis dėlto ne. Pasinaudoja jo neatidumu ir prasibrauna iki stalo. Puola prie dėžės ir iš jos ištraukia stiklainį, prikimštą banknotų ritinėlių.

– O čia kas?! – sušunka, žvangindamas monetomis. – Prisišlavė babkių, ką?! Gal net laidotuvėms! – Zdortas su panieka žiūri, kaip Tomčykas įsiaudrina nuo šito atradimo ir jau traukia bloknotą. – Ir staiga susigaudo, kad merga iš jos šlemščia. Na, tai ir nunuodijo ją. Kiekvienas taip pasielgtų, ar ne?.. – burbuliuoja.

– Palik, – Zdortas atima iš jo stiklainį ir meta atgal į dėžę. – Jis – tos merginos...

– O ta sena knyga? – Tomčykas toliau rausiasi dėžėje. *Mokslas apie vaistų gamybą bei jų savybes.* – Gal čia pėdsakas?

– Sakiau, kad neliestum... Tai irgi priklausė velionei. O tiksliau – jos studijų draugei, – Zdortas pamažu praranda kantrybę. – Čia tikrai nieko nėra...

Bet Tomčykas nesileidžia nustumiamas nuo stalo. Traukia kitus daiktus. Vaistų pakuotes, albumą tamsiai raudonais viršeliais, pageltusius laikraščius, nuotraukas...

– Nėra, nėra, – gūžiasi. – O gal tu tingi paieškoti? Mačiau, kad Černas su tuo reikalu prakaituoja jau antra diena.

– Tegul prakaituoja. Dar jaunas... – Zdortas aiškiausiai ketina išeiti. – Mano galva, reikalas paprastas. Bobulė pateks į durnyną.

1998-ųjų gruodžio 17-oji

Komisariatas, 14.57 val.

Sėdi nejudėdama ir apsnūdusi. Galvą pasirėmusi ranka. Plaukai slysta jai iš kuodo ir lengvai krenta ant stalo paviršiaus. Užsimerkia. Aplink ją sukinėjasi Zdortas ir monotoniškai laikrodžio tikslumu beria klausimus.

Kitoje savo pusėje girdžiu žingsnius. Kažkas švilpauja. Artėja. Girgžda durys. Černas.

Atrodo taip, tarsi apskritai nebūtų valgęs ir miegojęs. Tamsūs marškiniai dar labiau pabrėžia jo blyškumą. Priartina nuovargio sumaigytą veidą. Visai arti. Įsižiūri į erdvę anapus manęs. Į kiekvieną jos judesį. Kiekvieną galvos nusvirimą. Pečių gūžtelėjimą. Drebulį.

Paliečia mane drėgnu delnu. Kas ten buvo? – svarstome. Baimė?.. Ko?.. Juk turėjai žinoti, kad

gyvenimo likutį praleisi kalėjime?.. Ir vis dėlto padarei tai...

1998-ųjų gruodžio 19-oji

Komisariatas, 17.57 val.

Užėjo čia tik valandėlei.

– Sakai, kad ją apėmė pamišimas? Tai kam dar anksčiau sutepė alyva duris į merginos kambarį? O be to, iš kur žinojo, kaip pagaminti tą prakeiktą strofantiną? Reikia manyti, draudime to nemoko...

Dingo.

1998-ųjų gruodžio 20-oji

Komisariatas, 14.57 val.

Tuščia ir tylu. Maža, kad sekmadienis, tai dar visi laksto dovanų. Tik Černas geria jau trečią

kavos puodelį ir žingsniuoja nuo sienos iki sienos. Atsisega marškinius. Bando masažuoti sprandą. Liaunasi ir pasilenkia ties išdėliotomis ant stalo nuotraukomis.

Jas jau daug kartų apžiūrinėjo. Bet visada iš tolo. Dabar priartėjo. Tad drauge su juo susikaupęs sustingstu.

Tik kas įdomaus gali būti mažo vienišos pensininkės butelio nuotraukose? Rietuvės laikraščių, išskleista tachta, stalas kambario vidury, komoda... Černas gal jau šimtąjį kartą meta nuotraukas ant stalo. Bet ir vėl jas kelia. Beveik girdžiu, kaip daužosi jam širdis.

Žinau, kas jį priblokė. Sienoje aiškiai atsispaudęs pėdsakas kažko, kas turėjo kabėti ilgus metus.

Paveikslas! Černas pakelia į mane nustebusį žvilgsnį.

– Veidrodis! – pasufleruoju.

Man atrodo – išgirdo.

1998-ųjų gruodžio 23-ioji

Komisariatas, 10.46 val.

Nervinga diena. Rytoj Kūčios, o čia dar tiek reikia apklausti. Girdžiu, kaip kažką tempia koridoriumi. Sunkių batų kaukšėjimas. Riksmai. Durų trenksmas.

Černas gūžiasi. Stovi netoli, tad aiškiai matau, ką daro. Rūpestingai susideda šiai dienai parengtą medžiagą. Dirsteli į laikrodį.

– Man atrodo...

– Ne dabar, jaunuoli. Vėliau. – Gali manyti, Tomčykui triukšmas apskritai netrukdo. Kemša mėsainį ir tarp kąsnių koneveikia Zdortą. – Tau parankiau pusmečiui pasiųst ją stebėti psichiatrams, nei pajudinti savo kietą kaktą? O juk pakanka pataikyti į reikiamą tašką, kad senė pagaliau imtų kalbėti. Jaučiu tai... – nusišnypščia nosį. Trina akis. – Man kelia šleikštulį ta neoninė lempa. Taip mirksi... Ar negalite jos pakeisti?

– Tai tu man keli šleikštulį, – matau, kad Zdortas iš tiesų įšėlo. Bet dar valdosi. Nusivelka švarką ir tvarkingai pasikabina ant kėdės atkaltės. Suveržia plaukus.

– O ką? Esu neteisus? – Tomčykas nusišluosto lūpas ir sumaigytą servetėlę sviedžia į šiukšliadėžę. Nepataiko. – Kuo mažiau pastangų. Kuo mažiau darbo. Visa policija tokia! Jei ne žiniasklaida, nieko taip ir nenustvertumėt. Judinat subines tik todėl, kad apie tai rašome. O dabar tau net to nesinori...

Zdortas šaltu žvilgsniu persmelkia Tomčyką. Tačiau tas visai nekreipia dėmesio. Prieina prie Černo. – Na, kas ten, jaunuoli? Ko norėjai?

– Nesu tikras, ar tai ką nors reiškia... – Černas timpteli sau ausį, kaip visada, kada nesijaučia tikras. – Bet pastebėjau, kad kažkas nukabinta nuo sienos. Atrodo, veidrodis. Nuotraukoje to aiškiai neįžiūrėsi, bet, atrodo, jis nugręžtas...

Tomčykas sustingsta.

– Veidrodis? Sakai, nugręžtas veidrodis? Įdomu... – stveria bloknotą. Ir staiga atsitiesia patenkintas. – Paklausykit, o jei taip: juodųjų mišių metu pensininkės namuose nužudyta nekalta mergelė! Tai „veža“, ką?..

Černas žiūri į Tomčyką sutrikęs. Gailisi apskritai prabilęs. Nulenkia galvą. Vėl šiurena popieriais. Dirsčioja į laikrodį.

– Taip, taip... – murma Tomčykas. – Tai gali būti metų hitas! – kažką peizoja bloknote. – Zdortai, turi patikrinti, ar ji nepriklausė kokiai nors sektai! – sviedžia rašydamas.

Pernelyg stipriai pastumta kėdė su trenksmu virsta ant grindų.

– Pats pasitikrink!

Matau, kaip prieš Tomčyko nosį ant stalo skrenda šimto zlotų banknotas.

1998-ųjų gruodžio 23-ioji

Komisariatas, 10.02 val.

Šitiek laiko sėdėjo nejudėdama. Dabar stojasi. Žengia atatupsta keletą žingsnių. Atsiremia į stalą ir nusiima akinius. Markstosi. Ir pirmą kartą pažiūri į mane.

Šypsosi. Permeta per petį rudą kasą. Sukioja radijo ratukus.

Trakšt... *Užuot bare gėręs vyną, valgyk Bliklio spurgą gryną...*

1998-ųjų gruodžio 23-ioji

Evos namai, 19.17 val.

Mirus Zofijai pasiėmė mane su savimi. Parodė kambarį virš vaistinės, o tada suvyniojo į popierių ir paslėpė spintos apačioje. Tamsoje mane apėmė baimė. Ir ilgesys to, kas buvo. Zofijos. Jos spinduliuojančios šypsenos. Pilkų kasų. Ties ja pasilenkiančio Juliano. Jų šnibždesių, pašnekesių. Net tylos.

Laikas išnyko. Ligi tos dienos, kai Eva įsidėjo mane į lagaminą ir pasiėmė kelionėn. Išsitraukė tik kartą. Trumpam. Dideliuose namuose, prigužėjusiuose liūdnų vaikų ir nusilaksčiusių vienuolių. Ligi šiol nežinau, kodėl taip padarė. Gal norėjo parodyti, kad pasaulis vis dar yra? Vis dar egzistuoja? Be manęs.

Parodė. Po to tamsą užpildė svajonės. Geismas to, kas dar neatspindėta. Kas įamžinta manyje. Atgiję.

Ištraukė mane tik po karo. Pasakė, kad nebėra Zofijos namo. Nebėra vaistinės. Atsistojo priešais mane. Jos dažytos lūpos, trumpai apkirpti rudi plaukai, akiniai bemat atsispindėjo manyje. Po tiek metų išsitrynė riba tarp mūsų. Pagaliau...

Bet manyje tai nepažadino jokių nuojautų. Jokio baiminimosi. Man vis maža buvo vien žiūrėti. Atspindėti ant stalo numestą laikraštį, lempą ant trijų metalinių kojyčių, jos šypsančias akis... Ir vis ateinančius naujus žmones. Linksmus, šokančius ir tauškiančius.

Būti neregiu? Išsitrynė manyje net prisiminimai.

O juk jau tada reikėjo pasirinkti. Atsisakyti.

Bėgant metams jos vis labiau matinės akys manyje guldavo ant kito matinio žvilgsnio. Ant to, kas buvo. Ant to, kas jau kažkada kėlė skausmą. Tai buvo spąstai. Regėjimo spąstai.

Dabar jau žinau. Ir daugiau nepadarysiu tokios klaidos. Neatsisakysiu tamsos.

Nebuvimo.

1998-ųjų gruodžio 29-oji

Komisariatas, 10.46 val.

– Ar nugręžtas veidrodis jūsų bute – tai kokio nors ritualo elementas? – Zdortas iš lapelio skaito klausimą.

Tyla.

– Ar tai religinė priesaika įpareigoja jus tylėti? Jei taip, prašom linktelėti galvą.

Jokio judesio.

1999-ųjų sausio 2-oji

Komisariatas, 10.30 val.

Jau visą ketvirtį valandos sėdi nejudėdamas ir laiko jį ištiestomis rankomis. Todėl dvejinu ne tik jo nugarą, bet ir veidą. Raukšleles, kiek pakumpusią nosį, sučiauptas lūpas.

– Kas tu, pedikas? – išgirdęs Tomčyko balsą kilsteli galvą. Nesąmoningu žvilgsniu stebeilija į šypsenos perkreiptą veidą. Lygiai apkirptus ūsus. – O Zdortas sakė, kad dirbi...

– Dirbu, – pagaliau atsako ir pamažu deda ant stalo mažą apskritą veidrodėlį.

– Ir tikriausiai laikai, kad tau per mažai už tai moka, – Tomčykas prunkščia. Pakelia veidrodėlį ir priartina prie akių. – Velniai rautų! Reikia tik

kiek palaukti, ir jau išmelžia iš manęs mikroelementus. Žiūrėk, koks baltas... – iškiša liežuvį.

– Tikrai. Per mažai... – nusigręžia į mane.

– Na, tai pametėk man ką nors, – Tomčykas padeda veidrodėlį ir lenkiasi prie kartoninės dėžės, kurią Černas vėl čia atvilko. Be tikslo rausiasi joje. – Redakcija užmokės.

– Jau tau sakiau, – šaltai atrėžia. – Nenoriu tavo pinigų.

– Na, tai tiesiog draugiškai... Pats matai, kad riogsau čia visą mėnesį ir neturiu nė pastraipos. O juk privalau pagaliau sulipdyti tą prakeiktą tekstą! – Tomčykas familiariai pliaukšteli jam per pečius.

– Pats ieškokis, – gūžteli pečiais Černas. – Juk tu – žurnalistikos žvaigždė... – Ima kavą. Paskutinę akimirką. Tomčykas jau tiesė į ją ranką.

Tad dabar susimovęs išsitraukia iš kišenės prakąstą batonėlį. Spokso į dėžę. Ritmingai siūbuoja. Pirmyn. Atgal. Staiga nustoja. Nusišluosto rankas į kelnes, pasilenkia ir kelia į viršų nuotrauką. Sepijos spalvos. Įsižiūri. Aš irgi. Matau tris jaunus vyrus. Pirmasis – solidus, su barzdele. Antrasis – neišvaizdus, akiniuotas. Tre-

čiasis – plikas, striuku švarkeliu. Atviru žvilgsniu žvelgia priešais save.

– O tai patikrinai? – pakiša Černui nuotrauką. Apsuka. – Antroje pusėje yra užrašas... – pasilenkia. – Butkievičius, tramvajus... Dėdytė Stefanas, bombardavimas... Viktoras, Katynė... – pamažu skaito. – Kažkoks dėdė ir jo draugai? Butkievičius, Viktoras... – murma. – Viktoras? Dėdės draugą vadino vardu? Na, na... – atsitiesia. – Galiu ją pasiskolinti?..

Černas linkteli galvą. Tomčykas kišasi ją į kišenę.

– Ačiū, – burbteli ir išeina.

Černas lengviau atsikvepia.

Ima veidrodėlį.

1999-ųjų sausio 5-oji

Komisariatas, 10.30 val.

– O ką pasakysite į tai... – iš krepšio išsitraukia sepijos spalvos nuotrauką ir sviedžia ant stalo.

Kad galėtų su ja pasikalbėti, Zdortui sumokėjo dvigubą kainą.

Ji net nežvilgteli į nuotrauką. Tarsi jos nė nebūtų.

– Tas plikis gal ir nėra pernelyg gražus, bet kažką turi savyje, tiesa?.. – tiria ją žvilgsniu. – Viktoras... Viktoras Levitas, tiesa?

Tyli.

– Stebitės, iš kur žinau? – plepa toliau, nenuginkluotas visiško abejingumo. – Lengva nebuvo. Na, bet už kažką ir gauni apdovanojimus... – nutraukia, lyg būtų laukęs pagyrimo.

Moteris nusuka žvilgsnį. Susikaupusi apžiūrinėja savo nagus. Nustoja, kai ant stalo su trenksmu krenta knyga juodais viršeliais. *Katynės sąrašas,* – skaitau kartu su ja.

– Du šimtai keturiasdešimt septyni Viktorai... Galite įsivaizduoti? Visai nakčiai darbo. Bet pasisekė, – atverčia reikiamą puslapį ir baksteli pirštu į pastraipą. – Čia – tas ponas Viktoras. Va čia, tarp Levinskio ir Levkovskio.

Tyla.

– O ar žinote, kaip supratau, kad tai jis? Nežinote? Tai prašom paklausyti. *Levitas Viktoras, gydytojas, atsargos puskarininkis. Rastas portsigaras su*

monograma, laikrodžio grandinėlė ir atvirukas su neįskaitomu adresu: „Mylimoji Eva. Žinau viską. Atleisk“, – triumfuodamas žvelgia į ją. – „Mylimoji Eva“ – tai skirta jums, tiesa?

Neatsako. Nunarina galvą ir apžiūrinėja delnus.

1999-ųjų sausio 6-oji

Komisariatas, 11.30 val.

Sąmoningai suplanuotas pamišimas

Prieš šešiasdešimt metų Eva Staniš išgyveno tragediją. Meilužis, Viktoras Levitas, paliko ją dėl kitos. Tačiau nei karas, nei jo mirtis Katynėje nenumalšino skausmo. Kai 1998 metais pas ją apsigyveno Joana M., nepaprastai panaši į ankstesnę konkurentę, nuoskauda atgijo. Apimta noro atkeršyti, detaliai suplanavo žmogžudystę. Norėjo pašalinti prieškarinį pažeminimą – nužudė niekuo nenusikaltusią mergaitę.

– Neblogai... – Zdortas baigia skaityti ir prieina prie Tomčyko. – Ko gero, išsikirpsiu.

Bet jis nekreipia į tai dėmesio. Mane kutendamas ūsais stebi, kaip Eva palengva sulanksto laikraštį.

1998-ųjų sausio 6-oji

Evos namai, 11.30 val.

Grindys girgžda. Žingsniai.

Kažkas prieina. Atgręžia mane. Jaučiu ant savęs jo tankų alsavimą. Jo nuostabą.

Kai bando manyje atsispindėti. Kai ieško akių. Veido. Minčių.

Veltui.

Yra tik tamsa.

Turinys

Antras veiksmas / 7
Pirmas veiksmas / 57
Trečias veiksmas / 231

Saramonowicz, Małgorzata

Sa201 Veidrodžiai [romanas] : Małgorzata Saramonowicz ; iš lenkų kalbos vertė Rytė Janauskaitė. – Vilnius : Gimtasis žodis, 2010. – 253, [3] p.

ISBN 978-9955-16-304-6

Tai pasakojimas apie tiesą, kurią regi mūsų veidrodžiai. Verčiau jau neregėtų ir nepasakotų, kas esame iš tiesų, kai jaučiamės tikri, kad niekas mūsų nemato. Nemeluokim veidrodžiui – juk nepatikės. Ir neturėkime vilties jame išvysti savo iliuzijų. Nepavyks.

Grožis nublanksta, ateina senatvė ir mirties baimė.

UDK 884-3

Małgorzata Saramonowicz

Veidrodžiai

Romanas

Redaktorė *Vida Bėkštienė*
Maketavo *Ramunė Šarpytė-Girniukaitienė*
Viršelio dailininkas *Romualdas Balinskas*

SL 098. Tiražas 1500 egz.
Išleido leidykla „Gimtasis žodis“
Rūdninkų g. 10, 01135 Vilnius
El. p. gimtasiszodis@takas.lt
Interneto svetainė: http://www.gimtasiszodis.lt
Spausdino UAB „Spindulio spaustuvė“
Vakarinis aplinkkelis 24, LT-48184 Kaunas

rašytum, kad čia detektyvinė istor
apgautum skaitytoją. Jei sakytum, kad ta
visai ne detektyvas – irgi apgautum.
Tai pasakojimas apie tiesą, kurią regi mūsų
veidrodžiai. Verčiau jau neregėtų ir nepasakotų,
kas esame iš tiesų, kai jaučiamės tikri, kad niekas
mūsų nemato. Nemeluokim veidrodžiui –
juk nepatikės. Ir neturėkime vilties jame
išvysti savo iliuzijų. Nepavyks.
Grožis nublanksta, ateina senatvė ir mirties
baimė. Autorė užsimena apie eutanaziją.

Esu veidrodis. Turiu viską prisiminti.
Kiekvieną šypseną. Kiekvieną brūkštelėjimą
tušu per blakstienas. Kiekvieną suknelę. Šukuoseną.
Laikraštį. Kiekvieną į albumą įdėtą pašto ženklą.
Visa tai manyje glūdi. Moku būti tik tuo, ką matau.

Literatūros kritikai apie Malgorzatą
Saramonowicz (g. 1964) rašo: *Jeigu Edgar Allan Poe*
būtų turėjęs dukterį, ji būtų turėjusi dukterį, ir ši taip
pat būtų turėjusi dukterį, būtų nesunku suprasti,
iš kur kilusi rašytoja.

ISBN 978-9955-16-304-6